

DOM IN SVET

♦♦♦♦♦♦♦♦

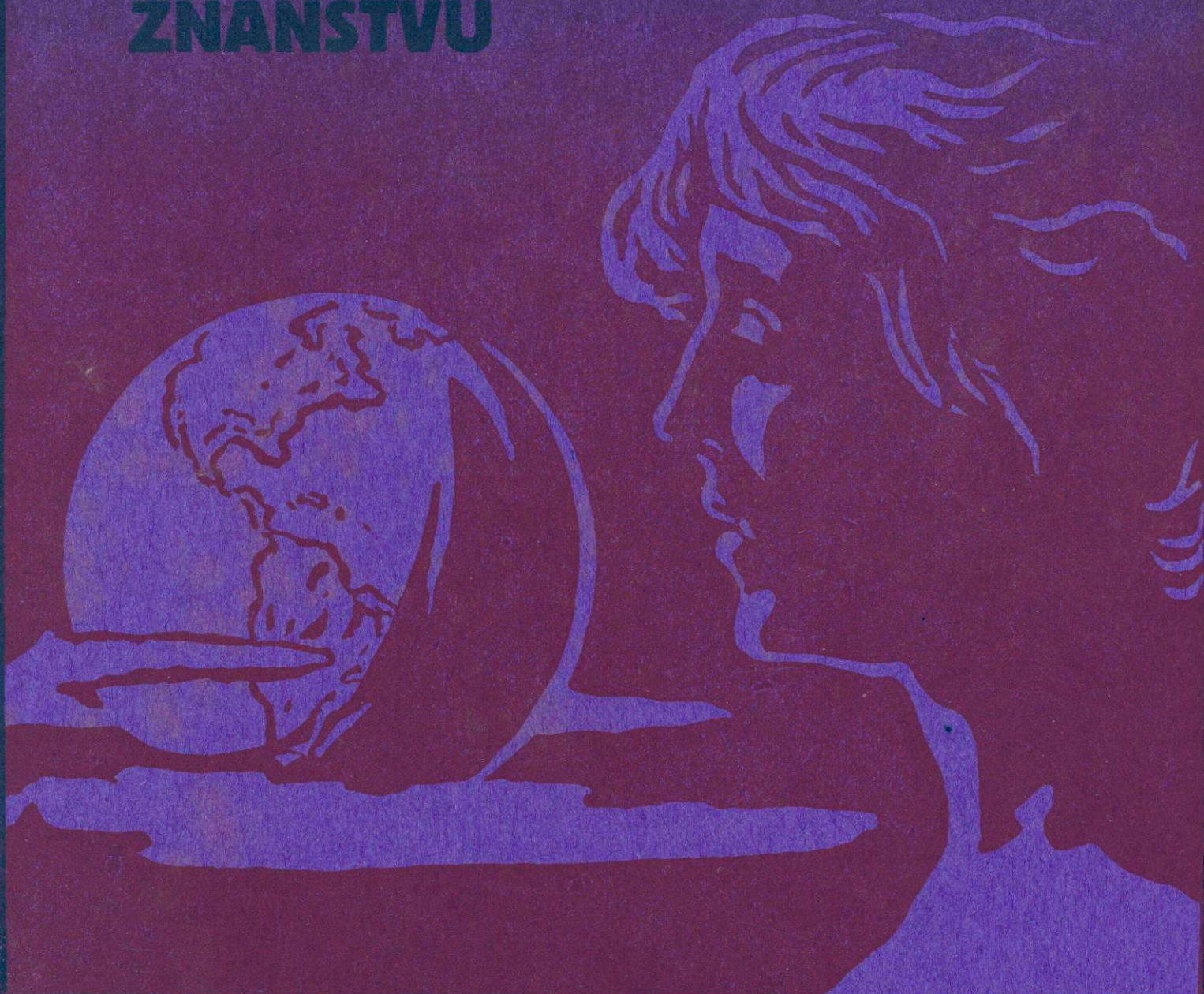
XXIV

ŠT. 7

1911

♦♦♦♦♦♦♦♦

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sošolci. Povest. Spisal dr. Franc Detela. (Dalje)	245	Mož. Črtica. — Spisal Adolf Robida	273
Zornice v gozdu. Zložila M. Elizabeta	252	Refren. Zložil Josip Lovrenčič	276
Bogoslovec. Iz tihega življenja. — Spisal Štefan Levkós. (Konec)	253	Staro in novo o ljudskem štetju. Sestavil dr. Vinko Šarabon. (Dalje)	277
Iz naših dni. Novela. — Spisala Lea Fatur. (Dalje)	261	Obiski. Iz življenja in delovanja naših umet- nikov. Spisal Izidor Cankar. (Dalje)	280
Ne veruj! Zložil dr. Leopold Lenard	265	Književnost	284
Žumberk in Marindol. Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal	266	† Ivan Grohar. Nekrolog slovenskemu sli- karju. — Napisal dr. Jos. Regali. (Konec)	285
Pasijske igre v Oberammergauu. Spisal prof. Anton Sušnik. (Dalje)	269	Mladim literatom	287
		To in ono	287

Slike.

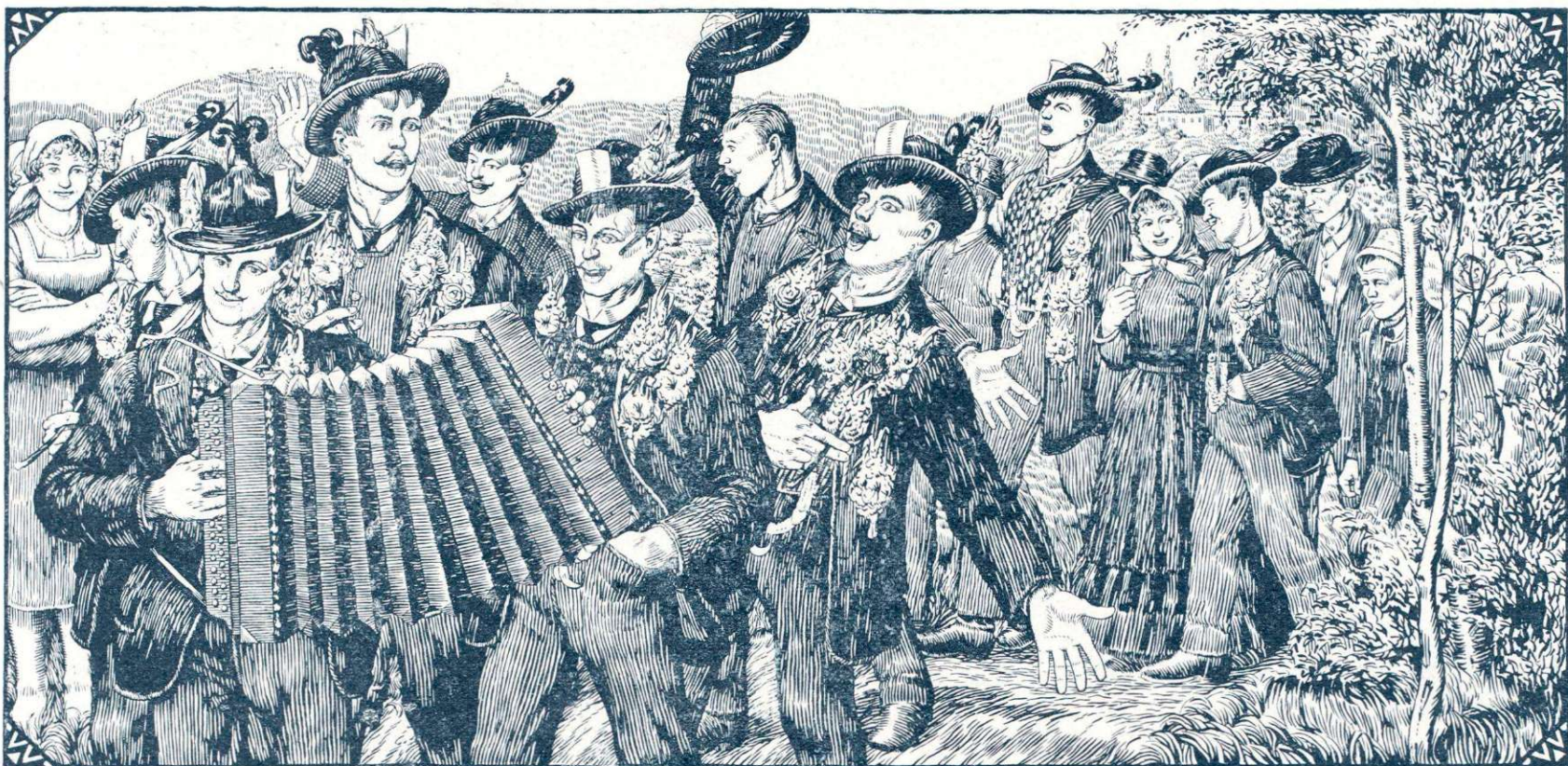
Uvodna vinjeta	245	„Kot treh cesarjev“ pri Mislovcih v Zgornji Šleziji	264
Arabski vodonosci v Egiptu	249	Ksaver Meško	281
Nikola Petrovič Njeguš, kralj črnogorski, po- zdravljan od ljudstva	257	Reja aligatorjev v ameriški farmi	288

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. —

Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Bukvarni.

Sošolci.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

VII.

Kakor je bil postal Josip komisar, tako Ivan Balant v teku let sodnik. Njega ni morila častihlepnost kakor Josipa, ker je vedel, da ima, kakor po mnenju Julija Cezarja v bojih, tako tudi na uradniškem polju sreča mogočno besedo. Ker je bil priden delavec in prijaznega vedenja, so ga imeli ljudje radi. Le to ni ugajalo nekaterim, da je premalo zahajal v družbo. Izgovarjali so ga sicer, da se najbrž ženi, da ima gotovo že izbrano nevesto v kakšnem drugem kraju; a menili so tudi, da se bodo za tak tujski promet lepo zahvalili domačini in da bi se toliko že smelo zahtevati, da bi se ženili uradniki tam, kamor so pristojni.

Balant je res semtertja razmišljal takšno izpremembo svojega življenja. Toda ker je preveč razmišljal in ker je bila izbira velika, se ni mogel odločiti; krivo mnenje svojih znancev pa je potrjal posebno s tem, da se je pogosto vozil v Ljubljano. A v Ljubljani je imel on svoje prave, stare prijatelje. Vselej je poiskal Josipa, ki mu je dajal toliko povodov za čestitanje; zakaj vselej mu je povedal Josip, ali da je zopet napredoval, ali da se je oženil, ali da je dobil kakšno pohvalo ali priznanje.

Z Jankom pa se je shajal Ivan v kavarni. Temu seveda ni mogel nikdar prav sreče voščiti, ker tega je vedno trdovratno preganjala usoda. Kako hudo

ga je bila zdelala, je kazala vsa zunanost, od klo-buka dol čez ovratnik in ovratnico do čevljev; naročke mu je bila pobrala že popolnoma. Upognila ga seveda ni, in še vedno je nadkriljeval on oba sošolca. Rad pa je imel samo Ivana, ker se je dal ta mirno nadkriljevati, in iz nekaterih drugih razlogov, ki se jih ni hotel Janko popolnoma zavedati.

O sestri Zori ni rad govoril Janko, ker se mu je zdela malo izobražena, precej navadna ženska in njene zadeve nezanimive. On se je utapljal rajši v skrivnostne globine svoje notranjosti in motril ondi z dušnimi očmi bujnopestro, zdaj solnčnojasno, zdaj pošastnotemno življenje. Ivan, ki ga niso zanimale te globine, pa je napeljeval razgovor, kadar koli sta se sešla, zopet in zopet na Zoro in se veselil slišati, da se ji ne godi slabo, da ima dosti dela, mnogo odjemalcev, da je kot krojačica na glasu.

„Če bi ta ženska umela svoj posel,“ je modroval Janko ob takih prilikah, „ne bi imela tako majhne delavnice. Najela bi si vse pritličje in vse prvo nadstropje, otvorila velik salon in vzela v službo dvajset, trideset šivilj. Izpodrinila bi, to ti rečem, vse konkurentinje in vse drugač bi si delala denar. Premisli: dvajset šivilj! Če bi ji prislužila vsaka samo pet kron na dan, bi bilo to čistega dobička sto kron vsak dan, v enem mesecu čez poltretji tisoč. Jaz bi ji vodil knjige, kot postransko delo, za par

sto kron na mesec, in oba bi živela imenitno. Toda kaj hočeš? Takšni so naši ljudje. Kdor kaj umeje, nima podjetnega duha, in kdor se kaže podjetnega, na tega lahko staviš, da ne umeje nič. Zato bo Zora večna šivankarica. Pustiva jo v miru in pomeniva se rajši kaj pametnejšega!“

Kadar je odhajal Ivan zvečer iz Ljubljane, je šel vedno mimo Zorine delavnice, da se je prepričal, da govori Janko resnico. „Da se je lotila novega obrta,“ si je potem prigovarjal, „je zanjo prava sreča, ker ima zdaj lepši in lažji zaslužek. Saj so zahteve ničemurnosti nujnejše in hujše nego sladkosnednosti, in moderna dama strada rajša, ko da bi nosila nemoderno obleko.“

Tako se je bil pripeljal nekega jesenskega večera Ivan zopet v Ljubljano in kmalu sta sedela z Jankom skupaj v kavarni. Pol usmiljeno, pol s prikritim očitanjem je gledal in poslušal Ivan mršavega, zanemarjenega prijatelja, ki se je bahal s svojimi uspehi in s splošnim priznanjem, ki ga nobena zavist ne more več udušiti.

„Sijajno in razkošno sicer res ne živim,“ je dejal Janko in se nekoliko zamislil, „ampak par sto let dalje bom živel od svojih sošolcev.“

„Kaj pa ti pišeš zdaj?“ je vprašal Ivan malomarno, ker ga ni zanimalo govoričenje.

„Politične stvari in literarne kritike. Jaz dopisujem nemškim novinam. Zakaj ne, če plačajo? Rojakom sem dosti dolgo delal tlako.“

„Ali umeješ ti kaj o politiki?“

„Lepo te prosim, zabavljati boš menda vendar znal. Mi Jugoslovani smo rojeni politiki. Takole izza grma streljaš s ščetinami. Kogar zadeneš, vsak zacvili in poskoči; vsi drugi pa v smeh. Smeh imajo naši ljudje radi, in politika je politika.“

„In kritika je kritika. Mnogo posla ti pač ne prizadeva naša suša.“

„Ali misliš ti, da pišem jaz kritike o domačih delih? Jaz se pečam z važnejšimi vprašanji. Ali je spisal na primer Shakespearejeve drame Shakespeare ali Bako Verulamski, to vprašanje še ni rešeno in je silne važnosti.“

„Za Slovence posebno.“

„Seznanjati je treba naše ljudi z možmi svetovne slave, kakršni so Gerhart Hauptmann, Fuhrmann Henschel, Maeterlinck, Strindberg, Selma Lager—, Lager—, pomagaj mi no!“

„Lagerbier.“

„Ne; ti tako ne poznaš te ženske. Skandinavka je in piše imenitno.“

„Ampak to je vendar težavnejše delo ko pre-sojati domače malenkosti.“

„Kakor vzameš. Res, kadar zmanjka človeku svojih misli, začne rešetati tuje; toda takšno domače

delce ti prizadene tudi sitnosti. Prebrati je skoraj moraš, kar je časih pasja muka, in potem se še zaletiš. In slednjič, koliko pa moreš pisati o teh otročarijah? Par strani. Ali se to izplača? Tam pa kar sedeš in pišeš; razkladaš, kaj da pravi ta, kaj oni o velikem umetniku; pritrdiš enemu, pobiješ drugega in napišeš, kolikor ti da urednik prostora in kredita. To imponira. Če naslikaš ti navadnega vrabca še tako dobro, bodo ljudje vihali nosove. Kakaduja na platnu bodo občudovali. Prijetno je tudi to, da ti pri tujih imenitnostih nihče ne gleda na prste. Varneje in laže opišeš Himalajo ko Šmarno goro, kjer te kontrolira vsak šolarček. Ampak to ti povem, prijatelj: slava je breme. Ljudje pričakujejo od človeka vedno kaj posebnega; grozno so izbirčni. To je razvada. Ali naj izkažene spise pisatelj sam bere? Pameten trafikant ne razveže novega zvežnja smotk, dokler niso pokupljene stare. Vzeti se mora, kar pride na vrsto. Če si pa od začetka razvadil bralce, niso z nobeno stvarjo več zadovoljni. Zahvali Boga, Ivan, da nisi odvisen od njih! Zato se ti tako rediš. Da, Ivan, to in ono mi hodi časi na misel. Večkrat se mi zdi, da bi jaz menjal s teboj, če bi se dalo; drugič pa zopet ne.“

Ivan, ki je potrpežljivo poslušal prazne besede, ker je čakal, kdaj da izve zopet kaj o Jankovi sestri, je povabil prijatelja na večerjo, poklical markerja in položil na mizo desetak.

„Ali smem še priračunati neke stare malenkosti gospoda Cveteža?“ je vprašal marker.

„Dobro,“ je dejal Ivan in oblačil vrhnjo suknjo. Janko si je zapel suknjič do pod vratu, odvihal ovratnik, pomeknil klobuk proti tilniku, se zravnal in pokimal ponosen: „Kar za menoj, Ivan!“

Ulice so bile mrzle in vlažne. Motno so svetile bližnje luči skoz gosto meglo; oddaljene so se zaznavale, kolikor si se približal.

Janka je zeblo. Vteknil je prijatelju roko pod pazduho in pospešil korak.

„Skoraj enako sva velika,“ je dejal in se zravnal zopet. „Nekoliko več je tebe; vendar bi bila tvoja obleka meni tudi prav. Kam pa ti devaš ponošeno obleko? Mečeš jo proč, kajne. Pošiljaj jo meni; v Ljubljani se spravi vsaka reč v denar. Jaz se za obleko malo menim. Ali sem kaj boljši, če sem lepše oblečen? Čemu so sploh naročki? Žalostno pa je, da mnogi tako gledajo na te zunanosti. Jaz mislim, da postopajo uredniki samo zato tako brezobzirno z menoj, ker se ne nosim kakor kak frakar. Ali veš, prijatelj, da me prime večkrat togota, če se mi vrže kakor vbogajme, kar sem si prislužil s težkim trudom? Moj kruh ni tako sladak, kakor se vidi.“

„Zakaj pa si ne priskrbiš drugega?“

„Sem že poskušal. A ravno te zunanosti so mi na poti. Navaden prosilec se tudi skoz množico priporočencev težko prerine, in slednjič pričakuje naša gospoda z vso odločnostjo, da se osebno predstaviš in globoko pokloniš. Meni pa se dozdeva, da napravim boljši vtisk, če se ne pokažem sam. Kaj? Gospodje seveda mislijo, da sem ošaben. Tako se staramo. Ali mi verjameš, da sem jaz časi zjutraj tako slab, da ne morem zapisati nobenega stavka, dokler se ne okrepčam?“

V gostilnici sta sedela sama zase, in milo se je storilo Ivanu, ko je gledal prijatelja, ki je jedel hlastno, kakor po dolgem postu. Nagovarjal ga je, da naj si še kaj naroči, in zdelo se mu je, ko je gostil brata, kakor da bi povračal škodo, ki jo je morda naredil sestri.

„Dobra gostilnica tole,“ je dejal Janko in porinil krožnik od sebe. „Jaz pridem večkrat sem; toda ostajam v prvi sobi, ker tale natakar je nekoliko impertinenten. Kaj pa ti? Ali se že kaj ženiš?“

„Za to je še čas.“

„Za tebe pač, za mene je minul. Zora se ne bo omožila, jaz ne oženil, in tako smo pri kraju. Ne hčere, ne sina, kakor je pel Vodnik.“

„Kako pa se godi Zori?“ je vprašal Ivan in naročil še pijače sebi in prijatelju.

„Ej, tako, žaltavo. Ampak prav, da si me ti spomnil; jaz bi bil čisto pozabil. Sodno obravnavo imam jutri ob desetih, zaradi Zore.“

„Ti? Ali ti koga tožiš?“

„Ne; tožen sem, zaradi razžaljenja časti, in veš ti, kdo me toži? Josip, nežni, mili prijatelj Josip. Ta človek se je pobarabil. Počakaj, da ti povem. Zora je dobra delavka, to je res; ampak knjigovodstva, ki je pri takšnem obrtu glavna stvar, ne umeje nič. Tako je delala in delala, in čim več je imela dela, tem težje je izhajala, uganka, a ne za tistega, ki ve, kaj je knjigovodstvo. Ona je pridno naročala blago in plačevala delavke; odjemalke so pa še pridneje naročale obleke, plačevale pa niso. Čemu? Saj jih ni terjala Zora. Tako je bilo tem več izgube, čim več dela. Zora ne umeje svojega obrta. Za reklamo se ni brigala nič, in vendar je dobra reklama pol uspeha. To velja za politiko, za vedo, za umetnost. Boben mora peti, če hočeš, da dero ljudje vkup. Če bi bila ona mene poslušala, bi bila že oba preskrbljena za vse življenje. A kaj hočeš z našimi ljudmi! Sama pohlevnost jih je; a pohlevnost je dobra za hlev, za salon ne.“

„Ampak kako, da si si ti nakopal tožbo?“ mu je segel Ivan v besedo. Jako neprijetno mu je bilo, kar je zdaj slišal. V prejšnjih časih se je vendar vedno hvalil Janko, kako izborna da uspeva sestri obrt. In zdaj naj bi se bilo vse obrnilo! Seveda, če

ne zna računati Zora, če dela lahkomišelnost na upanje, potem se ni čuditi; a nesreče si je kriva sama. Neprijetno ga je vendar zadela novica, in hitro je pušil smotko, kakor da bi hotel v dim zaviti puste misli.

„Počakaj, da ti povem,“ je dejal Janko in potrkal z vrčkom, da naj se mu še napolni. „Zora nikakor ni hotela terjati svojih dolžnic; jaz, ki sem se seveda zanimal za njene razmere, sem spoznal, da je na ta način polom neizogiben. Če bi bila ona mene postavila za svojega poslovodja, kakor sem ji bil parkrat namignil, bi se bila zasukala stvar drugač. A ker se ji je krajcarjev zdelo škoda, so šli goldinarji po vodi, značilna posebnost našega gospodarstva sploh. Sestra je tarnala in tarnala. A kaj hočeš? Ali jo bom jaz živil? Z denarjem ji ne moreš priskočiti na pomoč, sem si dejal, ampak z besedo in s peresom in sem terjal Josipa, da naj plača, kar je njegova žena naredila dolga. Porabil sem priliko in povedal Josipu, kar mu gre, in Josip me je tožil. Poslal sem mu bil namreč dopisnico.“

„Jako premeteno,“ je puhnil Ivan dim predse.

„Kaj hočeš? Ali naj bi bil šel sam v pisarno nadenj? Potem bi me tožil zaradi razžaljenja uradne časti. Jaz tega frakarja sploh videti ne morem. Moštva nima nobenega več; v uradu je predstojnikom pod nogami, doma ženi; sicer pa nadut; pravi uradni kolesar: navzgor se stiska, navzdol pritiska. Vse tovariše bo prehitel in vedno se sili v boljše družbe, nego je njegova, in v boljši družbi noče mene več poznati. Jaz ga pa nalašč spravljam v zadrego. „Servus, Josip!“ mu zakličem, kadar ga zagledam med gospodo, in kadar stoji med Nemci, ga pozdravim z glasnim „na zdar“. Ti ne veš, kako ti zardi, kako ti menca v dvomu, ali naj bi me spoznal, ali zatajil; gospoda se pa muza in gleda zdaj mene, zdaj njega. Sicer se pa ne menim jaz zanj nič; on naj hodi svoja pota, jaz grem svoja. V šoli sem ga nadkriljeval, tudi zdaj se mu nočem klanjati. Edina pametna misel njegova je ta, da ne pisari več; s tem si nabira on zasluge za naše slovstvo, in naša literarna društva bi ga lahko imenovala za častnega člana. In ta človek me toži!“

„Jaz te pomirim z njim, Janko, da ti ne bo treba plačevati kazni,“ je dejal Ivan, prepričan, da ne more biti Josipu nič na tem, da bi ponižal siromaka, ki se je bil prenaglil. Tudi ga je obšla temna slutnja, da se utegne tudi njega dotekniti ta tožba.

Janko pa se ni dal pomiriti. Trdil je, da ima napeljane takšne topove, da se bo pred samim pokom razpršila v dim vsa Josipova puhlost. Kaznovan bo morda on, Janko, obsojen bo Josip, ki ga bo bolela obsodba tem huje, čim bolj se boji vsake sence nepravilnega postopanja. „Na Josipovi

obleki se bo poznal madež vse drugač ko na moji. Koliko pa misliš ti, da bom plačal jaz kazni?"

„Kakšnih deset kron.“

„Prava reč. Samo te sramote, Ivan, se jaz bojim, da ne bi mogel teh deset kron takoj plačati. Jaz ti stavim en predlog, prijatelj; toda ti ne smeš zameriti. Svojemu uredniku bom naročil, da naj od moje prve nagrade nakaže tebi deset kron. Kaj? Ali ne bo tako prav? Ti jih meni posodiš, tistih deset kron; jaz ti jih vrnem po uredniku. Tako bo za oba prav, ker tega zadoščenja, da bi jaz ne mogel plačati globe, ne privoščim Josipu, in če bi moral kruha stradati.“

Ivan se je jezil natihem na trmastega prijatelja, ki se ni hotel spraviti z Josipom, in se hkrati pregovarjal, da njega nič ne briga ta zadeva, da ga vznemirja prav nepotrebno. Čemu se je sploh začel razgovarjati o tej stvari! Vesele novice bi bil najbrž rad slišal, in te nepotrebne želje so ga spe-ljale na led. Čemu je sploh poiskal Janka; čemu ga je povabil na večerjo? „Morda sva nocoj zadnjič skupaj,“ si je mislil in gledal nejevoljen težkega, samoljubnega človeka in se spominjal Josipovih besed, da prizadeva ta prijatelj prijateljem same sitnosti. In kako oblastno je pil in jedel! Kakor da bi bil on gostitelj!

„Natakar, račun!“ je zaklical Ivan.

„Ali mi oponašaš?“ se je zaletelo Janku, ko je spravljal deset kron, ki mu jih je bil naštel Ivan. „Pojdiva nazaj v kavarno, vsak na en alaš, da se še kaj pogovoriva! Saj ne vem, kdaj se vidiva zopet. Ti prideš redkokdaj v Ljubljano, jaz iz Ljubljane nikoli, in oba sva od danes do jutri. To se pravi, ti si še krepak; ampak meni je začelo nagajati srce, posledica duševnega napora. Časi me ponoči, posebno če ležim na levi strani, tako zbode, da planem pokonci; časi se mi sproži kakor budilec in začne tolči, da se vprašam, kaj pa zdaj; drugič mi pa zopet zastane ta vrag, da ne čutim nobene žile.“

„Poprašaj zdravnika!“ je dejal Ivan in vstal izza mize.

„Jaz? Zdravnika?“ je vstajal za njim Janko. „Ali misliš, da bi jaz držal, kar bi mi zdravnik zapovedal ali prepovedal? Sploh imam pa jaz o zdravilstvu svoje misli. Kirurgiji ne rečem nič; vse drugo pa se mi zdi ena sama homeopatija.“

V kavarno ni spravil Janko prijatelja več. Ivan se je hitro poslovil, češ da je truden in da ga peko oči od svečave in dima, odklonil nakratko spremljanje in poiskal svoje prenočišče.

Prav nezadovoljen je bil s tem večerom. V prejšnjih časih je obsojal on Josipa, ki se je izogibal Jankove družbe; zdaj ga je zagovarjal. Kaj

hočeš s takšnim človekom, ki niti zabaven ni več! Saj za tiste krone ni njemu nič; ampak kakšna družčina je to! Kako daleč je zaostal ta prijatelj! Kakor glas iz pozabljenega nizkega sloja je donela njegova sladka beseda; njegova srditost se je videla otročje preprosta, celo ničemurnost ponarejena. Samo kadar je prodrlo skoz prisiljeno šopirnost trpko samospoznanje, se je slišal vzdih in stok naraven in izviren. Jezila ga je tudi Zora. Za božjo voljo, zakaj ne gospodari bolje; kaj dela tlako drugim! Kdo ji more pomagati, če sili sama v nesrečo? Res, prava sestra svojega brata, lahkomišelna kakor ta, samo da je pridna; a neplačana pridnost je nespametnejša od brezplačne lenobe. Oba znanca sta mu začela presedati, in prav žal mu je bilo, da se je toliko zapletel v to rodbino.

Drugega dne pa je vendar Ivana gnala radovednost poslušat, kako se bosta toževala Josip in Janko. Zdelo se mu je sicer ta zvedavost otročja, ker si je lahko predstavljal, kako si bosta izpraševala vest ta dva prijatelja, eden tako robot, drugi tako občutljiv, domišljava oba, vsak na svoj način. Tudi se je oglašala zopet neprijetna slutnja, ki mu je tiho branila, da naj ne hodi poslušat. A ravno ta ga je tudi nagnila, da se ni vdal prvim pomislekom. Dokazati je hotel, da je slutnja prazna, pomisleki smešni. Ko je bila ura deset, se je hitro opravičil sam pred seboj, da ne zamudi nič, če gre poslušat, in se obrnil proti sodišču.

Začetek obravnave je bil že zamudil Ivan. Sodnik je že miril in pogovarjal sovražna prijatelja, da naj se pobotata izlepa, da naj se spravita, ker žalitev ni tako huda in ni imela hudobnega namena.

Josip, črno oblečen, s cilindrom pred seboj, gladko obrit, lepo počesan, eno rokavico nataktnjeno, drugo v roki, se je klanjal sodniku in pritrjal ljubeznivo, da je pripravljen vse odpustiti, vse pozabiti; z eno samo besedo naj obžaluje gospod Cvetež svoje žaljenje.

„Nikdar,“ mu je presekala besedo Janko in si segel z razprtimi prsti v kuštrave lase; „jaz sem ponosen na svoje pisanje.“

„Mili moj prijatelj!“ je dejal Josip in potegnil skrivaj naroček, da je pogledal nekoliko iz rokava.

„Pojdi se solit, mila roža!“

Josip je začel prositi v imenu starega prijateljstva in lepih časov, ki sta jih bila preživela skupaj. Janko se je zaničljivo nasmejal in odkimaval.

Ivan, edini poslušalec te razprave, se je srdil na Janka, ki je bil res razžalil Josipa; sedaj pa se dal prositi, kakor da bi bil razžaljen on. Sam na sebi je bil prizor čudno smešen, ker sta bila tožnik in toženec nekako zamenila vlogi. „Boga naj zahvalita norca, da ju nihče ne posluša!“ si je mislil

ARABSKI VODONOSCI V EGIPTU

Ivan in si vihal nejevoljen brke. Že se je odpravljaj, ker se je bil naveličal, poslušati to burko, ko so se odprla za njim vrata. Ivan se je ozrl, prebledel nekoliko in nehote pozdravil.

Vstopila je Zora, ki jo je bil brat naprosil, da naj pride k obravnavi.

„Jaz nastopim dokaz resnice,“ je dejal Janko, ko je zagledal sestro.

„V tej zadevi ni dopuščen,“ ga je ustavil sodnik.

„Eno lepo besedo izpregovori, Janko,“ je prosil Josip, „in stvar je poravnana, eno besedo za vse, s katerimi si razžalil mojo čast!“

„Tvoja čast,“ se je rogal Janko in stiskal pesti. „Kje pa je bila tvoja čast, ko si prvič pehnil mojo sestro v nesrečo, ko si ji uničil sladičarno z obrekljivim pisanjem?“

„Ni res, ni res, gospod sodnik,“ je dejal mirno Josip in vzdignil dlan.

„Kaj, ti da nisi pisal o ščurkih v sladoledu?“

Sodnik mu je prekinil zopet besedo.

„Jaz ne, Janko, jaz ne,“ se je branil Josip.

„Dokaz resnice, dokaz resnice!“ je kričal Janko, bled od jeze. „Zdaj je uničena sestra drugič,“ je hropel, „po krivdi tega lažiprijatelja.“

Ivan Balant, ki ni preslišal nobene besede, se je presedal na klopi, bled in poten. Zdajzdaj, je čakal v strahu, bo zvalil Josip, da bi razbremenil sebe, breme obdolžitve na njega, in Zora in Janko in sodnik bodo uprli ogorčene oči vanj, v tihega hinavca, ki si ne bo upal ne ugovarjati, ne pritrditi; ampak izmuzniti se bo izkušal in bežal bo sramotno pred znanci, ki se mu zde smešni, a so boljši od njega. Morda niti bežati ne bo mogel, ker sedi kakor prikovan na klopi in ne more obrniti pogleda od razjarjenega Janka, ki že sledi pravega krivca, in mora poslušati, kako vali Josip krivdo na njegove rame. Grozno hud je bil Ivan na sodnika, da dopušča takšno govorjenje, ki ne spada k stvari, in v nestrpni stiski je čakal, da bi bila že končana razprava. Stresel se je, ko je imenoval sodnik njegovo ime, in že je hotel vstati in se oglasiti, dasi ni vedel, ali naj bi priznal, ali tajil in legal. Sodnik pa je bil pozval gospoda Ivana Cveteža še enkrat, da naj se drži svoje stvari, da naj se spravi s tožnikom in obžaluje žaljenje.

„Ni treba nobene pismene izjave,“ je dodal Josip. „Jaz nočem nikogar ponižati; samo nekoliko zadoščenja mi daj, Janko!“

Janko je odkimaval in odmigaval z roko. Sodnik je sklenil obravnavo in obsodil Janka na globo desetih kron.

„Malenkost,“ je bahal Janko in vlekel iz denarnice desetak, ki mu ga je bil takorekoč posodil Ivan. „Zadnja beseda med nama, gospod Narobe, še ni izgovorjena.“

Preden se je skončala obravnava, je bil zapustil Ivan s tihimi koraki sodišče. Bal se je, da ga ne bi kdo ogovoril, ker je bil tako razburjen, da ni mogel mirno ne misliti, ne govoriti. Hitro je zavil okrog ogle in izginil v stranski ulici. Koliko časa pa ga bodo še vznemirjali ti spomini? Ali bo moral vse življenje trepetati in se skrivati pred znanci? Koliko kesanja mu je že prizadela mlada nepremišljenost! Ali je količkaj pomirila njega, količkaj pomagala Zori? Komaj se je bil privadil on pomirljivi misli, da se je Zori vrnila sreča, je moral spoznati, da se je slepil, da preganja njo še nasprotnica, ki jo je bil on lahkomišelnost naščuval. Kako se ji je tudi poznala na upadlem obrazu beda in stiska! V srce se je smilila Ivanu. Mili pozdrav vdanih oči in prijazni nasmeh lepega bledega lica mu je stal živo pred očmi, kakor bi mu očital, zakaj da beži, ko ga čaka tako ljubezniv sprejem zvestega srca. „Ona je nesrečna; ali sem jaz srečen?“ je zavračal v srcu to tiho očitjanje. Strahovito prazno se mu je zazdelo življenje. Posedanje po gostilnicah, suhoparna družba, zabave, po katerih boli človeka glava, ali je to posebna sreča? Prihajala mu je na misel ženitev. Kaj bi še čakal? In čemu izbiral? Tukaj ve, kaj da dobi; drugje se lahko opeče. Kaj pomaga denar, če ne dohaja potreb? „Potem imam vsaj mir,“ je sklenil Ivan. „Če sprejme Zora mojo snubitev, prav. Živelo se bo, kakor se bo; če me zavrne, tudi prav; njena stvar. Jaz sem storil, kar sem mogel, in popravil, če sem kaj zakrivil. Ves dolg je potem poplačan.“

Ne sreče, ne posebne nesreče ni čutil Ivan v svojem srcu, ko je na potu proti Novemu mestu trezno razmišljal bodoče življenje. Zunanjega bleska mu ni obetalo, kvečjemu mirno, domačo zadovoljnost. Marsikdo niti te ne najde v zakonu.

Čez par dni pa je vznemirilo Zoro Ivanovo pismo. Zdrhtela je od radosti, ko je izvedela iz prvih vrst, da jo snubi gospod Ivan Balant. Stopila je v drugo sobo, da bi prebrala pisanje bolj v miru, nemotena. Nobenega dvoma ni bilo. Podpis je bil Ivanov, pisava njegova, vse besede njegove. Pismo je bilo oddano v Novem mestu, in podčrtan je bil stavek, da naj mu Zora kmalu odgovori.

„Tako, Ivan, tako,“ se je smejala Zora med solzami in poljubila pismo. Kar sesti je hotela in pisati odgovor. Toda ali se ne bo zdelo to čudno? Kakor da bi bila že komaj čakala. S povratno pošto se vendar ne odgovarja na takšno ponudbo. Jutri je tudi še en dan. Spravila je pismo in se vrnila v delavnico. Obe šivilji sta uprli oči vanjo, ker se jima je že prej pomenljivo zdelo, da je tako hitro odnesla pismo. Spogledali sta se in namuzali druga drugi in radovedni opazovali skrivaj gospodinjo. Zori so se svetile oči in žarela lica od veselja in smeh jo je

silil, toda čelo je nabirala v resne gube in delala je urno, da bi se premotila. Če bi se bila ona količkaj nadejala tega dogodka, ne bi bila tolikanj razburjena. Pred par dnevi, pri obravnavi, jo je bil videl Ivan. Toda kako bi si bila mogla misliti ona, da skriva on tak sklep v svojem srcu? Zakaj ni govoril sam, ustno? Ali se boji, da ga ona zavrne? Kako čudni so ti moški! Blago srce ima Ivan in najblažje sreče je vreden. „In to bo tudi našel,“ si je dejala, „sam Bog mi je priča; in srečna bodeva oba.“ Vstala je, da bi šla zopet pismo brat; toda ena šivilja jo je pogledala tako zvito, da se je Zora premagala in povescila zardeli obraz. Težko je čakala večera, da bi zaprla delavnico.

Ko pa je bila odpravila delavki, se je zaklenila v sobo, sedla in brala list počasi, črko za črko, tehtala besede in se uverjala o istinitosti ljubih zadržil. Potem si je pripravila pisalo, vzela novo pero in začela sestavljati odgovor, ki bi ga potem prepisala na čisto. Saj odposlati ga ni bilo še treba takoj. Odlašati ona seveda tudi ni smela, ker zahteva gola vljudnost, da so odgovori na važna vprašanja točni in določni. In katero vprašanje bi moglo biti važnejše! Torej kako odgovoriti, da bi se ne glasil odgovor ne vsiljiv, ne žaljiv, ne preponižen, ne ohol? O, ljudje zamerijo naglo in radi in hipna beseda razbije deset let prijateljstva. Vzdignilo pa se je pred Zoro drugo vprašanje, ki ji je trdo stisnilo srce. Ali naj bi razložila Ivanu svoje gmotne razmere, ali naj bi molčala? V sodišču je sicer Ivan nekaj čul o njenih stiskah; toda natančnega vpogleda nima in misli najbrž, da je Janko pretiraval kakor ponavadi. Ivanu bo treba vse nadrobno pojasniti, da ne bo potem presenečenja in razočaranja. Da jo je zasnubil, dasi ve, da ne živi ona udobno in brez skrbi, to je dobro znamenje; sklepati se sme, da te razmere zanj niso zakonski zadržek. Brez vsega strahu mu jih ona lahko razloži; še hvaležen ji bo on za to odkritosrčnost, in v par dneh dobi ona ljubeznivo zatrdilo, da je on ne snubi zaradi denarja. Kar naravnost pričnimo pripovedovati!

Ko pa je Zora nekoliko razmislila prve čase svojega obrtovanja, se je odprl pred njo kakor strm prepad spomin na prestano kazen. Oh, na to je bila že čisto pozabila. Kakor davne sanje je bledel in umiral v njeni zavesti ta dogodek. Zdaj je oživel in stopil pred njo in ji pogledal ostro v oči. In kaj zdaj? Zastran sebe se ni Zora nič brigala za to prošlost. Njej ni vest očitala ničesar, in drugim je zakon vezal

jezike. Toda kaj zdaj! Ali naj se tega tudi izpove? Ali naj zamolči? Če se izpove, ali bo še maral zanj Ivan, ki je gotovo uverjen, da snubi, četudi ubogo, a vsaj pošteno, tudi navidez pošteno deklico? On sam poštenjak, uradnik, sodnik. Sodnik, da bi vzel kaznenko za ženo? Nemožno. Oh, videz, videz, kolikega je pomena! Kakšna sirota je poštenost brez videza! Če pa prikrije ona svojo preteklost, ali se sme zanesti, da ostane prikrita? Saj razveže jezike vsak oklic. Ali ne bodo skrbni prijatelji opozorili takoj Ivana, kakšno nevesto da si je izbral, ali ne bodo njene prijateljice porabile prilike, da dajo duška svoji zavisti? In če bi tudi do poroke molčali vsi prijatelji in vse prijateljice, ali ne bo v zakonu ona vedno trepetala, kdaj ji potegnejo krinko z obraza? Ali ji ne bo vsako zaupno govorjenje, vsak šepet, vsak spogled budil suma, da se pripravlja odkritje? In če bi se tudi bala ponepotrebne, bala bi se vendar, in kakšno bi bilo življenje v vednem strahu in trepetu! Dokler bi bila ona prijazna in ljubezniva z vsemi ljudmi in se klanjala vsemu svetu, bi ji morda prizanašali; prvo navzkrižje pa bi podrlo vse ozire in jo sramotno izgnalo iz družbe. In s kom bo potem občevala? Ali si bo izbrala same nesrečnice, ki so bile že tudi kaznovane in zaprte? In kako srečen bo mož, ki ne bo mogel nikjer pokazati svoje žene, ki je ne bo smel nikamor peljati! Zaradi nje se bodo ogibali tudi njega, in tedaj bo izprevidel siromak, kaj da si je nakopal, preslepljen in zapeljan. Tedaj pa bo prepozno, in nesreča se ne bo dala več popraviti. In ona želi osrečiti Ivana? Koga pa slepi s to željo? Ne Ivana, samo sebe hoče ona osrečiti, in nedolžna žrtva teh želja postane Ivan. To je res prava ljubezen, ljubezen do samega sebe. „Oh, sanje, sanje, zopet me mamite! Istina je vsa drugačna, grenka, žalostna, in te se je treba držati. Za sanje je zdavnaj prešel čas.“

Zora je vstala od mize, hodila po sobi in preudarjala semintja. Kamorkoli se je obrnila v tej zagati, izhoda ni našla, razen enega, z ostrim kamenjem posutega, s trnjem prepreženega. „Vse zaman, vse zaman!“ je vila roke. „Nič se ne da pomagati.“

Raztrgala in sežgala je odgovor, kolikor ga je bila napisala, in pisala vse drugačno pismo, odpoved gospodu Ivanu Balantu, mirno in odločno, s srčno krvjo, kakor se ji je zdelo.

„Zdaj je konec,“ je dejala tiho, onemogla od težkega pisanja.

(Dalje.)

Zornice v gozdu.

Zložila M. Elizabeta.

V tihem gozdu ... Jutro zlato
jasno gleda čez ravni;
vitke smreke, sočno trato
z žarki solnčnimi rosi.
Ob poljubih topložarnih
tam ob ploščah se oltarnih
vžiga lučic milijon.
Služba božja se pričinja,
služba večnega vstajenja ...
čuj, iz gostolistnih kron:
Kyrie eleison!

Spev končan ... Le orgle glasne
še done pod baldahin,
zliva med akorde krasne
se na tisoč violin.
Kot bi spuščal se iz raja
mir, odet s cvetličjem maja,
na zeleni gozdni tlak:
mehkonežno zatrapeče
himna betlehemske sreče,
plava više v sinji zrak ...
Gloria ... et pax ...

Limbar dvigne čašo nežno,
svoj nedolžnolepi cvet,
se ozre v nebo hvaležno,
evangelij moli v svet:
„Vi, ki v skrb ste zakopani,
glejte limbar na poljani,
dela, prede on li kdaj?“
Tisoč bilk se tiho skloni
in nešteti milijoni
zapojo v cvetlični maj:
Credo in Deum ...

Skozi veje temnoliste
gleda solnce v tihi log,
siplje žarke zlatočiste ...
Ve li, da se bliža Bog?
Zlat za zlatom z neba pada,
vsak velika, sladka nada,
da pripravi Kralju pot.
Žarkov sto in sto se križa,
glej, nebo se zemlji bliža,
harfe zadone povsod:
Sanctus, sanctus ...

Hipno pa umolkne petje
harf in čistih violin;
nežno le pozvanja cvetje,
Kralj prihaja iz višin.
V rožni halji, s krono zlato,
stopi na cvetlično trato
in na mehka gozdna tla.
Vsaka cvetka, čuj, zapoje,
ptiček vsak igra po svoje
slavospev iz duše dna:
Benedictus ...

Skušajo se strune zlate,
vsaka poje svoj pozdrav,
in kadirnice bogate
Kralju trosijo vonjav.
Angel pa zakliče vneto:
„Glejte božje Jagnje sveto,
ki ljudem odjemlje greh!“
In na harfi srebroglasni
porodi se spev stoglasni,
zadoni po gozdnih tleh:
Agnus Dei ...

In povzdigne Kralj desnico,
blažen je pogled njegov,
in nad sleherno cvetlico
svoj izlije blagoslov.
Še od pevčkov se poslavlja,
hvali jih in blagoslavlja
On, ki jim je pesem dal.
Vse končano ... Kralj odhaja ...
Gozd, odet s cvetličjem maja,
pa prepeva svoj koral:
Ite, missa est!

Bogoslovec.

Iz tihega življenja. — Spisal Štefan Levkòs.

(Konec.)

Tiste dni je dobil zopet drobno pismo in v njem je stalo zapisano: „V kratkem se vidimo!“ — In res je prišla, čisto brez potrebe je prišla; in kakor je prišla, tako je tudi odšla.

On pa je bil velik revež: vse, kar je sezidal v zadnjih dneh z velikim naporom, se je začelo zibati in majati; bal se je, da se vse zgrudi nanj in ga pokoplje pod seboj. Pričarala je nase vse njegove misli in njemu je bilo tako težko in trudno v glavi, da bi najrajši sedel in zatisnil oči. Ni bila izgovorjena čarovna beseda in tudi čarovnega strupa ni pil iz čaše njenih ustnic — in vendar je dobro čutil, da je velik revež, ki mu je težko pomagati.

„Sam Bog ve, kaj je vsega tega treba? Je li to opomin od Boga, da ne stopim na pot, ki sem se napravil nanjo, ali je to velika in trda izkušnja, ki jo je treba prestat?“

Napravil se je in stopil na pot, ki se je bil odločil za njo; in ko je šel, je pomislil sam pri sebi: „Ali grem sam, ali me žene v odrešenje? — V pogubljenje?“ — Nič ni vedel, kako mu je v srcu in v duši; zdelo se mu je, da je glava težka in trudna in da je v srcu pusto in prazno. A vendar ga je nekaj gnalo na pot; prijelo ga je za roko in ga povedlo s seboj in on je ubogal in šel. Bog ve, kaj je bilo; morda je bil še tisti trdni sklep, ki ga je bil sklenil in ga ni še prelomil, ker je bil prešibak za to; morda sta bila materin spomin in njena želja; morda je bila Gospodova milost, ki ga je vodila, da sam ni vedel, kako in čemu. —

Ko je odhajal, so stali vsi vrh stopnic.

Dal je teti roko in ona je izpregovorila: „Ostani!“

„Čemu naj bi ostal?“

„Ako ne maraš iti!“

„Ako bi ne maral, bi ne šel!“

In potem je dal roko očetu: „Z Bogom!“ — „Vse dobro!“ mu je odgovoril oče.

Stara mati, ki je bila prišla k slovesu, si je brisala solze. Pozdravil je tudi njo in se ji nasmehnil in dal še sestri roko in se obrnil in šel po stopnicah in ni se več ozrl nazaj.

Ko pa je prišel v tisto veliko hišo in se ozrl okrog po sobah, po hodnikih, po vrtu in po obrazih, ki jih je srečaval, ko je klečal v oratoriju in sedel v kolegiju, se mu je zdelo, da je mir in pokoj v njegovi duši in v njegovem srcu; a nad vsem tistim

mirom in pokojem je ležalo nekaj težkega in temnega. Bal se je sesti za pult in se zamisliti.

Pa je prišlo tako drobno pismo; nič slabega in nič pregrešnega ni bilo v njem, a vendar je bilo njegovo srce nemirno in nepokojno in postajalo mu je vedno bolj nemirno in nepokojno. — In kolikokrat je prečital tista pisma — in kolikokrat je sedel in se zamislil in vzel potem pero v roko in zapisal sam Bog ve kaj!

V hišni red se je vživel kakor kolo v stroj; v študije, v molitve in v premišljevanje pa se ni mogel vživeti. In tako so potekali dnevi.

Prišle so duhovne vaje, veliki in sveti čas molitve in premišljevanja. — Sklenil je sicer, da jih napravi vseeno, a sredi molitve se je izgubil bogvekam in brž spočetka meditacije se je zamislil v Bog ve kaj.

Ko je pa neprestano srečaval tiste postave v dolgih, črnih haljah, ki so romale mimo njega mirne, molčeče, zamišljene, kakor bi druga drugo ne poznale, se je zamislil tudi on. — Iz njegovih misli ga je zbudil glas zvona, ki je klical k meditaciji.

Sedel je v oratoriju in poslušal starega jezuita:

„Če hoče kdo moj učenec biti, naj zataji samega sebe in naj vzame svoj križ in hodi za menoj!“ —

Vedno isti preludiji, vedno isti refreni in melodija sama vedno ista: premagovanje, odpoved, samozatajevanje; dan za dnem vedno isto v različnih variacijah in modulacijah! — Pa bi vsaj enkrat pretehtal in premislil te besede! —

Kaj ni življenje res prav nič drugega, kakor samo tuga, žalost, mrak? Kaj nima drugega namena kakor trpljenje, odpoved, zatajevanje? Je to vredno človeka? In to je vredno moža? Ali ni življenje, kakršno je, vse lepše, vse boljše, vse naravnejše in resničnejše — odpoved pa tako trpka in grenka in nenaravna? In čemu, čemu odpoved? Kaj je njen cilj? Je li res Bogu dopadljiva? Pa kako in zakaj? Če Bog ljubi svet, če res ljubi človeka, kakor ljubi oče svojega otroka — kako mu more biti dopadljivo potem njegovo trpljenje? Pa dobro, — naj Bogu odpoved res dopade; naj mu bo res ljubo in drago, da odklanja človek v svojem trpljenju s ponosom vse, kar mu nudi on dobrega, lepega in prijetnega: čemu mu potem ponuja vse to? — In če je Bogu res ljuba in draga odpoved, ali mu ni vsaj ravnotako ljubo in drago, ako sprejme človek s hvaležnim

srcem vse njegove darove in uživa to življenje, to kratko življenje, kakor se spodobi? —

Zamišljen je hodil okrog in študiral uganko življenja in ni mogel iz nje, ni znal poti in izhoda.

Ko so bile noge trudne in ko je bila glava trudna, je sedel za pult in odprl knjigo in na prvi strani je bilo zapisano:

„Kdor hodi za menoj, ne hodi v temi, pravi Gospod.“

Tu je torej luč, ki sveti na pot skrivnostnega mraku življenjske zagonetke?

Čital je dalje:

„Ničemurnost, ničemurnost in vse ničemurnost.“

Vse pusto in prazno!

Vse prah in pena!

Vsega bo enkrat konec!

Bogastvo, blagostanje, čast, lepota, — vse se razkadi in razgubi, da ne ostane za njim niti oblačka dima!

In življenje mesa in krvi! —

Pôlje, kipi, gori in raste hrepenenje v srcu — raste in plamti in se razplamti v poželenje; — in poželenje plamti in gori in se razgori v strast; in strast se razgori v svojem divjem plamenu — in za njo ostane le klavrno in žalostno pogorišče, tako klavrno in tako žalostno, da se človek z grozo in studom obrne od njega. Groza in stud pred življenjem mesa na pogorišču strasti — je pa tega življenja najhujša kazen in smrt. In če je življenje še tako dolgo! Čim daljše — tem hujši konec, — tem večji račun, — tem večja groza in stud, — ako ni bilo drugega, kakor iz hrepenenja poželenje in iz poželenja strast. — In drugače skoro biti ne more! — Iz semena pa požene steblo; in naj si bo cvetje na deblu še tako lepo, ako ne odpade in segnije, rodi sad, in potem odpade sad in segnije, — tako da je konec vedno enako klavrn in žalosten. — In tako brez konca in kraja! —

In kako čudovita sila in moč je človeku potrebna, da ne zabrede v vse to, — da stoji v tem življenju tako trdno in krepko, da ga življenje ne izvabi v svoj mrak, v hlad, v temo, v pogin. —

In koliko jih je, ki res stojijo, ki so res možje?

Kaj je mož, kdor nima toliko moči, da bi obstal pred plotom in rekel: „Ne čez!“ — In naj ga še tako vleče in vabi in mika! — Kaj je junak — fant, ki skoči skrivaje čez plot in utrže pest češenj, dvoje rdečih baržunastih breskev, dvoje vijolic v gredici — in odide, kakor je prišel? — In naj ga še tako vabi in mika: brez odpovedi in zatajevanja ni moža.

In ako je skočil čez plot in ako je naredil vse, kar in kakor mu je velel isti hip, — je li potem srečen v svojem srcu? — Je li srečen, ko

spozna v svojem srcu, da je šibak kakor otrok? — Je li bil srečen Samson in David in Salomon in stotero in tisočero drugih, ki niso poznali v pravem hipu odpovedi in zatajevanja. Je torej ni sreče brez odpovedi? —

In kaj je samosvoj in prost mož, kogar priklene nase kdorkoli? — Kaj je mož — ali je suženj, kogar priklene nase poreden otrok, naiven in neumen, — tako da postane sam naiven in neumen in otročji? — Je torej ni prostosti brez zatajevanja, brez odpovedi?

Je torej zatajevanje vedno in povsod potrebno v življenju, ako človek noče, da ga izvabi življenje v pogubo in pogin in smrt? —

Njegove misli so se potopile v globino življenja in se čudile in se zgražale.

Pozvonilo je in šli so v obednico in sedli za mize, in ko je utihnil ropot stolic, je začel lektor čitati z visokim in razločnim glasom; in prišel je do besed:

„Rekel sem ti že tolikokrat, in sedaj zopet ponavljam: Zapusti samega sebe, zataji se in boš užival velik notranji mir.“ — Dalje on ni poslušal. —

Brez odpovedi ni miru, ni pokoja, ni sreče — nikjer in nikoli! Torej edina pot! —

Ozrl se je po tovariših; večerjali so tiho — sklonjenih glav in poslušali. Med lahkim ropotom krožnikov, nožev in vilic je odmeval lektorjev pre-roški glas. — Po sredi obednice je stopal rektor in molil rožni venec; roke je imel prekrižane na prsih, glavo moško dvignjeno, sklonil jo je le pri vsaki dekadi in poljubil očenašovo jagodo.

S sten so strmeli stari škofje in cesarji po obednici in po bogoslovcih. — On pa se je zagledal v sliko zadnje večerje; stara je bila tista slika in čudni so bili obrazi na njej, z neokretno roko slikani. V ospredju je sedel pri mizi star človek in si izdiral trn iz bose noge.

Zamislil se je v tistega moža in njegovo bolečino.

„Boli, boli, — a izdreti je treba, iztrgati s silo, sicer gorje; in naj bo rana še tako globoka. Otrok trepeče in plaka, mož pa potegne in izdere in pozabi. In narediti je treba brez pomisleka in brez odlašanja! In ni drugače! In rana? Ozdravi sama — čas jo zaceli!“

„Tu autem, Domine, miserere nobis!“ je končal lektor in zbor mu je odgovoril s polnim glasom:

„Deo gratias!“

Zaropotale so stolice in bogoslovci so vstali od večerje in stali ob mizah v štirih dolgih vrstah in molili.

Štiri dolge vrste mladih ljudi in vsi so prišli bogve kako in bogve pokaj.

Morda stojijo tu — zmagoslavni vojskovodje. Bog ve, kakšen je bil njihov boj in Bog ve, kakšno je bilo njihovo življenje; in če je bilo življenje nazunaj še tako mirno, Bog poznaj vse viharje v srcu! In sedaj stojijo varno v mirnem pristanu; sedaj so doma in v srcu je sreča in mir in prostost in radost; in če pogledajo včasih iz varnega doma skoz okno v svet, je v njihovih očeh velika in resna odpoved, ki je nič ne mami in ne premami.

Bog vam blagoslovi pot življenja!

In Bog ve, koliko jih je, ki so prišli, ker jim je tako kazalo in jih je tako pot nanesla; prišli so in so sedli za mizo in vzeli žlico v roke in začeli lepo mirno jesti; in ko so se najedli, so šli in legli v posteljo in lepo mirno zaspali. Lepo in mirno je morda tako življenje, a ni, da bi je človek živel.

Bog vam odpusti in vas prerešetaj, da izginete kakor prah in pepel in da ostane le čista in klena pšenica!

In Bog ve, koliko jih stoji v teh štirih vrstah, ki jim je lice tako vsakdanje in oko tako mirno, da človek niti sanjati ne more, kaj se godi v srcu; vihar je morda v njem, da vse stoka in trepeče.

Bog se vas usmili, revežev!

Tiho so odšli iz obednice, mirno in molče; in romal je vsak zase v kapelo, v zakristijo, v oratorij, kamorkoli, stisnil se je kam v kot in pokleknil in pomolil.

Tudi on je šel in prišel pred zamreženo okno in pokleknil. Pred njim je bil prezbiterij mračno razsvetljen od večne luči. V cerkvi je bilo mračno in mirno; le tuptam se je oglasila stopinja kje v lateralu.

On je klečal in molil.

Molil je kakor navadno: Iz globočine sem klical k tebi, o Gospod; Gospod, usliši moj glas! — Ljubil je tisti psalm kakor malokatero molitev.

Ko je domolil, se je zavil v površnik in odšel na vrt. Noč je bila hladna in jasna. Na obzorju so strmele ostro odrezane gore v nebo, in tiste gore so bile črne in skrivnostne. Sredi vrta je hrepenelo nekaj temnih cipres naravnost v nebo in pet palm je trepetalo v čudnem nemiru. Mesec je narisal na belih peščenih tleh gosto mrežo golega kostanjevega vejja. Po vrtu so odmevali zamolkli in zamišljeni koraki. Po belih stezah so se izprehajale črne, skrivnostne postave sklonjenih glav in prekrižanih rok; in vse tiste postave so molčale in se izogibale druga drugi. Od časa do časa je pljusnil čez obzidje šum mestnega življenja, a odbil se je, kakor bi bil zadel ob skalo — nihče ga ni slišal in nikogar ni motil.

Tudi on je nastopil svojo pot in sklonil glavo in prekrižal roke na prsih in se zamislil.

Hipoma mu je zasijalo nasproti dvoje oči in zasmejalo se je tako, da bi ne bil človek, ako bi

ne bil v tistem hipu vztrepetal. — Njegove misli so postale tako grenke in žalostne, da bi bil najrajši poiskal klobuk in odšel. —

Sijalo je iz noči in se smejalo, da je zaprl oči in stresal z glavo. In bojeval je revež hud boj na življenje in smrt. —

Na pomoč mu je prišel stari jezuit, ki je govoril z mirnim in odločnim glasom: „Ko naložiš križ na ramo in se ti bo zdelo breme pretežko in pot prestrma, ozri se na Križanega, ki ga je prvi zadel na ramo in prinesel do Kalvarije in legel potem nanj in umrl; od Kalvarije do nebeške radosti pa je najkrajša in najbolj gotova pot!“ —

Tisti hip pa je zalajalo v duši, kakor bi bil kdo zaklel v nedeljo med pridigo: „Lahko njemu, ki je bil Bog! A mi smo ljudje in šibki in slabi!“ —

Ni še domislil misli do konca, ko se je dvignila iz noči dolga procesija in romala mimo njega; in videl je med njimi Joba in Davida in Salomona in Petra in Pavla in Magdaleno in Avgušтина in Frančiška Asiškega in Elizabeto kraljico in kralja Venceslava in mladega Alojzija in Stanislava in stotero in tisočero drugih z lilijami in palmami, v belih in krvavordečih oblačilih. Mirno in tiho so romali mimo njega; nihče ga ni pogledal, nihče se ni ozrl nanj, nihče ni izpregovoril besedice.

Ko se je procesija potopila v noč, je stal pred njim mož s križem na rami in s trnjevo krono na glavi; in sklonjen pod težo križa toliko da je dvignil glavo in mu pogledal v oči in ga vprašal brez besed: „So vsi ti tudi bogovi?“ — In romal je dalje svoj križevi pot.

Vztrepetal je in si zakril obraz in pri srcu mu je bilo kakor še nikoli v življenju.

* * *

Minule so duhovne vaje in mnogo je minulo in izginilo z njimi.

Sklenil je bil, in kakor je sklenil, tako je naredil: presekal je, kar je bilo za njim, in zdelo se mu je, da je odsekal kakor z mečem za večno. In sklenil je, da postane bogoslovec, kakor se spodobi: mož, ki se je odpovedal svetu in je vedel, kaj je naredil in se tega ne kesa: „Prosto sem izbral in prosto bom držal kakor mož. Nihče me ne sili in nihče me ne veže. Kar pa je bilo stotisočem, bo tudi meni mogoče!“ — In čutil je v sebi veliko silo in jako moč, ki je zaupal nanjo, da ga bo držala pokonci.

A kakor zaplamti včasih na gori visok plamen in sveti daleč naokrog v črno noč, tako so zaplamtele za časa duhovnih vaj tiste velike in jasne misli in mu posvetile daleč naprej in nazaj; in jasno je bilo v njegovem srcu in v njegovi duši. — Kakor pa sčasom plamen ugasne, tako so ugašale pola-

goma tiste velike, jasne misli in ostala je od plamena le še žrjavica in še njo je začel pepel pokrivati.

Čas je bežal. —

Preden se je dodobra zavedel, je bil tako šibak kakor otrok. V tihih urah so ga obiskovali stari spomini in on se je igral z njimi, kakor se igrajo otroci. In ni videl in ni spoznal, da ne zadostuje samo zunanja odpoved, ampak da je prava in resnična odpoved v srcu doma.

Zgodilo se je, da je srečal vesele oči in glasen smeh — in zvirtelo se mu je v glavi, da je nenadoma padel iz višine svoje ponosne samozavesti. Imel je dobrega in odkritega prijatelja, in ta mu je pisal: „Oprosti! A dobro bi bilo, da bi stvar pametno presodil. Utegnilo bi ti škodovati. Sicer pa si dovolj razumen fant.“ Prvi hip je bil prijatelju zameril, a spoznal je sčasom, da ima prav.

Sklenil je bil, da bo mož in se skoraj čudil svoji moči in svoji sili. A ko je tako zaupal sam sebi, se je ogoljufal: mislil je, da je krepak, pa je bil še otročje šibak. Preveč se je zanašal sam nase in na svojo moč in zidal je prevelike sklepe na šibko podlago. Trebalo je nazaj, daleč nazaj: do spoznanja svoje velike šibkosti; in od tega spoznanja, ki mu je bilo poleg nezaupanja v svojo moč najboljša opora na težavni poti, je začel romati zopet navzgor.

In mislil in mislil in študiral je svet in samega sebe:

„Poglobiti je treba življenje in omejiti ga — preplitvo je in prerazlito. Raztrgan in razcunjan je človek na vse strani, kakor jadro v vetru: obrača se po vetru in trepetava v vsaki sapici; nagibi in nagoni in vplivi in vse mogoče komandira rekruta v armadi življenja — in rekrut se neprestano vrti in obrača. Sužnji smo postali zunanjim vplivom sveta in svojim lastnim individualnim nagibom; bahato se je razrastla naša individualnost v šoli modernega sveta — naša osebnost; naša volja pa je ošibela. Mi živimo vse preveč zunanje življenje, smo vse preveč individualnostni v svetu — in živimo vse premalo notranje življenje duha in volje, smo vse premalo duševne osebnosti. — V svetu se bije boj med individualnostjo in osebnostjo, boj med mesom in voljo, boj med materijo in duhom, boj med silo in onemoglostjo! V svetu se bije ta boj in v vsakem človeku — in gorje človeškemu rodu, če bo premagan, in gorje vsakemu posamezniku, če podleže! — In kaj zmaguje v tebi? —“

To spoznanje je bil velik korak naprej: poglobil je svoje življenje naznotraj in ga omejil nazunaj; ojačil je svojo duševno silo in jo precej osvobodil zunanjih vplivov in svojih lastnih nagnjenj. V svojem srcu pa je še dobro čutil, da je še dolga pot. —

Lažja mu je postala odpoved, lažje zatajevanje: vedel je, da je z vsako odpovedjo bogatejši, z vsakim zatajevanjem močnejši; vedel je tudi, da je vse to dobro in koristno za dušo in za telo, in da je Bogu dopadljivo — četudi ni še dobro umel, zakaj. —

Nekega dne pa mu je vrag pogledal v oči in ga vprašal:

„Lepo in dobro in koristno je vse to, koristno pred Bogom in pred ljudmi — za dušo in za telo — za ta in oni svet; ali se ti pa ne zdi, da je vse to tudi velika in umazana sebičnost?“ — Vrag je izginil, on pa je z odprtimi ustmi strmел za njim.

A Bog se je v svoji veliki dobrotljivosti kmalu usmilil njegove stiske in ga rešil.

Asistiral je pri slovesni maši v uršulinski cerkvi. Ko so med Glorio sedli, se je odprl na nasprotni strani za zamreženim oknom velik oratorij. V oratoriju so sedele in klečale za visokimi pulti sestre uršulinke. Ob prvem oknu je klečala mlada sestra, podpirala glavo z roko in strmela v knjigo, ki je bila odprta pred njo. V refleksu solnčne luči, ki je padala skoz okno na pult in na knjigo, se je čudovito svetil njen obraz in bil je nežen in lep, kakor ga človeško oko malokdaj vidi; a tista lepota in tista nežnost je bila kakor lepota in nežnost angela, tako sveta in tako čista, in ustvarjena je bila le za svet, ki se skriva za visokimi zidovi. Nov svet je to; življenje se neprestano zaleta ob zidove, ki ga varujejo. Ali jih nikoli ne predere, ne izpodkoplje in podere? Ali nikoli ne pljuskuje kaplja čez? —

Nov svet, tesen svet! — Ali ni pretesen? — Kako naj bi bil pretesen — četudi med štirimi stenami — saj je vendar odprt v neskončnost — naravnost do nebes!

Trd in hud je moral biti boj, in morda je še, saj živijo tudi v tem svetu samo ljudje, a kolikor hujši boj, toliko lepše kraljestvo, ki so si ga izvojevali, toliko lepše življenje, ki ga živijo v njem. Nebeško je tako življenje — v čistosti in svetosti, v skromnosti in ubožnosti, v pokorščini in ponižnosti — življenje brez poželenja mesa, brez poželenja oči in brez napuha življenja.

In vendar so tudi to ljudje iz mesa in krvi! Ni mogoče, da bi se bili napili pozabljivosti, ko so prestopili prag. Ali se jim nikoli ne sanja o svetu in življenju? Saj se jim vendar smeje življenje nasproti dannadan z lic in iz oči učenk in gojenk! A njih nič ne mika, nič ne vabi življenje; vidijo ga in slišijo ga dannadan, a ostanejo pri tem kakor živ človek v grobu.

Ni to največje junaštvo življenja?

A kakšen pa je njegov pomen in namen?

Tako življenje je Bogu dopadljivo in ljudem koristno!

Dobro! A čemu je Bogu dopadljivo? In če ga človek živi, ker mu je koristno, ali ni to samopridna sebičnost? — Ali ni odgovora, ali ga res ni odgovora, ki ga tako dolgo iščem? Ali nima vsa odpoved bolj globokega pomena in bolj velikega namena kakor sebično bogudopadljivost, ki jo končno človek niti prav umeti ne more?

Ozrl se je v tisti nežni angelski obraz in tam je stal zapisan odgovor, ki ga je že bogve kolikokrat slišal, a ga ni umel, ker tudi življenja ni še prav in dobro umel.

po njej revno človeštvo in pada iz zmote v zmoto in izgublja dan za dnem svoje moči? Ali se ti to revno in šibko ljudstvo prav nič ne smili? — In glej, ako bi to ljudstvo ne videlo jasne luči in krepke moči odpovedi, bi popolnoma zabredlo in izgubilo vso vero v svojo moč in bi se zavekomaj potopilo v močvirju. — Kakor šibi moči in voljo zgled slabega, tako jih krepí in jači zgled dobrega. In ker je na svetu toliko slabega, je treba tudi mnogo dobrega, in ker je na njem toliko neizmernega uživanja, je treba tudi veliko brezpogojnega zatajevanja, sicer

NIKOLA PETROVIČ NJEŠUŠ, KRALJ ČRNOGORSKI, POZDRAVLJAN OD LJUDSTVA

„Ni sebičnost, če daruje človek s hvaležnim srcem Bogu, kar mu je nudilo življenje lepega in prijetnega: s hvaležnim srcem sprejme in daruje nedotaknjeno in neoskrunjeno; zato pa je dar Bogu dopadljiv, četudi je iz njegovih rok. — In kaj naj bi mu človek daroval, kar bi ne bilo iz njegovih rok? Ali naj bi mu morda raditega nič ne daroval? Ali naj ne bo sin očetu dejansko hvaležen, če ima vse, kar ima — od njega? Bogu daruje človek, a daruje tudi bližnjemu: treba je, da sveti jasna luč v temno noč, sicer se popotnik izgubi in pogubi; in čim bolj je noč gosta in čim več nevarnosti je v njej, tem bolj svetel mora biti plamen. — Ali si se že zamislil v življenje? Ali ni življenje temna noč, ki blodi

bi svet izgubil ravnotežje in vse življenje bi izginilo v brezdnju. In če je Gospodova milost tako velika, da noče in ne more pustiti vsega tega nepovrnjenega, ampak plačuje človeku z blaženostjo in mirom, kakršnih mu svet ne more dati — kaj more človek zato, kakor hvaliti njegovo milost in dobrotljivost! Svet pa vsega tega ne razume in ne more razumeti, ker se to ne da dopovedati z besedami, ampak samo doživeti v srcu.“

„Hvala ti, angel nebeški, hvala Ti, Gospod, za te besede, za te resnice, za te nauke in za to veliko razodetje!“

Nov svet in novi ljudje! Svet jih sicer nima za ljudi, ker ne živijo v svetu in posvetno, a vendar

so oni vse bolj resnični ljudje, kakor če bi živeli v svetu. — Kakorhitro bi zašli med svet in se obrnili in se ozrli po njem, bi se svet v svoji hudobnosti brž maščeval nad njimi in bi jim skrivaje kradel od njihovega bogastva, in oni bi dobro čutili v srcu, da so vedno bolj ubožni.

Nosil je svoje misli okrog in jih tehtal:

„Velika stvar je odpoved in tudi potrebna je; ti čutiš v svojem srcu, da te je Bog izza mladih dni poklical v odpoved, nikoli pa nisi mislil na odpoved za samostanskim obzidjem; in vendar si danes spoznal, kako velika in sveta je taka odpoved, in kako lepa je. Kaj se ti zdi: bi li bil dovolj krepak za tako življenje, ali ne čutiš dovolj sile in moči v sebi? — Pa bogve ako ni odpoved v svetu, sredi med življenjem, še vse hujša in težavnejša? Kje je treba več sile in moči? In koliko je je v tebi?“

Dva dni in dve noči je premišljeval te težke misli, tretji dan pa je sklenil:

„Če sta veselje in nagnjenje znamenje poklica in če je poklic od Boga, in če me Bog kliče tja, kamor me vabita nagnjenje in veselje, tedaj ni moje mesto za varnim obzidjem, ampak v viharju življenja, kjer jih toliko gine v pogubi. — Tam je moje mesto in moja naloga sta pomoč in rešitev! — Enkrat me je Gospod rešil iz zmote: mislil sem, da je naloga življenja — znanost in učenost tega sveta. On pa mi je razodel, da te znanosti ni mogoče objeti, in da je vsa ta znanost le senca ene same jasne in žive resnice in le nejasna megla, ki jo ponuja bister in brezdanji studenec: ta brezdanji studenec žive resnice je — On. Enkrat me je Gospod rešil, da nisem zašel, in potem mi je pokazal pravo pot in pravi cilj: Treba je, da romam, kakor kaže njegov prst. — Samo če bo moči dovolj!“

V oratoriju je premišljeval te misli in gledal na kip sv. Petra, ki je stal zapuščen v svojem kotu; sv. Jožef v drugem kotu se je lepo pogovarjal z Jezusom, ki ga je pestoval; sv. Peter pa je bil čisto sam in le malokrat se je kdo zmenil zanj in mu obrisal prah z obraza ali pa mu popravil edini ključ, ki mu je še ostal v roki. Stal je na svojem stebri, v desnici ključ, v levici list, in strmel po oratoriju; ko je zagledal v zadnji klopi zamišljenega bogoslovca in videl, da gleda nanj, mu je začel pridigati:

„Vse meso je kakor trava in vse njegovo veličastvo kakor travni cvet... Vi pa ste izvoljen rod, kraljevo duhovstvo, svet narod, pridobljeno ljudstvo, da oznanjuate popolnosti tistega, kateri vas je iz teme poklical k svoji prečudni luči... Preljubi! prosim vas, zdržite se mesenih želj, katere se vojskujejo zoper dušo... Ker je Kristus trpel v mesu, bodi ravno ta misel vaše orožje... Rastite v milosti in spoznanju našega Gospoda in Odrešenika.“

V milosti in spoznanju Kristusa je vsa moč in vse življenje! Ne zadostuje torej samo naša lastna moč in naše spoznanje? — Tudi ti, Peter, tudi ti si zaupal v svojo lastno moč in si mislil, da se poznaš, pa si se bridko varal. — Da ni bilo milosti Gospodove, bi tudi Petra ne bilo in ne bilo bi skale in ne bilo bi trdnih tal. — In da ni bilo trpljenja Gospodovega, bi tudi naše odpovedi in našega trpljenja ne bilo — in ne bilo bi blaženosti in zveličanja!

Mnogo je že slišal o milosti in o trpljenju Kristusovem, a šlo je mimo njega kakor vse drugo; danes pa je bil velik dan in velika milost se je naselila v njegovem srcu in on jo je občutil in spoznal, ker jo je tako resnično doživel. Živel je v milosti in ona v njem od prvega hipa, a ni se čudil, da je ni umel in poznal do danes, ko se mu je tako jasno razodela, kajti za milost ni izraza in tudi ne besede; ni je mogoče izreči in ne zapisati; mogoče jo je samo čutiti in doživeti; in tako je tudi mogoče samo čutiti in doživeti ljubezen do Križanega v globokem spoznanju njegovega trpljenja.

Njegovi duši se je odprl nov svet, velik in skrivnosti poln, in on je stopil vanj z veliko pobožnostjo v srcu.

Sedel je lepega popoldne k svojemu pultu in začel pisati:

In glej, moja mladost je bila nekdanj mrtva in jaz živim.

Avgušt. Conf. I. 6.

Bogve kako je to, da sem zopet enkrat sedel za pult in sklenil pisati dnevnik. Ta ni prvi in morda tudi zadnji ne bo, ki je bil začel in ne bo nikoli končan: lepega popoldne ga primem in raztržem in sežgem njegove liste in razpiham pepel na vse štiri strani, da ga raznesejo vetrovi brez sledu in brez usmiljenja sambogve kam. Primem ga morda v roko v hipu, ko bom velik in močan, in sram me bo morda tistega majhnega, neznatnega, klavnega človeka, ki bo stokal in jokal v teh listih, in obsodim ga na smrt in na pozabljenje. A dal Bog, da bi se ne zgodilo tako, nikoli več tako, in upam, da bo dal, ker njegovo usmiljenje je veliko in velika je njegova milost.

Bil sem otrok; da nisem več, priča dovolj to, da se zavedam, da sem bil, česar se nisem zavedal, ko sem bil. Umrl je tisti otrok in nič ne žalujem za njim in tudi preklinjam ga ne: otroka ni škoda in škode tudi delal ni; le žal mi je, da mi tisti otrok ni zapustil več, kakor mi je; bogata bi bila lahko dedščina, pa je beraška, da se Bog usmili!

Ljubil sem mater, pa sem se tega zavedel šele, ko mi je umrla. V velikem kesanju in v veliki potrebi ljubezni sem se oklenil z vsem srcem otroka,

ki se je moral v obraz smejati moji neumnosti; ko sem sam spoznal vso smešnost, sem sklenil pozabiti in postati mož, pa sem pootročje igral s spomini in v upanju na svojo moč sem šele spoznal vso svojo šibkost. — In potem sem mislil, da je človeku mogoče živeti brez ljubezni, a razodela se mi je križana ljubezen in napolnila je prazno srce in mi raztolmačila, čemu je sreča v odpovedi, in mi povedala, da je vsa moč le v milosti — in sedaj romam po pravi poti v resnico življenja.

Bil sem otrok in nisem umel in nisem dobro poslušal glasu, ki me je vabil in vodil: kakor glas iz megle je bil, kakor glas Jehove, ki je vodil izvoljeno ljudstvo v obljubljeni deželo. Blagor ljudstvu, ki je sledilo nevidnemu glasu in se ni dalo zapeljati na kriva pota: blagor meni, ki sem sledil glasu iz mladih dni — četudi ga nisem vedno umel in poslušal! — —

Velika je Tvoja milost, o Gospod! —

Kako majhen, skoraj smešen si se mi zdel, ko so mi kazali na Te! — Ne, to nisi bil Ti! — Ti si tisti, ki sem se mu približal po poti molitve in meditacije. —

„O, Gospod, Gospod, — vere, — vere in pa ljubezni! Trdne vere in žive ljubezni v srce!“ — To je bila moja molitev, ki sem jo ponavljal dan za dnem in teden za tednom. Polagoma se je zgodilo, Ti edini veš, kdaj in kako: razodel si se mi in jaz sem spoznal in izprevidel, da nisi tako smešen in tako majhen, kakor si mi bil v otroških letih. Ti si neskončen in neskončna je Tvoja ljubezen in Tvoja milost! Saj veš, takrat v tistih otroških časih mi je bila milost smešna beseda, ker si mi bil tudi Ti tako staroočetovsko smešen. Odpusti mi to besedo, o Gospod! A kaj naj bi skrival pred Teboj, ki si mi neprestano zrl v dušo in srce. Ti veš, česa je nedostajalo; vzgoje morda, morda pa sem bil za milost slep in gluha, kajti brez milosti Te ni mogoče prav spoznati in verjeti v Tebe! —

— — — — —
V preteklosti tistega bogoslovca ni bilo mnogo umazanega; oškropil se je sicer z blatom greha na življenja cesti, — in kdo se ni! — a vstopil je v bogoslovje in se opral blata greha in se očistil vsega, kar je bilo na njem umazanega in nespodobnega. — Zgodilo se je sicer, da se je v dnevih, ko je zrastle v njem samozavest lastne moči, včasih začudil svoji šibkosti, in toliko toliko da se mu ni včasih izpodrsnilo v blatu. In ko so se mu oči toliko odprle, da je spoznal svojo šibkost in hotel iz te šibkosti sam po sebi splezati do kreposti, takrat šele je dobro čutil, kako mu je noga šibka na težavni in opolzki cesti. Ta zavest šibkosti mu je bila zvest angel varuh na poti. — Ko so se mu pa oči popol-

noma odprle in je izprevidel, da je le v milosti moč, in je čutil tisto moč v sebi, — takrat je mislil, da je vse šibkosti in vseh težav zavekomaj konec. Sčasoma pa je spoznal, da niso težave radi milosti nič manjše. In čemu tudi? Čim bolj si močan, tem večje težave lahko preneseš! —

„Kje je na svetu človek, iz žene rojen, ki bi mu ne zaplala in ne zagorela včasih kri po žilah? Rad bi stopil od človeka do človeka in ga vprašal, — in blagroval bi onega, ki bi vprašanja ne razumel!“ —

Če je stopila izkušnja pred njega ob belem dnevu in mu pogledala iz oči v oči, jo je spoznal, in spoznal jo je tudi, ako je imela masko na obrazu, — in znal se ji je ogniti. A priplezala je navadno, ko je spal in sanjal; priplezala je natiho, po prstih in sedla na posteljo in ga pobožala s toplo in mehko roko, da mu je kri boljbolj gorela in plala po žilah. Revež se je zavedal in čutil je vse; v snu je spoznal izkušnjo in greh, ki se je skrival pod njeno masko; premetaval se je nemirno po postelji in se branil in ustavljal; a čutil je, da je šibak, zelo šibak — —.

Zbudil se je in prosil:

„Odpusti, Gospod! Ni grešila volja, tudi razum ne, samo kri bi grešila. In prizanesi, če je to kazen za davne dni, huda kazen in pokora za pozabljene grehe, ki vstajajo iz groba in pljujejo človeku v obraz. — Če je pa samo huda in trda izkušnja, daj moči in milosti!“ —

Ako je bila noč hladna, je odgrnil odejo, da ga je zazeblo in sključil se je tako nerodno, da so ga udje boleli; ko je zopet zaspal, je romal po težkih in hudih potih ves truden, izmučen in premražen; — in ko se je zbudil, je v srcu hvalil Boga, da ga je uslišal in se ga usmilil.

Ako pa je bila noč topla, je vstal in odšel na hodnik in se izprehodil, da ga je zazeblo v noge na mrzlem mozaiku; in potem se je naslonil na okno in se napil svežega zraka. Ko je tako slonel na oknu, se je ustavilo morda njegovo oko na mračno razsvetljenem oknu onstran dvorišča; kapela je bila tam in tista svetloba je prihajala od večne luči — in razlila se je v njegovo srce in v njem je postalo svetlo in jasno. — Morda pa je lila mesečina z dvorišča skoz okno na hodnik in on se je ustavil morda pred malo sliko Del Sartovega Janeza; spominjal se je bolj tistega lepega mladeniča, kakor ga je gledal pred seboj. Premišljeval je njegovo zgodbo in se čudil v svojem srcu: „In vendar je ostal mož!“ —

Tako je živel tisti bogoslovec; in ker je spoznal silo milosti, je spoznal tudi silo in potrebo molitve; pogosto je molil, a ni molil mnogo in tudi ne iz

osladnosti in čuvstvenega razpoloženja in melanholičnosladke potrebe; molil pa je z dušo in s srcem:

„Gospod! Toliko milosti, da bom mož na potu, da ne pride malodušnost v srce in da mi korak ne zastane in noga ne zaide! Milosti in moči in stanovitosti in vere in ljubezni! — —“

V tistih dneh je umrl star škof, ki je bil pod bremenom let opešal in odložil svojo službo. Teden dni po njegovi smrti je bil pogreb. — Pred grobom je ležala odprta krsta in v krsti mrtvi škof; njegov obraz je bil siv in zelo čuden. Krog krste so stali škofje in prelati in kanoniki in duhovniki in bogoslovci in vojaški in civilni dostojanstveniki in množica ljudstva. — Strmeli so v lice mrtvega škofa, ki jim je oznanjeval čudne, skrivnostipolne stvari. — —

Mlad duhovnik se je sklonil k njemu in mu snel dragoceni prstan z roke in mu odpel zlato verižico s križem. — Pristopila sta dva moža in dvignila pokrov in ga zacnila na krsto; ko se je zdravnik prepričal, da je krsta dobro zaprta, so pritrdili nanjo še drugi pokrov in jo spustili v grobišče. — Pokrili so grob in vse se je razšlo in porazgubilo. — Škof pa je ležal sam in reven v grobu; pred kratkim še je bil bogat, zelo bogat, imel je obširna posestva in mnogo kolonov, a na grobu so ga oropali zadnje dragocenosti in ga pustili samega. — Kaj mu je ostalo od vsega bogastva in premoženja in vseh kolonov in prijateljev? Kaj ima od vse časti in slave? — Reven in zapuščen leži v grobu in bo ležal do sodnjega dne.

„Svet in pobožen mož je umrl, kakor jih umrje malo na svetu,“ je pripovedoval star in sključen kmet svojemu spremljevalcu, ko sta se vračala od pogreba.

Svet in pobožen mož! To edino mu je ostalo od vsega!

Zamišljen se je vrnil bogoslovec domov in vse, kar je videl in kar je slišal, je ohranil globoko v svojem srcu.

Živel je globoko in bogato življenje; bil je srečen in zadovoljen in hvalil v srcu Boga za vse to.

* * *

Bil je še majhen, ko ga je prijela nekoč mati za roko in ga peljala k oknu, sklonila se k njemu, iztegnila roko, pokazala s prstom in ga vprašala:

„Vidiš tisto belo piko tam daleč, daleč?“

Zasenčil je z roko oči in pogledal natanko v tisto smer, ki mu jo je mati pokazala, in obstrmel je, kakor bi zagledal čudo božje, in začudil se je: razmaknila so se brda in griči so se razdelili in zagledal je tisto belo piko, ki je ni nikoli prej opazil. Pod temno goro je v žaru solnca gorela bela pika kakor jasna zvezda na večernem nebu; majhna je

bila, a jasna in svetla in neskončno oddaljena. — Obrnil se je k materi in jo vprašal:

„Iz visoke gore, iz strme stene kipi grič in na njem gori kakor jasna zvezda. Je tisto?“

„Tisto je!“

„In tista zvezda je neskončno daleč?“

„Daleč je, zelo daleč!“

Mlad je bil še, zato je bila tako daleč.

„In zakaj si mi pokazala tisto zvezdo, ki je nisem še nikoli videl in ki je tako daleč?“

„Tisto je Vitovska Gora! Svetišče je tam!“

„Vitovska Gora?“ se je začudil in tisti hip se je zbudilo hrepenenje v njegovem srcu. Bil je še mlad in mlado je bilo njegovo srce in žejna je bila njegova duša.

Zbudilo se je hrepenenje v otroškem srcu, nejasno, a veliko; in kolikor manjše je bilo upanje, toliko večje je bilo hrepenenje. — Zgodilo pa se je, da se je moral preseliti v dolino pod Vitovsko Goro; čez noč so prišli, in ko se je zjutraj prebudil, je stopil k oknu in se začudil v plahem presenečenju: iz visoke gore je strmel grič in na njem bela cerkev, žareča v mladem jutru kakor čudo božje; in tako blizu se mu je zdela, samo roko bi iztegnil in bi se je lahko dotaknil. — Bil je še vedno otrok!

Bogoslovci so šli na izprehod, šla sta po dva, trije skupaj in se razgovarjali; mnogo resnih besed je bilo med njimi, a tudi mnogo šaljivih in mnogo smeja. — On pa je šel sam svojo pot in mislil svoje misli. Ozrl se je proti domači strani in se zagledal v Vitovsko Goro in jo od srca pozdravil:

„O Vitovska Gora, ti kraj, blagoslova in milosti božje poln! Ti kraj miru božjega in blažene sreče, ti visoki cilj visokega hrepenenja, pozdravljena in blagoslovljena! Uzrejo te oči in srce zahrepeni po tebi! Kdo te je uzrl, pa ni zahrepenel po tebi? Kdo je šel mimo, pa se ni zbudilo hrepenenje v njegovem srcu? — In vendar bi se bilo skoraj zgodilo, da bi te bile oči izgubile in da bi bilo izginilo hrepenenje iz srca! Ali se ni že zgodilo, da je pokrila tvoj blagoslovljeni vrh in tvoje svetišče gosta megla in da je človek pozabil nate? Kako da jih roma toliko mirno po dolini in ne zahrepenijo in ne obrnejo koraka na tvoj blagoslovljeni vrh? Kako, da jih dospe na vrh tako malo od vseh onih, ki so se napravili na pot? Kdo bo šel na goro Gospodovo? — Tisti, ki je nedolžnih rok in čistega srca! — Samo oni dospajo, smejo dospeti do vrha, ki so nedolžnih rok in čistega srca! — Opral sem roke in očistil sem si srce pod tvojim vrhom in sedaj romam svojo pot! O kraj, blagoslova in miru božjega poln, dolga in težavna je pot; zmegli se romarju pogled, zaide mu noga, zanese ga korak, truden in spehan; izgine hrepenenje iz srca, šibkega in plahega, in pride bog-

vekaj, bogve odkod, naseli se mu v srce in ga miče in vabi v meglo in pogubljenje. — Romal sem svojo pot in sejal po pustem kamenju grenke solze, grenke znojne kaplje, toplo srčno kri. Morda so ostale na večno prikrite tujemu očesu, a tekle niso zastonj te solze, ni zastonj ta znoj, ta srčna kri! Treba je bilo z njimi blagosloviti pot. Vsak korak, vsako stopinjo je bilo treba posebej blagosloviti z odpovedjo, z vdanostjo, s trpljenjem, sicer bi ne bilo milosti in ne bilo bi zasluženja po lahkem in udobnem potu. — Morda so se ozirale oči nazaj, a nič več se ne ozirajo in noga ne zastaja več: pred mano je cilj, visok, svetel, jasen. O Vitovska Gora, kraj blagoslova in milosti božje poln, kraj miru in pokoja! Srce ne hrepeni zastonj in oči ne strmijo več brez upanja! —

Strma je pot, a ni več dolga, in ne dolgo, ko prestopim tvoj blagoslovljeni prag, ko vstopim v tvoje svetišče! Nič več solz v očeh, sama tiha, blažena radost v njih; nič več hrepenenja; mir in pokoj in vdana odpoved; pozabljena bo vsa dolga pot, strma in težavna pot; oko se ne bo več oziralo v dolino: mrak in megla v njej; ne bo se več oziralo skoz okno v svet. Naj sije solnce skoz okno, naj potrka nevihta nanje, ne bo se več oziralo skoz. Mir in pokoj v objemu tvojega svetišča, bogato plačilo za trud, za ves nemir, za vse hrepenenje, izgrešeno in neizgrešeno! O Vitovska Gora, zrejo te oči, srce hrepeni; korak ni več truden in nič žalosti ni v očeh; množi se upanje in z njim raste hrepenenje.

Pozdravljena in blagoslovljena!“

Iz naših dni.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

V.

Na Tivolskih travnikih so vzrastle lesene lope. Spretne roke so jih okrasile s smrečjem, s trakovi narodnih barv, s pisanimi lampijončki. Visoko dvigujejo belodebli mlaji zelene, z zastavicami prepletene glave. Veseli otroci poizkušajo plezati po gladkih deblih; važno hodijo dame slavnostnega odbora od lope do lope, kritizirajo, popravljajo, naročajo in razlagajo fantastično oblečenim dekletom, kaj in kako. Po mestu vihrajo trobojnice. Na Dunajski cesti čaka slavolok gostov iz Češke, Hrvaške, Slovenske. Na kolodvor prihaja kočija za kočijo. Gospodje od odbora, visoke cilindre na glavi, bele trakove na rokavih, izstopajo, hite sprejemati goste. Okrog kočij in restavratorskega vrta se gnete radovednost. Vse bi ujelo rado kako besedo pozdravnega govora, vse bi videlo rado prišlece. Iz gostilen vre pogovor in petje, po cesti se svetijo rdeče srajce, novi klobuki, pisani solnčniki.

Med gručami pred kolodvorom hodi Nevenka. Sama je, dasi so počitnice in sta tedaj navadno skupaj s sestro Stašo. A Staša je odšla v Trst. Povabila jo je bila omožena sestra. Seveda, v Trstu je več zabave nego v Ljubljani. Pri sestri stanuje ne več mlad uradnik, ki razkazuje Staši v svojih prostih urah zanimivosti veletrgovinskega mesta. Pavla je sicer hotela, da bi prišla k nji Nevenka. Namigavala ji je nekaj radi onega uradnika: „Skrajni čas je, Nevenka — po prijateljih in znancih se naredi vse. —

Bridko je samovanje v starosti...“ — Nevenka ji je odgovorila užaljena: „Ali sem tudi tebi na poti?“ — A Staša je dejala, da mora iti pogledat fanta, čigar hvalo poje tako vneto Pavla. Šla je in je ni več nazaj. Naj le bo tam. Saj so vse in vsi enaki, vsi imajo v mislih samo možitev — kakor da je to res edina uteha ženske, kakor da ne more biti ženska sama in zadovoljna. — Ali ko hodi Nevenka tako sama med gručami, ko se ozre ta in oni za njo, vendar občuti bridko svojo zapuščenost. Drznim pogledom se umika za kopo žensk, se stiska k ograji železniških uradnikov. Koga čaka? vprašujejo pogledi, in res — koga čakaš, Nevenka? Kaj te je privedlo na kolodvor? O, čudnosladko jo je vznemirilo v sanjah. In ko je vstala, ji je prišla na misel pesem o ljubezni, ki mami in vabi brez pokoja — prišel ji je spomin na rosno jutro, ko je hitela na kolodvor, da vidi Milana. O! Danes, ko pričakuje in se pozdravlja vse, danes pride tudi k njej drag gost — iz neznane daljave se vrne k njej danes mladost in njena sestra, radost...

„Iz bratskog zagrljaja“ zapojeta navdušeno dva dijaka, iz gruč pritegnejo drugi, veselo zašumi pesem bratstva nad kolodvorom. Nevenka zardi od ginjenja in blede. Tako je pel, to pesem je pel tako rad Milan. Njegov glas je bil tedaj še otročjemhak, vendar je obetal mnogo. Rad se je postavljaj, da je tenorist — zdaj je gotovo izboren pevec. — Da, da... Slovenec in Hrvat... Draginja raste vsak

dan — a tu: Nove obleke, potratni slamniki — in brat in brat. — To se bo pelo in pilo vso noč! Oštirji bodo imeli naroden praznik — gosti prazen žep. — Nevoljna se ozre Nevenka. Dva stara gospoda, potna in čemerna, izražata tako svojo nezadovoljnost, vržeta Nevenko iz sanj minulosti. Pobita gleda za njima. Draginja in navdušenost — narodna stremljenja in potreba kruha, to res ne gre vse v en koš, star človek se smehlja pomilovaje vzorom mladine. — Vlak za vlakom prihaja. Ljudje odhajajo h kosilu, drugi prihajajo — Nevenka stoji; ne ljubi se ji domov, kjer jo čaka mrzlo ognjišče, nepokrita miza. Gorenjski vlak. Znani obrazi se prikažejo in izginejo med valujočo množico. Nevenkino oko se ustavi na možu zadovoljnega lica, rejenega života. Na kretnjah samo spozna Nevenka svojega nekdanjega snubca, učitelja Dolenca. Kako se je zredil! Znamenje, da je dobro rešil problem življenja. Kako filistrsko gleda zdaj! Obložen je s kupom sukenj in dežnikov — ozira se, smehlja. Komu? — Iz gneče se izmota žarečega lica mlada, krepka žena. Oblečena je bolj starokopitno, ob roki vodi okroglo kepico v belem krilcu, za obleko se je drži deček, ki nosi gotovo prve hlačice, ker postavlja tako ponosnonerodno svoje zalite noge in gleda tako izzivajoče iz debelih lic. Po pravici — saj se jeanimala vsa vas za važni dogodek: Učiteljev deček ima prve hlače in gre v Ljubljano!

„Hodi vendar, Marina,“ pokliče Dolenc ljubeznivo. Ona pospeši korake, otroka tečeta. Žena se obesi na moža, poleg sukenj in dežnikov naj nosi še njeno ne premajhno težo; deček v hlačicah se ga prime. Tako obložen zakonske sreče gre mimo Nevenke, a je ne vidi. On je srečen, on, ki je zatrjeval, da bi mogel biti srečen samo ž njo, on, ki je poslušal nekdanj smrtnobled njeno odklonitev. Vse je lahko srečno brez Nevenke. Ona je nepotrebna, ker ni potrebna za srečo nikogar. Da bi bila zagledala Dolenca samega, žalostnega, bi stopila k njemu in mu rekla: „Priatelj, ne togujte! Usoda najina je taka ...“ Razočarana se obrne od srečnega moža proti kolodvoru. To videti, jo je gnalo sem? To je pozdrav iz tiste prečudne dežele, v katero romajo vedno misli in želje?

„Ustavimo se tu,“ predrami Nevenko ženski glas. Bel pajčolan zamahne v nagli kretnji. Tržačanka, ki stanuje pri Milanovi materi, katere je polna Ljubljana! Kakor da zasleduje Nevenko, jo najde povsod, kamor gre. Če išče Nevenka na gradu miru in samote, je tam Tržačanka s svojim strastnim obrazom, s svojo pobito materjo; če gre pod Rožnik, skačeta tam Tržačankina otroka, jo opazuje njen prodorni pogled. Kaj hoče ta ženska? Gotovo ji je povedala Milanova mati njeno zgodbo; — kakor da ni nihče nikdar

storil takega greha! — „Sem, Nino! Mama, držite Riko!“ zapoveduje Tržačanka in pogleda vsiljivo Nevenko. Ona se hoče umakniti. Toda ob turbanu se ustavi ponižni šapotel, slabovidne oči stare Jelušičke pomilujejo Nevenko, ji govore nekaj tako otožnega, da obstane in motri krasnega dečka.

„Ne suvaj gospodične, Nino,“ začne razgovora željna tujka; „dečki so tako nemirni, saj veste, gospodična; ali čakate koga tu?“

„Nikogar,“ odmaje Nevenka. A vsiljiva Tržačanka kakor da ne veruje, kakor da ve, kaj želi Nevenka. Živahno ji zatrjuje:

„Tudi mi ne čakamo nikogar. A človek gre tako, da vidi ljudi, da mu mine čas.“

„To je res,“ pritrdi Nevenka, nevede kaj bi rekla.

„Tudi naša gospodinja — veste, gospodična, mi smo iz Trsta, smo tu na oddihu, moj mož je mašinist na ladji, in to je njegova mati — naša gospodinja bi bila šla rada z nami, pa ima toliko kuhe in peke. Njen sin pride nocoj iz Trsta, z ženo, da veste, gospodična.“

Kakor da je omamilo Nevenko. „Nocoj?!“ ponovi nevede, glas, roke, kolena se stresejo. Pride! Ni je varalo upanje. Kjer se bratita Slovenec in Hrvat, tam mora biti poteg tudi Milan, saj ni pozabil v Trstu rodnega glasu, narodnih osnov, kakor je bil pozabil svoje prve ljubezni. Milan pride! O čujte, javorji in kostanji! Oblecite se krasno, vihrajte, zastave, pozdravljaj, narod! Milan pride, vrne se mladost — četudi le za dan, za hip — vrne se ...

„Ona ni bila še v Ljubljani,“ udari Tržačankin glas Nevenko. Strese se. Ona! Pozabila je ... On pride — s Koprčanko, z bogatinko, ki ga je ukradla revici ... A zakaj ji ta ženska vse to pripoveduje?

„Moj mož je na ladji kapitana Strgarja,“ pojasnjuje tujka. — Na njegovi ladji! Zato tedaj se ji bliža ...

„Da, gospodična,“ polaga Jelušička pomirljivo svojo roko na laket razburjene deklice, dočim kima stara pomilovaje. „Da, gospodična. Vem vse. Razumem Vas, ubožica, razumem in občudujem. Da sem sledila Vašemu vzgledu! Samo enkrat ljubiš, in bolje, stokrat bolje je, ostati neomožena, kakor vezati se na drugega — ko je srce pri prvem — žalostiti dobrega, blagega človeka ...“

„Kaj pravite, gospa?“ se zdrzne Nevenka, pogleduje otroka.

„Vi ste poročeni in ... To je vendar ...“

„Greh, kajne? Tako me je učila mati, tako nam pridigujejo vsak dan: Ne želi svojega bližnjega žene. Hahaha! Silno lep je ta nauk — ali življenje je tako, da nas postavi pogostoma v nasprotstvo ž njim.“

„Ada!“ prosi in svari taščin bolni glas, otroka poslušata razvnete matere nerazumno govorico, Ne-

venka strmi v njo. A ona nadaljuje strastno: „Enaka, ali vsaj podobna nama je usoda — obema se lahko izpremeni danes ali jutri — kar je zvezal, to razveže človek...“

„Ada!“

Trmasto strese sneha glavo na ponovljeni taščin opomin, sune z roko v Nevenkin laketi, zaprosi jo, da pohiti naprej ž njo. Skoz gruče ljudi, mimo vrtov, proti Dunajski cesti. Pod javorjem ob koncu ceste se ustavi Tržačanka, in začne hiteti govorniti; oči in roke pomagajo besedi:

„Vam, Vam ki se niste dali zvezati, Vam, ki hodite sami svojo pot — dasi ni vreden Vaš kapitan tolike zvestobe — Vam morem povedati svojo zgodbo. Ne glejte me tako plašno, gospodična. Nisem kaka ničvrednica. Poštenih ljudi hči sem. Moj oče ima gostilno ob morju pri Devinu — ste že videli Devin? Tam je lepa podrtina gradu. Ob samem morju. Tja prihajajo radi Tržačani na lep razgled, na dobro vino. Prihajajo v samodržih, v ladjah, napolnujejo s krikom in vikom obrežje — drugačni ljudje so to kot Ljubljanci. Jaz sem svojih staršev edina hči. Razvajenka. Majhnemu otroku so se mi laskali gostje, da sem lepa, dajali so mi slaščic, občudovali so moje blebetanje. Oče ni poslušal rad hvalisanj, a materi so dobro dela. Moja mati je preprosta žena; nosi se po starem, ne misli daleč. Ne vem, kaj jo je premotilo, da je želela hčerki tržaške obleke, klobuka; kaj jo je prepričalo, da postanem velika gospa. Dala me je v samostan. Pa tam ni bilo za mene. Delo in učenje mi ni ugajalo. Skrbne učiteljice so zapazile kmalu, da se vdajam sanjam ničemurnosti, da motim svoje součenke, jih pohujšujem. Svarile so mater, poučevale in grajale mene. Včasih so imele take besede velik vpliv name. Zahrepenela sem po pobožnosti, zapuščala ob prostih urah družbo součenk in preklekavala v kapeli. Ali moj ničemurni duh se ni mogel vglobiti v molitev; v tihoti kapele so mi stopile še bolj živo pred oči slike prihodnjega življenja: Slovela bom kot najlepše dekle ob morju — po ladjah in po cesti bodo prihajali snubači — jaz bom izbirala, zametala, dokler ne pride kraljevič v belem samodrču... Sedela bi razpletelih las na skali ob morju, on bi mi ponudil kleče svojo deželo. — Zaupala sem take sanje in želje tovarišici, ki je raznesla moje besede po celem samostanu; posledica je bila ogorčenje in zasmeh. Pisala sem materi, da naj me vzame domov. Prišla je in slišala je grenke, toda zelo resnične besede gospe predstojnice: Vi ste mati, ki sili sama hčerko v propast. Namesto da bi ji sadili v srce cvet pobožnosti in ponižnosti, ste ji napolnili glavo s prazno domišljijo. Njene zmožnosti in njena zunanost niso take, da bi ji obetale posebno prihodnost; nasprotno, tirale jo bodo naravnost

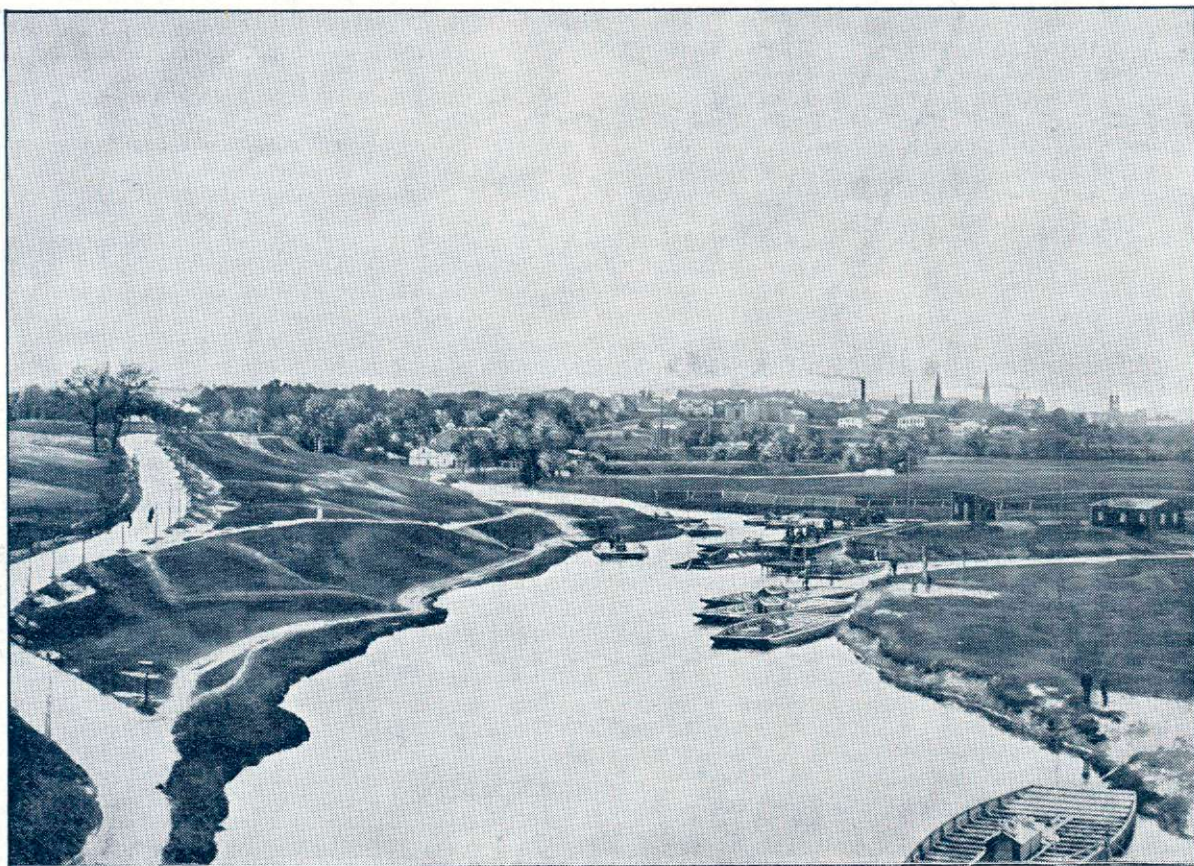
v pogubo. Veliki gospodje potrebujejo tudi velikega bogastva, stanu in izobrazbe. Držite si hčerko doma, navajajte jo k delu, kot skromna gospodinja lahko postane srečna.

Moja mati je bila vsa poparjena. Pa ko sem prišla ob koncu leta domov, je zopet pozabila svarjenja učiteljic. Saj je vendar treba, je rekla očetu, ne ve se, kaj pride — dajmo Delo v mesto, da se nauči kuhati in šivati, — ne ve se, kaj bo ž njo... Šetala sem po Trstu... Ko sem se vrnila, sem nosila tržaško frizuro, visoke pete, pahljačo, moko na obrazu. Staršem se je zdelo imenitno, Devinci so se mi posmehovali. No, jaz sem imela dovolj opravka s svojimi lasmi in obleko. Najrajša sem stala pred zrcalom, si natikala prstane, cvetje v lase in nedrije. Sedevala sem na verandi, knjigo ali kvačkanje v roki. In čakala... Nič čudnega, gospodična, če nas imajo moški za igračo, ko nimamo same zmisla za resnost življenja. In naše neumno berivo! Tiste povesti o sami ljubezni so pravi strup za mlada dekleta. Jaz sem čitala najrajša prizore, kjer odkrije junak junakinji svoje srce, in sem si predstavljala, kako in kaj bi odgovorila jaz v takem položaju. — Prišel je prvi pravi snubec. Ne v samodrču, v koleslju; ni bil imeniten gospod, pač pa ugleden fant iz Bazovice, samostojen gospodar, kateremu je umrla mati in si je moral iskati gospodinje. Zal fant, pošten fant, gospodična! Da nisem bila tako neumna, bi gospodinjala zdaj v Bazovici. Pa jaz sem bila vajena poklonov izletnikov, gladkega laškega prilizovanja — oni se mi je zdel neokreten, posmehovala sem se mu, ko je prišel drugič in tretjič k nam. Ti, ta se bo ustavil tukaj, je razsodila moja mati. Jaz sem se smejala. Kraljičina izbira in prebira, ne vzame prvega. Bazovičan je sedel pod murvo, gledal mene in pravil očetu, da mu ni potreba dote, njegova hiša je brez dolga, njemu je treba samo pridne gospodinje. Gotovo, gotovo, je pritrjeval moj oče in pomikal okroglo kapo po glavi, samo take gospodične, kot je naša, ne iščite, prijatelj, to ni za gospodinjstvo, to se lišpa, ti čita in kvačka ves dan, da bi prijela za lonec, kaj še — saj se opeče.

Bazovičan se je nasmejal očetovi odkritosrčnosti in trdil, da se po poroki izpremeni marsikatera pridna v leno in narobe. Pri njem je treba gospodinje, da ukazuje, ne da bi delala. — Če ne zna delati, ne zna ukazovati, je ugovarjal moj oče in popisoval šaljivo moje navade. Njemu se ni niti sanjalo, da ima snubca pred seboj, a mati je prisledla, je grajala očeta in hvalila mojo pridnost in moje znanje: Dandanes je največ omika. Naše dekle je izučeno na vse strani, lahko postane gospa ali kmetica. Ne pustim je garati, naj uživa mladost. Oče bi pač najrajši videl, da bi mu spekla pred zarjo kruh, kakor

se hvali lažnivo Lukačan o svoji Marjeti. Pa kaj ima fant od tako pridne? Izdelano revo dobi, ki se rada odpočije, ko dobi moža.

Od Devina do Trsta je šumelo o moji sreči. Botri in tete, vse me je blagrovalo. A jaz nespametnica! Dobro mi je delo blagrovanje, dopadla se mi je velika hiša, bogato polje — ali Bazovičan je nerodno postavljaj besede, kadar je govoril z menoj, pri hoji je imel nerodne noge — jaz nisem čutila tiste sreče, o kateri se govori v ljubezenskih povestih. Klobuk boš pokrila, vozila se boš k maši, mi je dejala mati. Uvaževala sem take razloge. Bila sem izprošena nevesta. Čez šest tednov bi morala biti poroka. Kar se pripelje, se ustavi pred našo

„KOT TREH CESARJEV“ PRI MISLOVICAH V ZGORNJI ŠLEZIJI
kjer se stikajo Avstrija, Nemčija in Rusija

hišo bel samodrč. Mlad mož, čigar lepote ni pačila širokouha kapa, je klical: Hej ošterija — vina sem! — Skočila sem k njemu. Mudilo se mu je — ali ni šel naprej. Dolgo je stal samodrč, dolgo je sedel lastnik pod murvo, se laskal prismojeni kmetski revici. Ko je odšel, je nosil v gumbnici nagelj z mojega okna.“

Jelušička zastane in se oddahne. Njene oči se zamaknejo nekam. Morda vidi pred seboj lepo sliko, kajti obraz ji razsvetli sanjav usmev, oči se ovlažijo, ko povzame: „Gospodična! Torini slovi za najlepšega pomorskega častnika, za najlepšega Tržačana. Zgodaj se je seznanil z ženskami — stare in mlade, od šivilje do guvernerjeve gospe, od subretke do primadone, vse v Trstu nori za njim. Il bel moro, il

bel capitano, ga imenujejo. Kako naj bi bila ostala hladna napram njemu? Čednost samo bi me bila mogla obvarovati, a te čednosti, skromnosti in pobožnosti nisem imela! Gospodična, zahvaljajte Boga, da je ostala čista Vaša ljubezen, da se je spominjate brez sramote. Mene so opijanile besede lepega moža. Bil je tudi tedaj kapitan na Delfinu, vozil od Trsta v Bombay. Povedal mi je, da bo njegovi ženi lahko varati ga, ker ga ni po pol leta domov. Ugovarjala sem mu, da niso ženske take, no, on se je smejal, mi našteval nezveste ženske in mi obljubil, da me vzame, ako mu ostanem vedno zvesta. Zaklela sem se — vse drugo si lahko mislite, gospodična. On je čakal svoje ture in imel čas spravljeni ob pamet ubogo deklet; morda je tudi veroval takrat sam svojim obljubam — saj človek ne more vedno, kar bi rad. O gospodična Nevenka, jaz prevarana, zapuščena reva ga zagovarjam še vedno ...“

„Ženske smo vedno take,“ prikima žalostno Nevenka.

„Ženska veruje vse, odpušča vse. No, kaj Vam pravim. Kar je prišel kapitan, sem bila čisto zmedena. Bazovičan mi je postal zoprni, vse moje ničemurne sanje so se obudile ... Oče je videl moje neumno počenjanje, prepovedal mi je streči Toriniju, bližati se mu. Ali mati me je podpirala in tačas, ko je menil oče, da sedim pri delu v svoji sobi, tačas sem čakala na cesti Tržačana. — Gospa postaneš, se je veselila mati, res te išče sreča, ko te zasnuje kapitan, od-

povemo Bazovičanu. — Uboga, v hčerko slepo zaljubljena mati! Da je bila modrejša, ne bi trlo hčerke toliko gorje. Povem Vam, gospodična, da bom ravnala jaz čisto drugače s svojo Riko. Strogo ...“

Jelušička se zagleda nekam trdo in ostro ji leže okrog ustnic. Nevenka jo opomni: „Vi ste tedaj odpravili Bazovičana?“

„O ni bilo treba, izostal je sam. Po prvem Torinijevem obisku. Kako je bilo potem pri nas, Vam ne bom pravila. Oče in mati sta se kregala venomer, jaz sem hujskala, bledela. A tedaj sem verovala vendar še. Rekel je, da pride še. Jaz sem čakala, noč in dan. Tako dolgo, da sem brala v „Piccolu“, da je odplul Delfin v Bombay; kapitan mu je Torini. Odšel! Brez pozdrava in obvestila ...“

Pa morda mu je branil oče, bogati, ponosni Tržačan... Pisal bo s poti svoji nevestici, vrnil se bo k njej. Nič — nič! Prvi mesec, drugi, četrti — nič! Kakor v grozних sanjah sem hodila po hiši — kaj bo, ko izve oče — kaj bo, če ne pride? — Skrivala sem se pred ljudmi, ki so mi čitali s čela mojo sramoto. Oče se je veselil, da ni več kapitana, od Bazovičana se ni slišalo, da bi se ženil kje drugje — tako je upal oče, da se vrne, da pozabi razžaljenja. Zabičeval mi je, da ga moram sprejeti prijazno, ako pride. Res je prišel. Ali beseda, katero je odgovoril očetu na prijazni pozdrav, je vrgla očeta kakor iz oblakov... Prigrmel je k meni, me vlekel za lase pred Bazovičana in vpil: Povej — reci, da ni res! — Vsa cesta od Trsta do Ljubljane govori o tem, je pljunil fant predme. Obdržite si tržaško ničvrednico!

Strmela sem v besnega fanta, ki je treščil steklenico ob tla in skočil na svoj koleselj, v očeta, ki je stal kakor ošvignjen od bliska. Ko se je zavedel, je prijel stol, da mahne po meni; mati me je potegnila stran in me skrila v hlev pred prvo očetovo jezo. Saj jo vzame, je tolažila, pri gospodi ne gre

tako naglo. Oče mu ne pusti. Pa Torini jo vendar vzame. Kaj? Naše Dele ne? Saj se je izučila v mestu, zna gosposko šego, nobenemu grofu ne bi delala sramote.

Jaz pa sem čepela v hlevu — po ušesih mi je gremela tista strašna beseda... Ničvrednica! Kako je smel, kako se je upal vreči jo meni v oči? Kaj nisem jaz kraljčina, ki si izbira ženina, kaj nisem najlepše dekle v Primorju, ponos očetove hiše? Kapitanova gospa in nevesta. — Nič ni vse tisto, je rekel Torini. Pred Bogom sva mož in žena. A svet mi pravi — vlačuga. O Torini! Malo po malem je umirila mati očeta. Zvečer me je peljala skrivaj v kamro. Tam sem se skrivala, sem poslušala razgovor matere z znankami, njen prepir z očetom. Vse se je vrtelo le o tem: Ali vzame Torini Delo ali ne? Ene znank so navajale zglede, kako je bilo v tej ali oni hiši: Ugleden bogat gospod. Ni je zapustil zapeljane. Zakaj bi ne vzel kapitan gostilničarjeve hčere? Druge so odmajevale in navajale protidokaze. A najbolj je potrla materi srce Kobolica, ki je povedala, da je slišala od Maričke, ki služi pri Kastelicu, da je Torini znan zapeljivec. (Dalje.)

Ne veruj!

Zložil dr. Leopold Lenard.

Ne veruj v zvonki smeh,
ne veruj v žar oči!
Bolesti polni greh
iz njih le govori.

Grm s cvetjem je pokrit,
ko je pomlad prišla,
je cvet še nerazvit,
že v sebi črva ima!

Iz cveta tega sad
ne bo postal nikdar!
Zaman nad njim pomlad
razvila svoj je čar.

Kot pestri cvet ta smeh,
na ustnicah žareč,
in ogenj ta v očeh,
navdušenja kipeč,

preminul bo še prej,
kot prešla bo pomlad,
kot pade s svežih vej
prerano zreli sad.

Ostal bo le spomin
na dneve nad in sanj,
poln tihih bolečin,
perečih žalovanj.

Žumberk in Marindol.

Zgodovinska črtica. — Po virih zbral dr. Jos. Mal.

Od teh dveh krajev, o katerih bom v naslednjih vrsticah nakratko izpregovoril, se razprostira žumberški okraj južno od Kostanjevice ob Gorjancih ali takozvanem Uskoškem pogorju, občina marindolska pa leži jugovzhodno od Črnomlja med ovinkom reke Kulpe, ki dela sicer tudi deželno mejo med Kranjsko in Hrvaško. Oba okraja sta bila nekdanj del vojaške granice, ki je tekom stoletij postala kot taka ravno iz potrebe stabilne in enotne organizacije mejne obrambe proti turškim navalom. Kot strateško eminentno važna postojanka — o čemer priča že srednjeveško ime Sicherberg — je umevno, da se je žumberški okraj tudi pozneje priklopil ostalim, vojaško upravljanim hrvaškim pokrajinam, ki naj bi odbijale turške napade. Toda državnopravno ni vojvodina Kranjska nikdar in nikomur odstopila Žumberka in Marindola, marveč sta se oba okraja smatrala prejkoslej za integralni del kranjske dežele.

Ker pa je v današnjih dneh postala vojaška granica brezpomembna, se je med leti 1871. do 1881. stopnjema opustila; z zakonom z dne 8. junija 1871 sta bila oba okraja izrečno izvzeta od splošne inkorporacije vojne granice k Hrvaški, dokler se ne bo pri obenem napovedani mejni regulaciji med Kranjsko in Hrvaško „tudi upravičenih zahtev vojvodine Kranjske do teh delov primerno vpoštevalo“. Začasno pa sta se oba kraja podredila civilni upravi hrvaške vlade. Vkljub temu da se je zadeva preresetavala v državnem in deželnem zboru, še do danes ni prišlo do te mejne regulacije, ki naj bi se ozirala na zgoraj jasno in avtoritativno izražene pravice in zahteve. Za stvar se je jel zanimati sedanji kranjski deželni glavar, gosp. dvorni svetnik pl. Šuklje, in ker pride zadeva tako pred politični forum, ni neumestno, da se tudi širša javnost informira o zgodovinski in državnopravni pripadnosti žumberškega distrikta in marindolske občine.

Srednjeveške listine, ki so se nam ohranile, dokazujejo nepobitno, da so kranjski deželni knezi že v 13. stoletju dajali Žumberk (grad in okoliš) v zajem. Ker se pred tem časom teritorialne razmere niso utrdile in ustalile, vsled vedno se križajočega in prehajajočega hrvaškega in nemškega vpliva, je prav lahko mogoče, da so hrvaški knezi raztegnili svojo oblast čez Gorjance proti Krki in Metliki, ker se nemški cesarji vsled bojev v Italiji niso dosti brigali za državne meje drugod. Verjetno bi tudi

bil, da se je že nekako ob istem času ustanovila metliška grofija, ki se sicer prišteva Kranjski, a je v mnogih ozirih precej samostojna. Hrvaški kralji so lahko imeli tod svoja posestva, a deželnega oblastva niso imeli, in tako vidimo, da pobira l. 1292. oglejski kolektor desetino v Žumberku, ki se našteva med drugimi dolenskimimi farami; če bi se pa bil res takrat prišteval Žumberk Hrvaški, bi z vso sigurnostjo lahko računali na to, da bi bil tudi cerkveno podrejen zagrebški škofiji, ne pa tujemu oglejskemu patriarhatu. In ko je Kranjska l. 1335. prišla pod avstrijske vojvode, vidimo, da priznavajo žumberški graščaki edino le te kot svoje gospodarje. Tako imenujejo žumberški gospodje l. 1360. avstrijskega vojvoda Rudolfa „našega milostljivega gospoda“. L. 1382. volijo Tomaž von Sicherberch, njegov brat Mertel in sestra Trawt (Jera) kostanjeviškemu samostanu 100 mark šil. benečanskega denarja za večno sv. mašo, ki naj se čita za njih prednike. Če bi pa konvent ne izpolnjeval pogodbe, potem smejo Žumberčani zasesti 10 samostanskih zemljišč v Mrzlem polju in deželni knez na Kranjskem in na Marki naj pazi, da se vse to tudi izvrši.

Zanimivo je, da sta dne 22. aprila 1403 prosila Ivan Schönberger in že gori omenjeni Tomaž iz Žumberka razsodbe „visokorodnega kneza, našega milostnega ljubega gospoda Leopolda, vojvoda avstrijskega“ in njegovih svetovalcev. — Med Kranjci, ki so šli l. 1462. reševati cesarja pred oblegani Dunaj, je bil tudi Nikolaj Sicherberger.

Ko je koncem 15. stoletja izumrl rod Žumberčanov, je postalo graščinstvo zastavna posest deželnega kneza. L. 1501. prepusti Maks I. „grad Žumberk, ki leži v kraljevega Veličanstva kneževini Kranjski“ v oskrbovanje Krištofu Gornjegrajskemu. Na isti način dobi l. 1505. žumberško graščinstvo Nik. Semenič, ki obljubi kralju Maksimilijanu, da bo grad dobro oskrboval in kralju oz. njegovemu glavarju in namestniku v nižjeavstrijskih deželah poročal, ako pridejo kake težave. Kot dediču po Semeniču je bil za 490 rajnšev Žumberk zastavljen Ivanu Kobašiču, kateremu potrjuje (l. 1526.) nadvojvoda Ferdinand posestvo grada „Žumberk, ki leži v naši kneževini kranjski“ ter se izrečno obveže, da ne bo gradu rešil pred smrtjo Kobašiča in njegove žene, s posebnim ozirom na to, da je njihov dedni grad Brekoviča pri Bihaču bil od Turkov skoro popolnoma razdejan.

Ljudomili Kobašič je bil že preje v zvezi z zatiranimi turškimi podložniki ter je mnogim, ki so se hoteli iznebiti trdega jarma, preskrbel na hrvaškem ozemlju novih bivališč. Te doselitve uskokov ali pribegov niso bile nič novega. Po bitki pri Nikopolju so se ponavljali turški napadi v naše dežele leto za letom, včasih tekom enega leta po večkrat, podjarmljeno krščansko prebivalstvo pa so tlačili visoki davki vsake vrste, izmed katerih je bil najbolj občutljiv krvni davek. Da bi si ohranili življenje in premoženje, so si ti prebivalci najbolj ogroženih krajev poiskali novih bivališč v varnejših krajih sosednjih krščanskih dežel, kjer gostota prebivalstva še nikakor ni bila toliko, da bi jim bile take nove priselitve neljube; nasprotno so s temi prišli mednje novi sobojevniki proti turški sili, ki so jim bili tem bolj dobrodošli, ker so jim bili turški načrti in način njihovega bojevanja bolj znani. Splošni socialni propad kmetskega prebivalstva zlasti v drugi polovici 15. stoletja (odtod kmetski pusti one dobe) pa je povzročil, da je bilo tudi drugod širom naše domovine vse polno praznih zemljišč (zlasti na Dravskem polju, na Dolenjskem in Notranjskem). Po teh opuščenih posestvih so tekom 16. stoletja naselili večjidel uskoke, četudi so bili zemljiškim gosposkam mnogo ljubši navadni kmetje, — to pa zato, ker so uživali uskoki, zlasti začetkom, dalekosežne davčne prostosti, pa tudi glede tlake so bili mnogo na boljšem. V 15. stoletju so se naseljevali ti uskoki večjidel po južnem, srednjem, da, celo po severnem Ogrskem ter po Dalmaciji; ko so si pa po bitki na Mohačkem polju (1526) osvojili Osmani velik del Ogrske, se je tok teh ubožnikov naravno obrnil proti zapadu, na kranjsko- in štajersko-hrvaško mejo. Še za časa vojnih priprav se je izselilo več družin iz Bosne, katerim je nadvojvoda Ferdinand dal, gotovo po prizadevanju uskokom prijaznega Kobašiča, zemljišča okrog Žumberka ter jih oprostil skoro vseh davščin in tlake, a so morali zato na stražo in v boj proti turškim navalom na lastne stroške (...omnibus Vsgochis sub monte Sichelberg in Carniolia collocatis libertates super agris et fundis concessimus).

Razen Kobašiča se je za te uskoke posebno zanimal vojskovodja Kacijanar, ki pravi v nekem pismu na cesarja, da bi bilo mogoče s takimi izselitvami turško moč tako oslabiti, da bi si lahko brez težav osvojili Bosno in druge turške dežele. Veliko število teh uskokov (iz okrajev Srp, Unica in Glamoč) je prišlo l. 1531., katerim so v naslednjih par letih sledili novi, tako da niso imeli več zemlje, kamor bi jih naselili. Kranjski deželni stanovi so zalagali te pribege okrog Žumberka leto za letom, zlasti pozimi, z žitom, denarjem, obleko in preskrbovali novo naseljene z živino in s semenom. A vse

to pri tolikem pomanjkanju ni mnogo izdalo; zato so si uskoki pomagali sami, pobrali in vzeli so namreč sosednjim kmetom, kar so ravno rabili. Zato se obrnejo le-ti do kranjskega deželnega glavarja proseč ga odpomoči. Med temi prizadetimi kranjskimi vasmi („etlicher dorffschafften in Crain wider die VBkhokhen zuegefuegter schäden halbör) nahajamo sedaj hrvaške vasi: Gornja vas, Javor, Obersberg, Šmihel, Kalje, Hartje, Petričko selo, Željezno, Kostanjevac, Dvorišče, Jelševnica, Jurkovo selo, Kupčina, Stope, Crnik, Hudo in Premogovac.

Temu pomanjkanju prazne zemlje se je nekoliko odmglo s tem, da so kranjski stanovi odkupili od Kobašičeve vdove (za 11.000 gld. r.) zastavljeno žumberško graščinsko posestvo, zakar je dobila vrhtega še zgornji Mokronog. Ker je pa okrog Žumberka bilo še vedno mnogo navadnih kmetov, so sklenili kranjski deželni stanovi te preseliti na posestva bližnjega pletrskega in kostanjeviškega samostana ter po zemljiščih mehovske graščine, za katere odkup je prispevala Kranjska 1500 gld. Štajerska je pa obljubila 1000 gld.

Na ta način so bili uskoki kompaktno naseljeni na posestvih in po vaseh žumberške graščine. S tem je bilo ustrezno i želji uskokov samih, ki so želeli skupaj ostati, pa tudi njih nadzorovanje in boljša organizacija mejne obrambe je bila s tem dosežena: žumberški uskoki so dobili namreč svojega lastnega glavarja. L. 1540. izročita kranjski deželni oskrbnik Andr. Lamberger in kranjski vicedom Sigm. Durr novoimenovanemu uskoškemu glavarju Jerneju iz Raven grad Žumberk. Povodom nekega spora z obmejnimi hrvaškimi vlastelini (kjer so uskoki tudi dobili zemljišča), določa (1. februarja 1540) kranjski deželni glavar Nik. Jurišič, da se morajo posestniki uskoških zajmov (Lehen) pod Žumberkom podvreči njegovim razsodbam; ako pa imajo razentega tudi še hrvaška posestva, razsojajo o teh ondotne oblasti.

Tako se je torej na žumberškem teritoriju ustanovil poseben kranjski mejni obrambni distrikt. Na kako odstopitev ali odpoved od strani kranjske dežele tu niti misliti ni. Slejkoprej tvori ta okraj z marindolsko občino vred nerazdružljiv del vojvodine kranjske. Kranjski stanovi skrbijo tudi zanaprej za dobrobit in procvit žumberških uskokov, jim podeljujejo zemljišča ter moledujejo pri vladi za njihove privilegije; vse zajme „uskokov, ki so naseljeni v tej vojvodini Kranjski“, oddaja notranjeavstrijska vlada v Gradcu v sporazumu s kranjskim vicedomom, na kojega se uskoki vedno obračajo s prošnjami za podelitev zemljiških zajmov. Prosilci za žumberško uskoško glavarstvo se obračajo enako in vedno na kranjskega deželnega glavarja, ki je imel pred

dvornim vojnim svetom tozadevno pravo predlaganja, in ti uskoški glavarji so se v vsaki zadregi ali stiski zatekali h kranjskim stanovom, ki so jih plačevali in na svoje stroške popravljali razpadajoči žumberški grad. V virih se imenuje Žumberk „ena izmed najstarejših deželskih sodnij na Kranjskem“ in ko je l. 1667. prosil žumberški višji glavar Iv. E. Paradeyser od kranjskega vicedoma „Schöpf vnd Geschirr“, da bi lahko kaznoval nekatere na smrt obsojene zločince, mu k temu tudi cesar Leopold prigovarja „s posebnim ozirom na to, da leži naše gospostvo Žumberk istotam na Kranjskem“.

Sploh so vsi vladarji vedno v najožjem stiku s Kranjsko, ako se tiče Žumberka ali ondotnih uskokov, katerim potrjujejo notranjeavstrijski vladarji (ne pa ogrski oz. hrvaški kralji) njih privilegije „kot vladajoči deželni knezi na Kranjskem“. Nadvojvoda Ferdinand zapove (l. 1604.) kranjskemu vicedomu, da mu poroča, kako je glede tlake žumberških uskokov, nakar kr. deželni glavar uradno zapove žumberškemu glavarju, da mu zadevo razjasni; ta uradna zapoved bi bila nezmiselna, če bi žumberški glavar ne bil podložen njemu, marveč hrvaškemu banu. Dosti jasno govori za pripadnost h Kranjski že samo dejstvo, da so vsi žumberška posestva zadevajoči akti po veliki večini shranjeni v kranjskem vicedomskem oz. stanovskem arhivu, kar je po zgoraj povedanem jasno in samoobsebi umevno.

Ko so se tekom 17. stoletja pokrajine poznejše vojaške granice vedno trdneje organizirale, je s tem sporedno rastla tudi moč karlovskega vojnega poveljnika, ki si je prisvajal neomejeno sodno oblast tudi čez žumberške podanike, radi česar se je (l. 1679.) pritožil J. E. Paradeyser pri cesarju ter poudarjal posebno dejstvo, da ni imel karlovški generalnikdar, tudi poprej ne, pravice vmešavati se v žumberška cameralia ali pa celo ondotne uskoške glavarje svojevoljo odstavljati, kajti o vseh pritožbah proti žumberškemu poveljniku je razsojal kranjski deželni glavar.

V navodilu, ki so ga prejeli novoimenovani žumberški uskoški glavarji se med drugim poudarja, da „mora uskoke uporabljati za rešitev meje in v zadovoljstvo kranjske dežele“. Dalje se je moral žumberški glavar s posebnim reverzom napram vladarju obvezati, „biti pokoren in poslušen v prvi vrsti nam

kot deželnemu knezu na Kranjskem in radi nas vsakokratnemu našemu deželnemu glavarju ondod“. Taka navodila so se ohranila med drugim tudi za one hrvaške velikaše, ki so bili imenovani žumberškim glavarjem, tako grofje Zrinjski in Frankopani (l. 1647., 1659. itd.).

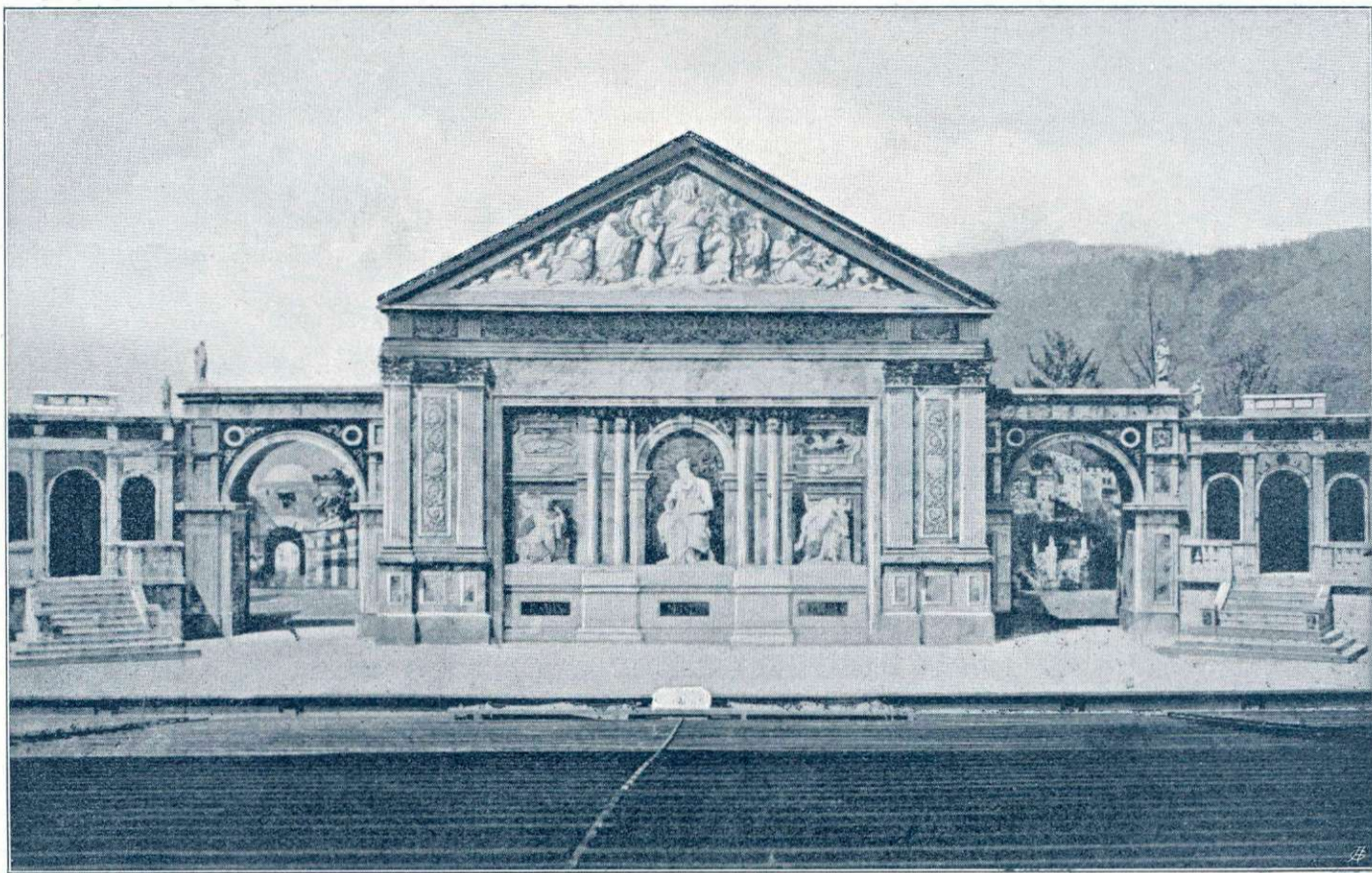
Kar se tiče sodstva, je pripomniti, da je bil v zadevah podložnikov žumberški glavar prva instanca, prizivno sodišče je bilo pri kranjskem dež. glavarstvu, odkoder se je pritožilo še lahko na dvorno komoro v Gradcu. Žumberška posestva kot kameralna posest niso imela z vojaško granico ničesar opraviti, samo v vojaških zadevah je bil glavar s podložniki vred podrejen karlovškemu generalatu oz. ondotnemu polkovnemu sodišču, extra militaria pa kranjskemu dež. glavarstvu, ki je z vicedomom vred nadziral njegovo delovanje.

V enem takem kompetenčnem sporu poroča (1722) kranjski vicedomat Karlu VI., „da žumberško vlastelinstvo ne leži niti na Hrvaškem, niti v karlovškem generalatu, temveč v vojvodini Kranjski“, ter da so generalu podrejeni le tisti podložniki, ki opravljajo obmejno vojaško službo in uživajo za svoja zemljišča prostost davkov in tlake, ostali plemiški dvorci in navadni graščinski podložniki žumberškega okraja pa so podložni in civili, oeconomico et criminalibus notranjeavstrijski dvorni komori kot zadnji instanci (altum dominium). Obenem se tudi poudarja, da žumberški stotnik izvršuje sodno oblast laže s pomočjo dežele (t. j. Kranjske), kakor pa čez sedem ur oddaljeno karlovško generalatsko sodišče. — Že Valvazor omenja te spore s karlovškim generalom, govori o kranjskih uskokih in Žumberku, ki leži na Kranjskem. Prizadevanja karlovškega generala smatra i on za neutemeljena.

Ti spori so se za vladanja Marije Terezije ponavljali. L. 1741. (18. julija) poroča kranjski deželni glavar Korbinian grof Saurau cesarici „radi uskokov, ki so naseljeni na Kranjskem okrog Žumberka“, ter zagovarja in zgodovinsko utemeljuje pravice kranjskega dež. glavarja do omenjenega ozemlja in do občine „Marindol, ki leži ravnotako na Kranjskem. Ker leži torej Žumberk brezdvomno na Kranjskem in ni niti sence, da bi ta kosček zemlje pripadal Hrvaški“, zato prosi grof Saurau, da se ta prastara subordinacija pod deželo Kranjsko zopet vpostavi.

(Dalje.)

ODER PASIONSKEGA GLEDALIŠČA V OBERAMMERGAUU

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Ce bi bile pasionske igre Oberammergaucem docela neznane, nekaj nenavadnega, nekaj novega zanje, bi gotovo kronika, ki popisuje kugo tako natančno, da pove celo ime onega, ki jo je zanesel v vas, kaj več poročala o pripravah in „prvi“ predstavi l. 1634. Tudi si ne moremo misliti, da bi mogli vaščani, popolnoma nevedski gledališke umetnosti, v tako kratkem času: od jeseni l. 1633. do spomladi l. 1634. — kar čez noč, kakor pravi dr. Holland (citira H. Diemer), naučiti se, pripraviti in urediti vse za igre, ki trajajo ves dan, pri katerih sodeluje več sto oseb. — Vrhtega so se že v 15. in 16. stoletju igrale pasionske igre na Bavarskem v več kakor 60 krajih; posebno slovesno na dvorih v Monakovem in Inomostu in pa v Augsburgu. Le prebivalcem oberammergauskim, ki so živeli vsled svoje živahne kupčije v vednem stiku z mesti in tujci, naj bi bila vsa stvar neznana! Le Oberammergauci, pri katerih je cvetela domača umetnost, ki so bili že v 16. stoletju priznani umetniki v rezbarstvu, ki so imeli zmisel in čut za vse lepo in vzvišeno — le ti naj bi bili stali mirno ob strani in gledali!... To je zelo malo verjetno; zdi se mi skoro nemogoče.

Gotovo so se tudi v Oberammergauu igrale pasionske igre že prej, najbrže že v 15. stoletju, kakor v Augsburgu, samo neredno, v negotovih časih. — L. 1633. pa so se prebivalci zaobljubili, vprihodnje pasionske predstave prirejati redno, vsakih deset let. In to svojo obljubo so izpolnili takoj prihodnje leto in nato vsakih deset let, do l. 1674. Takrat pa so sklenili, pričeniši z l. 1680., preložiti igre na konec vsakega desetletja. In tako je ostalo do današnjega dne.

Tudi besedilo iger dokazuje našo zgornjo trditev. Tekst iz l. 1634. nam, žal, ni ohranjen. Najstarejši je iz l. 1662. Hrani ga založnik Guido Lang. Kakor je dokazal dr. Hartmann (citira H. Diemer), sestoji iz treh tekstov. Povečini se ujema s pasionskim tekstom iz 15. stoletja, ki se je hranil v samostanu sv. Ulrika v Augsburgu. Ostali del je zložil „meistersinger“ Wild iz Augsburga sredi 16. stoletja. Tuintam pa so vrinjena mesta iz pasionske igre, ki jo je spisal okoli l. 1600. Iv. Aelbl, župnik v Weilheimu. — Če bi torej Oberammergauci do l. 1634. ne bili poznali pasionskih iger, kot so jih sploh poznali po Bavarskem, bi bilo težko umeti, zakaj da so segli tako daleč nazaj po tako star tekst.

To najstarejšo igro¹ imenuje učeni pater Placid Braun: *Passio domini in lingua vulgari*. In po vsej pravici! Jezik je neokreten, še malo razvit. Pojmovanje in čuvstvovanje, vkolikor se ne naslanja na Sv. Pismo, je otroškonaivno, vzeto iz duše razvijajočega se naroda. Zraven pa kaže tudi precej banalnosti in surovosti. Judež n. pr. se obesi vpricho velikih duhovnov. In trije hudiči ga zgrabijo, mu iztrgajo drob iz trupla in ga požro . . . Duh in okus časa je zahteval pač tudi takih stvari.

Da bi izboljšal vse to, je okoli l. 1740. benediktinec Rosner iz Ettala spisal novo igro po vzorcu jezuitskih dram. Toda igra ni ugajala. Igrali so jo le dvakrat l. 1750. in 1760. Bila je pretežka. Ton je bil prebombastičen, alegorija je igrala preveliko vlogo. Nastopale so alegorične figure: smrt, greh, skopost, zavist i. dr. in pri vsakem dejanju se je pokazala kot nekak simbol dejanja slika iz starega testamenta.

Zato so že l. 1780. naprosili vaščani patra Knipfelbergerja iz Ettala, da je zložil novo besedilo. To je bilo dokaj enostavnejše in zato boljše.

L. 1811. pa so dobili Oberammergauci za pasionske igre privilegij za vse čase. Nastalo je bridko vprašanje: Kje dobiti, kako ustvariti delo, ki bi bilo vredno vzvišenega predmeta, ki bi imelo trajno veljavo? In zopet — a topot zadnjič, je prišla pomoč iz Ettala. — Po sekularizaciji samostana so se menihi razkropili na vse strani. Pater Otmar Weiß pa se ni mogel ločiti. Ostal je in živel v Ettalu še nekaj let kot zvest učitelj in prijatelj mladine in pozneje kot oskrbnik ministrskega svetnika pl. Elblinga, ki je bil od erarja kupil samostan. In na razvalinah samostanskega življenja je ustvaril delo, ki je zapisalo njegovo ime za vedno v zasluženja zlate bukve vasi Oberammergau. — Več tipičnih oseb in pa krasne prizore, ki so viri prave narodne poezije, v katerih se zrcali vsa nepokvarjena, nežno, a vroče čuteča duša narodova, je vzel iz najstarejšega dela, tako: slovo Jezusovo v Betaniji, osebo Pilatovo, tipične osebe apostolov i. dr. Nekaj formalnosti, kakor: žive podobe, razvrstitev in nastop igralcev, število pevskega zbora itd. je dobil pri Rosnerju. Sicer pa je njegovo delo popolnoma samostojno in stoji visoko nad drugimi. Glavni vir so mu bili evangeliji. Mogočno je stopil na plan z novo idejo: vpeljal je Kristusa ne kot mučenika, ki se poslavlja od svojih učencev, da gre v trpljenje po volji svojega Očeta, ampak kot Mesija, težko pričakovanega, kot kralja Davidovega, ki prijezdi v Jeruzalem, češčen in slavljen od ljudstva Izraelovega. Dosedaj so bili vsi teksti pisani v verzih. Weiß je svoje delo napisal v prozi; le partije, namenjene za pevski zbor, je pustil v ve-

zani besedi. Uglasbil pa je te partije učitelj domačin Rok Dedler. Njegova kompozicija se proizvaja nekoliko prenovljena in popravljena še vedno.

Tako je ostalo do l. 1850. Tedaj pa je domači župnik, že tolikrat omenjeni Jožef Alojzij Daisenberger, mož globoko izobražen — prevel je tudi Sofoklejevo *Antigono* — na splošno željo prebivalcev revidiral Weißovo delo. Jezik je opilil; marsikaj črtal, marsikaj pripisal, izpremenil in popravil. Zložil je tudi nekaj krasnih verzov za prolog. In to besedilo je še danes v rabi.

V novejšem času so sicer iz Monakovega ponovno poizkušali besedilo, petje in godbo reformirati v modernem duhu časa. A brez uspeha. V nobeni stvari Oberammergauec ni tako konservativen, tako skeptičen, kakor ravno glede pasionskih iger.

* * *

Vestno so izpolnjevali Oberammergauci svojo obljubo do l. 1770. 31. marca tega leta pa je izdala vlada sporazumno s cerkveno oblastjo strog ukaz, ki je pasionske igre po vseh deželah kratkomalo prepovedal.

Velika žalost je zavladata v Oberammergauu. Kakor brez domače umetnosti, tako tudi brez pasionskih iger zanje ni bilo življenja. Rezbarstvo jim je dajalo vsakdanji kruh, na pasionske igre so bili navezani z vso svojo dušo. Saj je bila to njih sveta obljuba, njih sveta dolžnost, ki jim jo je narekovala hvaležnost do Boga, velevala pieteta do njihovih očetov.

Zato se je obrnila občina na „duhovni svet“ v Monakovem s prošnjo, naj se napravi pri njih izjema, ker jih veže sveta obljuba. Zastonj! Prošnja je bila odbita, češ: Če vas veže obljuba, pa jo izpremenite v kako drugo Bogu prijetno delo: v molitev, ali pridigo, ali procesijo, ali kaj podobnega . . . Nato so poslali deputacijo do volilnega kneza Maksa Jožefa III. Tudi ta jih je zavrnil. — Druge poti ni bilo. Kaj sedaj? . . . Čakali so ugodnejše prilike. In ko je po smrti Maksa Jožefa zavlada Karol Teodor, so takoj zopet obnovili svojo prošnjo in jo podprli s tehtnimi razlogi. Topot jim je bila sreča mila. Dne 8. januarja l. 1780. je izdal knez odlok, da sme občina Oberammergau izjemoma tudi še naprej vsakih deset let prirejati pasionske igre. Toda vkljub najvišjemu dovoljenju jih je despotni minister grof Montgelas l. 1801. zopet prepovedal. Kdo drugi bi gotovo izgubil pogum in pustil vso stvar pri miru. Toda vztrajni in pogumni Oberammergauci se niso ustrašili; tudi mogočni Montgelas jim ni mogel ukloniti ponosne glave. Odpravili so se zopet v Monakovo in niso mirovali prej, dokler niso s pomočjo duhovnega svetnika Antona Sambuge, ki je bil svojčas vzgojitelj bavar-

¹ Tekst iz l. 1662. sem v glavnih delih bral pri H. Diemerju.

skega kronprinca Ludovika, dosegli zopet dovoljenja. To se je zgodilo 3. marca l. 1811. Ko pa je kronprinc Ludovik I. zasedel bavarski prestol, je bil ves čas svojega življenja navdušen zagovornik in vnet pokrovitelj pasionskih iger v Oberammergauu.

In odtedaj ni bilo nobene prepovedi več. Brez raznih ovir in težkoč tudi sedaj ni šlo; ampak igre so se vendar mogle igrati vsakih deset let. Tujci pa so se čudili malomarnosti in brezbriznosti vlade, ki podjetja ne samo ni podpirala, ampak mu je stavila celo zapreke. In veliki vojvoda Peter Oldenburški je vzkliknil, ko je videl predstavo l. 1890.: „Jaz bi bil ponosen na to, če bi imel tako občino v svoji deželi, in bi storil vse, da bi podjetje lažje uspelo.“ Šele v novejšem času so se razmere izpremenile tudi v tem oziru. Vlada je uvidela, da ima država še največ dobička od oberammergauskih pasionskih iger. Saj so imele samo l. 1900. bavarske železnice od iger dobička okoli 4.000.000 mark. Zato sedaj ministrstvo prireditve kolikor mogoče podpira.

Kakor povsod, so se tudi v Oberammergau igrali pasionske igre izpočetka v cerkvi; ko je bila pa ta premajhna, pa na pokopališču. Hodili so jih gledat največ domačini in okoličani. Ker pa se je igralo precej dobro — kot umetni rezbarji so imeli Ammergauci kolikortoliko tudi zmisel in čut za gledališko umetnost —, je rastlo zanimanje vedno bolj in število obiskovalcev se je vsakih deset let izdatno pomnožilo. L. 1830. je bil prostor na pokopališču že premajhen. Zato so zgradili leseno gledališče na travniku zunaj vasi, kjer tudi danes stoji novo gledališče. Čez 10 let je prihitelo že toliko občinstva, da je bilo tudi to gledališče, dasiravno je imelo prostora za več tisoč oseb, premajhno. Igre so se morale večkrat ponoviti. In sloves o vasi Oberammergau je šel po vsej deželi. Ko pa so l. 1840. Ludovik Steub, Gvido Görres in francoski baron de Roisin in l. 1850. sloviti igravec Edvard Devrient pisali v listih navdušene članke o pasionskih igrah v Oberammergauu, se je začel zanimati zanje tudi zunanji svet. L. 1850. in 1860. se je pripeljal k predstavi sam bavarski kralj Maks. In odtakrat prihajajo kralji in cesarji, politiki in državniki, cerkveni in posvetni dostojanstveniki, gledališčni igralci, pesniki in pisatelji in brezštevne množice drugih iz vseh krajev sveta . . . L. 1890. se je moralo gledališče zopet povečati. Obenem so postavili z ogromnimi stroški 100.000 mark čisto nov oder, ki odgovarja svojemu namenu, pa tudi modernim zahtevam razvjenega publika. L. 1899. pa so podrli še leseno lopo za gledalce in zgradili velikansko stavbo, ki je stala 246.758 mark. V njej je prostora za 4300 ljudi. 4000 je sedežev, zraven pa stoji lahko še 200—300 gledalcev.

Tako so se Oberammergauci borili za pasionske igre, tako so jih ohranili do današnjega dne. Sveta jim je bila vedno tradicija njih očetov; kot najdražjo svetinjo jo čuvajo še danes. Pasionke igre so zanje vse na svetu. — V znamenju pasionskih iger se Ammergauci rodijo, živijo in umirajo.

Dan pričakovanja.

Kakor se vsujejo čebele iz panja, ko po dolgem dežju zopet posije solnce — zaigra jutranja rosa v tisoč svetlih biserih — in zadiši ajda na cvetni poljani, tako so se vsuli ljudje iz kupejev, ko se je po težkem pričakovanju sredi jasnega dopoldne ustavil vlak.

Vsak je hitro zgrabil svoje stvari. Ta kovček, oni nahrbtnik, kdo drugi klobuk in površnik — vsak je hotel biti prvi. Dame so vpile in se smejale, gospodje zmerjali in godrnjali — drug drugega so rinili in podili. Nekateri vsled svoje sitnosti, ki je niso mogli pustiti doma, drugi iz nestrpne radovednosti. Tretjim se je morda mudilo v resnici.

Meni se ni mudilo ne iz enega, ne iz drugega vzroka. Vedel sem, da se bo ta množica kar zagozdila ob izhodu, da bodo še nekaj časa napoti drug drugemu. Zato sem mirno čakal, da je bil izhod prost.

Zunaj pa — kar cela barikada voz pred menoj! In pri vsakem je mirno stal izvošček, s klobukom ali čepico v roki, in je s prijazno gesto vabil vljudno na voz. Všeč mi je bilo, da niso vpili in kričali, kakor naši ljubljanski izvoščki, ki ti vsiljivo ponujajo svoj voz, in če ga odkloniš, glasno zabavljajo čez te in kolnejo. Ponujali so se tudi postrežki in nosači mirno, skoro flegmatično. Češ: če ne danes, pa jutri, če ne jutri, pa drugi pot: zaslužka bo dovolj. Bilo je še polno drugih ljudi, ki so stali in gledali — bogvekaj.

Nekaj pa je vzbujalo mojo pozornost. Skoro vsi moški so imeli dolge, kodraste lase in mnogi tudi dolge brade . . . Slišal sem bil o tem že poprej, a vendar sem bil presenečen. Zlasti en mož me je zanimal. Stal je blizu izhoda, lahno se naslanjaje na voz, in motril tujce. Gosti plavi lasje so mu padali na ramena — lepa „Kristusova“ brada mu je obrobijala pravilno začrtani obraz — izpod močnih obrvi pa so gledale prijazno velike modre oči. Nehote sem se spomnil na Rafaelovega Kristusa . . . Pozdravil se je z elegantnim tujcem — sedla sta v voz in se odpeljala . . .

Jaz pa sem hitel naprej, da čimprej dobim svojo sobo. V pisarni družbe Schenker & Co. iz Monakovega sem moral izvedeti vse podrobno. To sem torej poiskal najprej.

Pred menoj in za menoj pa so hiteli drugi potniki, mimo mene so drdrale kočije — vsak je želel hitro najti svoje stanovanje...¹

Stanoval sem v hiši št. 171., že bolj na koncu vasi. —

Moja soba v prvem nadstropju je bila majhna, nizka — kaj malo prijetna. Umetnik moj gospodar že ni bil, to sem videl na prvi pogled, — in najbrže je bil tudi precej reven. Dvoje nizkih oken na cesto, vštric podolgem dve postelji, zraven en sam umivalnik; na steni med posteljema podoba Brezmadežne, kakršne visijo po naših kmetskih hišah, v enem kotu obešalo. — Vse pa je bilo čisto novo. Videlo se je, da je posestnik opremil sobo nalašč za pasionske igre. Imel je pripravljene zraven tega še tri sobe. In ko mine sezona — kaj potem? Če mu poleti sreča ne nakloni kakega letoviščarja, bodo stale sobe prazne celih devet let. Zato ni čuda, če so cene v Oberammergauu precej visoke, tuintam pretirane. Ljudje si nabavijo mnogo stvari, ki jih sicer ne rabijo nikdar. Marsikdo se mora zadolžiti, zraven pa ga še opeharijo brezvestni agentje

Malo čudno sem pogledal, ko sem videl sobo in dve postelji in imel karto za drugi razred. No pa potolažil sem se, ko mi je domača hčerka, ki je prinesla vode za menoj, na moje nemo vprašanje odgovorila, da bom spal tu sam.

Strašno sem bil radoveden, kaj je pravzaprav moj gospodar. — Kaj ko bi stanoval pri kakem imenitnem igralcu, pri Kristusu — ali vsaj pri Judežu ali Pilatu! ... Dal bi mi svojo sliko in napisal spodaj svoje ime! ... Kaj potem igre — kaj vse drugo! — Samo da imam sliko, četudi Judeževo ali Pila-

¹ Naval k pasionskim igram v Oberammergauu je pač vedno tolik — kakor sem omenil že v začetku —, da si mora vsaj za glavno predstavo v nedeljo — če je dovolj ljudstva, se igra ponavlja v ponedeljek, včasih tudi še v torek — vsak že naprej naročiti vstopnico in stanovanje. Poseben komite razdeljuje zadnja desetletja vstopnice med prebivalce. Razni agenti in špekulanti seveda s tem niso zadovoljni. Ampak za Oberammergaue je to velikega pomena, ker so skoro vse vstopnice združene s stanovanjem, mnoge tudi s stanovanjem in hrano. In v prvi vrsti se oddajajo vstopnice s hrano vred, potem one s stanovanjem; vstopnic samih pa za glavno predstavo sploh ni mogoče dobiti. Pri oddaji vstopnic posreduje posebna, vsakokrat v ta namen ustanovljena pisarna v Oberammergauu in pa družbe: Cook v Londonu, Union v Berlinu, Lloyd v Bremenu, Schenker & Co. v Monakovem. Pravočasno pa se dobe vstopnice tudi direktno od njih imeteljev samih.

tovo — in spodaj lastnoročni podpis. — To bi me zavidale Angležinje, katerih edina želja je vse to. No pa — moj gospodar ni bil ne Kristus — ne Judež — ne Pilat. Bil je pevec v zboru — bil je tenorist. Sicer tenoristov ne ljubim jaz posebno. Preveč so ponosni — preveč domišljavi — preveč se dajo vedno prositi. Toda moj gospodar je bil Oberammergauec — in zato častna izjema. Zato sem tudi rad kramljal z njim, ko se mi je pridružil po kosilu.

Izpraševal sem ga to in ono. Radoveden sem bil posebno, kako kaj živijo Oberammergauci. Kaj počno, ko se bliža čas pasionskih iger? — Kako se pripravljajo zanje?

„Mi Ammergauci živimo v resnici vse življenje v znamenju pasionskih iger. Pet let po igrah ne moremo pozabiti, kako je bilo, in pet let prej že govorimo zopet o prihodnji predstavi. Mnogi se po več dni ne morejo ločiti od igralne obleke in marsikomu, zlasti starejšim, zaigra solza v očeh, ko pomislijo, da je bila to morda zadnja igra v njihovem življenju. In težje se menda ne loči človek od življenja kakor Oberammergauec za vedno od pasionskih iger. Razumeli boste to, če Vam povem, da marsikdo začne gledališčno kariero že kot otrok v materinem naročju pri živih podobah; in šele kot sivolas starček zapusti oder. Tako bi bil imel nastopiti letos starček devetdesetih let, ki je igral prvič že l. 1820. Le neizprosna bolezen ga je prisilila, da se je odpovedal.“

„Ljudje dosežejo torej pri Vas visoko starost?“

„Naše podnebje je zdravo, in mi živimo pametno. Zato starčki z devetdesetimi leti in čez niso redki. In vsak hoče igrati, dokler le količkaj more, nihče se noče prostovoljno odpovedati svoji vlogi. Zato si lahko mislite, kako težko stališče ima komite, ko je treba voliti igralce in razdeljevati posamezne vloge.“

„Kaj pa nevoščljivost in zavist, sovraštvo in razne intrige, ki zvesto spremljajo gledališčne igralce povsod — ali nimajo prostora tudi med Vami?“

„Tudi mi smo ljudje; brez težav, zamer in spletkarij tudi pri nas ne gre. Treba je velike požrtvovalnosti in vztrajnosti, treba je neizprosne energije od strani komiteja, preden je vse urejeno in kolikor možno vsem ustrezno. Morate pomisliti, da potrebujemo letos za vsako predstavo okoli tisoč oseb.“

„Kdaj pa potem začnete že s pripravami?“

(Dalje.)

Mož.

Črtica. — Spisal Adolf Robida.

I.

Mrak je legel po ulicah in sence so se plazile izza kotov. Semtertja je gorela ob cesti luč, na vsakih dvesto korakov ena. Dr. Emil Kozak je korakal počasi in enakomerno. Hotel se je malo izprehoditi, oziroma, da sem odkritosrčen, hodil je po ulici, ker je vedel, da pride Krhnetova Berta tod mimo. Sedaj bi vam lahko opisal Emila, kakšne lase, brado, lice, obleko je imel: pa ne bom storil tega. Vsakdo naj si ga naslika posvoje, jaz ga izdam le vtoliko, da je bil mlad in izobražen.

Berta je bila v tistih letih, ko se začne dekle zavedati, da gledajo moški za njo. Ker je vedela, da je lepa, je uravnala svoje obnašanje po znanem vzorcu mladih, lehkomišelnih, a v jedru dobrosrčnih deklet. Malo je koketirala, najrajša z dijaki; malo se zasmejala, najrajša plitvim smešnicam; malo je samo sebe občudovala, najrajša takrat, kadar je s tem jezila svoje tovarišice.

Na nebu se je prikazovala zvezda za zvezdo in po ulicah se je začelo vrvenje večernih ur. Med neštivilno množico si je poiskal Emil Berto, se ji pridružil in jo spremljal domov. Zavila sta v manj obljudeno ulico. Na vsakih štiristo korakov je brlela luč, in kot bi se bali ljudje teme, je prišel vsakih deset minut komaj eden mimo.

Govorila sta o marsičem, saj sta se že dolgo poznala. Ko je hodil Emil še v gimnazijo, je instruiral njenega bratca, ko je prihajal kot medicinec domov na počitnice, je bil reden gost pri Krhnetovih in tudi pozneje se jim ni odtujil. Kdor ima oči zato, da kaj vidi, bi lahko zapazil, da se je od časa do časa splazil globok pogled iz Emilovih oči tja preko Bertinega lica in se izkušal skriti v njenem modrem, globokem pogledu. Nocoj se mu je zahotelo po ljubezni in ves poln hrepenenja je hodil tem bolj počasi, čim bolj se je bližal Krhnetovemu stanovanju. Sredi ulice, kjer je bilo najmanj svetlo, je obstal. Berta je tudi nehote zaustavila korak. Tedaj jo je prijel za roko, ji pogledal globoko v oči in ves poln upanja in brezmejnega hrepenenja dejal: „Berta...“

„No?“ ga je vprašala.

„V meni gori kres, velik in lep in veličasten, da bi vzplamtel njegov žar do neba. Ta kres ste zanetili Vi, da se je razgorel in razplamtel. In ker ste zanetili iskro hrepenenja, netite sedaj ogenj, da bo segal do neba — za Vas in zame!“

Malo se je nasmehnila, ko je čula te besede, in mu odtegnila roko.

„Ali Vas smem pri očetu zasnobiti?“ je vprašal Emil.

„Prav žal mi je, a ljubim Vas ne!“

Emila so te besede malodane pobile na tla. Ni jih pričakoval, zato jih skoro ni mogel verjeti.

„Bodiva prijatelja, kot doslej,“ je dejala Berta, „a ljubezni ne zahtevajte od mene, ker bi lagala, če bi se Vam dala poljubljati...“

Molčala sta oba. Dolgo časa. Prav iz sredine neba se je odtrgal kos nebesnega žarenja in hitel po neizmernem svodu v žarečem loku tja daleč za gore... Emilu se je krčilo v grlu in hripavo in trgano se mu je izvila beseda: „Oprostite!“ Nato se je odkril, poklonil in odšel trdo in hitro po tlaku.

Berta se dolgo ni zavedla. Ko je pogledala, je videla, da je zavil okrog ogla visoko zdravnan, ponosen in trd. Njegovi koraki so odmevali po tlaku kot udarci kladiva in še sedaj, ko so prihajali iz dalje, so bili trdi in odločni. Vsak korak jo je zabolil v dušo.

Tisti večer je bila doma pobita in je legla kmalu počivat. A zaspala ni. Nocoj ni bilo prvič, da je odklonila moško ponudbo, a nikdar se ji ni zdel njen „ne“ tako usodepoln kot nocojšnji. Zakaj da bo Emil odšel brez vsake besede, tega ni pričakovala...

II.

Drugo jutro se je zbudila nekako izmučena.

Bolelo jo je njegovo obnašanje. Njeno samoljubje je bilo užaljeno. Morda bi mu odpustila, če bi jokal pred njo, če bi besnel od bolesti; tako pa jo je zmagal njegov hladni ponos in njegova mirna samozavest. Čutila je, da je pravzaprav podlegla ona v tem boju, in da se malo potolaži, je povedala svojo dogodbico prijateljicam in neprijateljicam. Novica je šla od ust do ust, a primerno povečana seveda in individualnosti vsakega pripovedovalca primerno prikrojena. Ko je krožila vest že tretji dan po mestu, je narastla tako silno in neverjetno, da se je celo znanim lažnivkam in opravljivkam zdela neverjetna.

V nedeljo popoldne je sedel Emilov znanec Anton Naglič v kavarni pri črni kavi. Pred sabo je imel celo grmado časopisov, v roki je pa držal dunajski „Pschütt“ — spadal je namreč med inteligente in je ljubil krepke dovtipe nad vse — ter ga

prebiral že skoro pol ure. Pikolo je pripovedoval plačilnemu nataraku, da se ga uči napamet.

Tedaj je vstopil v kavarno tudi Kozak, sedel za mizo in si naročil limonado. Kot blisk je pohitel Naglič k njegovi mizi, prisedel in začel govoriti o tem in onem.

„Kako se ti kaj godi?“ je začel Naglič.

„Hvala!“

„Pa si danes ves nov!“

„Glej ga, enkrat moram pač obleči novo obleko, če je stara ponošena!“

„Hm! Pa kravata! Cel gizdalin še postaneš.“

„Ali je dostojnost greh?“

„No, no! Le nikar takoj ne zrasti! Nemara se ženiš in se zato opravljaš elegantneje!“

„Kaj bi mar moja žena jemala v zakon mene, ali mojo obleko?“

„Si pa danes nataknen! Kdor se brani, tisti kupi. Saj sem že čul, da bi se Krhnetove Berte ne branil.“

Emil je molčal, pogledal ga je sicer odločno, a Naglič se za take reči ni brigal.

„Pa te je zavrnila! No, ne beli si glave zato, deklet je toliko, da pritečejo, če zažvižgaš. Berto že pozabiš, samo to je neprijetno, da celo mesto ve ...“

Kozak ga je srepo pogledal in nekaj zapovedljivega je bilo v njegovih očeh.

„Plačam,“ je zaklical, položil denar na mizo, segel Nagliču v roko in mu dejal s finim nasmehom: „Zbogom, prijatelj!“ Nato je hitro odšel.

Šele čez par minut se je Naglič predramil in se spomnil, da je Emil izgovoril besedo „prijatelj“ s posebnim poudarkom, ki je bil podoben norčevanju. Tedaj mu je šinila v glavo misel, s kako pravico mu Kozak sploh ni odgovoril na vprašanje ... Nikakor ni mogel umeti, da bi ne smel kot kulturni človek kulturnega stoletja brskati po skrivnostih svojih someščanov. Saj smo socialna bitja, eden za vse, vsi za enega. Čakaj me, ti ošabnost prevzetna, boš ti z mano tako ravnal, ki sem te vprašal iz sočutja in ljubezni, kako in kaj!

Sklenil je, da ga ne pogleda več na cesti, da bo govoril o njegovi surovosti vsem, ki ga bodo hoteli poslušati. Tako se je umiril in bral naprej svoj list „Pschütt“.

Pravili so mi, da je Anton Naglič še tisti dan zvečer v družbi pripovedoval novo, vsebolj dramatično varianto o Kozakovi snubitvi — pravili so mi pa tudi, da je Berta izvedela od več strani, da je ravnal Emil z vsakim, ki ga je ogovoril glede njene afere, natančno tako, kot je ravnal z Nagličem. Nedolgo potem je izšla v podlistku znanega dnevnika Kozakova socialna študija „Vsiljivci“.

III.

Zamrznilo je. Zima je pobelila mesto in vas, na cesti so se prikazali kožuhi.

Tedaj je šla Berta po ulici. Stopala je hitro; ko se je hotela na ogalu izogniti celi falangi dijakov, ki so zapirali cesto, se ji je izpodrsnilo in izgubila je ravnotežje. Torbica, ki jo je držala v rokah, ji je odletela v loku, sama pa je ležala na tlaku.

V istem hipu je zavil izza ogla Kozak, zagledal nezgodo, hitro kot misel pomagal Berti, skočil po torbico, ji jo izročil, se priklonil ter odšel molče in hitro svojo pot. Berto je polila rdečica, a preden se mu je utegnila zahvaliti, je že izginil. To ji je bilo neprijetno. In da je ravno on moral tedaj priti tod mimo? In da ji ni rekel ne besede ... In da je odšel, kot bi ga ne poznala nikdar. In še veliko teh „in“ ji je rojilo po glavi ... Zakaj je bil tako gentlemanski in zakaj ji ni rekel ne besede ...

Ti večni „zakaj“ so jo spremljali ves tisti dan, šli so z njo iz prodajalne v prodajalno, sedli ž njo za mizo in legli zvečer v posteljo.

Ko si je pogledala zvečer prav v dno duše, je strahoma zapazila v zadnjem kotičku iskrico in skoro prestrašila se je tega spoznanja. Hotela je prepoditi to misel, a vedno se ji je povračala kot izkušnja. Tolažila se je s tem, da bo minulo to razburjenje in z razburjenjem bo izginila misel ...

A drugi dan se ji ni godilo drugače. Iskra jo je pekla in skoro nehote je vzela pero in pisala: „Dovolite, da Vam izrekam tem potom, ker se nisem mogla osebno zahvaliti, svojo najtoplejšo zahvalo za Vašo galantnost. Najodličnejšim spoštovanjem Berta Krhnetova.“

Ko je list oddala, ji ni bilo več miru in nikjer obstanka. Nestrpno je čakala, kaj se zgodi.

Drugo jutro ji je izročil pismonoša pismo. Pisava ji je bila znana. S tresočo roko je brala: „Vaše blagorodje! Storil sem le svojo dolžnost, kot bi jo storil vsak kavalir vsaki dami! Z vsem spoštovanjem! Dr. Emil Kozak.“

Vzplamtela je v njej druga iskra. Takega odgovora ni pričakovala. Upala je, da porabi Emil priliko, da zopet začne občevati ž njo kot prej, a se je zmotila. Njeno samoljubje je bilo žaljeno in zato jo je bolelo njegovo moško ravnanje. Vedela je, da ji je več kot znanec.

Tisti dan jo je vprašala mati, zakaj Emil ne pride več na obisk.

„Ne vem,“ je odgovorila in kmalu našla izgovor, da je odšla v svojo sobo. Tam je sedla za mizo in zaihtela. Zaihtela ob spoznanju, da ga ljubi ...

Odprla je svoj dnevnik in napisala vanj edino besedo „Emil“.

IV.

Prišel je čas norosti in hrupnega veselja.

Berta je šla na elitni trgovski ples s strahom, upom in bojznijo. Ali pride tudi Emil? In če pride, ali bo plesal z njo? Nestrpno je pričakovala trenutka, da ga zopet vidi. Emil je prišel, plesal je, a z drugimi, ne z njo. Sicer ni plesal veliko, navadno je stal sam ob stebru in gledal vrvenje pred sabo.

Gledal je rožičke, ki so začeli vidno poganjati na čelu sodnega svetnika Ramovša in ki jih je negovala njegova dražestna soproga z mladim poročnikom. Videl je upapolne in hrepeneče poglede matere treh hčera, ki so iskale po dvorani bodočega ženina. Opazil je ob steni blede deklet, ki ni bilo ne lepo in ne bogato in ki je zato imelo vso noč samo dva plesalca, o katerih pa nihče ni mogel trditi, da plešeta, ker sta le skakala. In takih študij je napravil še več.

Videl je pa tudi Berto, ki je imela sicer dosti plesalcev, a ki je bila kljub temu nekako pobita. Zapazil je, da se je večkrat skrivoma obrnila proti oni strani, kjer je stal on.

Tedaj se je ravno začela četvorka. Emil si je izbral eno onih deklet, ki niso skoro nič plesale. Hvaležen pogled ga je zadel, rešil jo je... Nemir je legel na plesišče, kot zamolklo valovanje oddaljenega morja je šlo nebroj glasov po dvorani. Pri finalu je aranžer zamenjal pare in slučaj je hotel, da je dobil Emil za svojo plesalko — Berto —.

Mučno je bilo obema. Vendar je bila Berta vsa srečna, in če bi bil obraz Emilov enak njegovi duši, bi bil on tudi srečen.

„To je lepo, da ste Vi prišli“, je začela Berta. On je molčal.

„Ali Vam ugaja?“

„Hvala; tako, tako...“

„Še osebno se Vam moram zahvaliti za prijaznost oni dan, ko sem...“

„Prosim, prosim.“

„In kako ponosno ste mi odpisali...“

Emil je zopet molčal...

„Mislila sem, da me pridete prosit za kak valček, pa menda imate nocoj drugih dovolj...“

„Dam je na izbiro!“

„Ali imate po polnoči še kak ples prost?“

„Obžalujem, oddan sem za vse...“

„Škoda...“

Molčala sta oba... Začela je zopet Berta.

„Kateri ste pa prej nesli tisti lepi šopek?“

„Gospodični, ki je malo plesala, ker ni ne bogata, ne lepa.“

„Idealni ste še vedno. Gotovo dobite od nje lep kotiljon.“

„Tokrat, ko bodo volile dame, bom izginil iz iz dvorane.“

„Tudi za slučaj, da se Vam kaka dama priporoči že naprej?“

„Tega ne stori nobena!“

„Tako! Potem Vas prosim jaz za prvo rundo!“ V tem trenutku je zamenjal aranžer zopet pare in Emil in Berta sta se ločila...

Malo pred polnočjo je prišel k Berti dr. Rus, Kozakov prijatelj, in je dejal:

„Dr. Kozak me je naprosil, da ga pri Vas opravičim, ker ne more plesati angažiranega valčka po polnoči. Postalo mu je slabo in moral se je odpejati domov.“

„O škoda!“ je dejala Berta in se ugriznila v spodnjo ustnico. Vedela je dobro, da Emilu ni postalo slabo, in da je odšel domov — radi nje. — Vse je kuhalo v njej. Jezna je bila, ker tega ni pričakovala... A ljubila ga je tem bolj, čim bolj se ji je odtegoval.

V odmoru je poiskala dr. Rusa in ga po par uvodnih besedah vprašala kar naravnost, ali je kdaj Emil njemu, kot svojemu najboljšemu prijatelju, govoril o njej.

„Nikdar, gospica!“

„Nikdar... Mislil, da boste diskretni. Rada bi vedela, ali me gospod doktor še ljubi, ali ne?“

„Gospodična, nekoč sem ga vprašal sam o tem. Tedaj, ko se je raznesla govorica, da Vas namerava zasnuti, sem mu dejal odkrito, da mi sme pač zaupati, kako in kaj. Dejal mi je: Kot svojemu najboljšemu prijatelju ti ne zamerim tega vprašanja, a mi, prosim, tudi ti ne zameri, ako ti izrazim željo, da o tej zadevi najrajši molčim napram vsakomur in vedno.“

„Ali res tako konsekvntno molči?“

„Da. Vsakemu pogovoru, ki se tiče Vas, se skrbno izogne. Ne rekel bi besede o tem, če bi ne vem kaj prišlo.“

„Hvala Vam, gospod doktor.“

„Prosim. — Kaj pa sodite o nocojšnjem plesu?“ Govorila sta še nekaj časa. A Berta je komaj čakala trenutka, da se lahko poslovila od dr. Rusa.

V njenem srcu je divjalo. Materi je dejala, da jo boli neznosno glava, in kmalu nato je odšla domov. Spala ni vso noč. Iskre so se razžarele. Vzljubila ga je. Hotela je, da bi bil njen.

Pisala mu je dolgo pismo, v katerem mu je očitala, da je odšel nalašč domov, samo da mu ne bi bilo treba plesati z njo. Vpraševala ga je, zakaj je bil tako malobeseden in mrzel. Rekla je, da naj se vbodoče obnaša dostojno in da takega ravnanja sploh ni zaslužila. H koncu je še pristavila, da ji je po snočnih dogodkih vseeno, če jo docela ignorira...

Dobila je hiter odgovor: „Vaša želja je kavalirju ukaz!“

Tedaj jo je zbolelo prav v dnu duše. Videla je, da je zanjo izgubljen in da ne postane več njegova. Več se ni hotela ponižati. Da bi mu pisala naravnost: „Pozabite, kar je bilo tisti večer, in pridite, danes Vam odgovorim drugače“, ji je branila sramežljivost in ponos. Videla je, kako moško ravna, da niti edinemu prijatelju ne govori o tem. Zazdel se ji je velik in močan.

In ona je bila tako majhna in slabotna v primeri ž njim.

Sedaj ga je ljubila bolj, kot si je mislila. Zavila se je v blazino in zajokala tako srčno v silni bolesti, da bi se je usmilil, gotovo usmilil in odpustil, ko bi jo videl. A skrivati je morala svojo zgodbo, ker ni hotela, da bi se ji ljudje smejali.

Ko bi vsaj vedela, če jo ljubi še. A negotovost ji je silila v dušo in ji polnila vsako misel... Kaj ji je on, je vedela šele sedaj, ko je mislila, da je izgubljen zanjo za veke.

V.

Bila je neizmerno nesrečna. Ogibala se je družbe, pustila vse veselice in neredkokdaj jokala.

Doma so jo zaman vpraševali, kaj ji je. Nikomur ni povedala svoje bolesti, trpela je sama. Hodila je v gozd in sanjala za srečo, ki je odšla in se ne vrne več... Zakaj ljubila ga je iskreno. Ko je gledala s samotne klopice na krvavo nebo, se ji je zdelo, da je to večerna zarja njenega upanja in

hrepenenja in da pride zanjo noč, temna, črna, strašna, in da ji nikdar ne prisije jutro.

Emil jo je skrivoma opazoval in zasmilila se mu je... Šel je za njo in kot slučajno jo je srečal. Pozdravil jo in ji podal roko. Začudeno ga je pogledala, njen modri pogled je bil zavrit v meglo žalosti. Skoro se je stresla in strepetala je nalahko.

Božajoče in prijazno ji je dejal: „Nikar ne jokajte! Vaše solze me bole!“

Ponos se je dvignil v njej in pogled, ki ni bil nič kaj prijazen, ji je švignil izpod obrvi. Molčala je. Mislila je, da jo hoče le mučiti.

„Ne jokajte za mano, Berta! Glejte, Vaše solze mi delajo krivico. Očitajo mi krutost. In vendar ste jih rodili Vi. V Vaših rokah so bile zvezde in zlato, toda zavrgli ste jih sami, ker jih niste marali. Da, to je bilo nekdanj. Sedaj bi ravnali drugače. Berta, tudi danes še vpletajo moje želje v Vaše laske zlate zvezde in postiljajo na Vaša pota bisere. Stegnite roko in primate jih. Nekoč jih niste marali. Pokopal sem tisti večer, pokopali ste ga tudi Vi. Zato ni več spominov na ono, kar je bilo. Solze so jih izsušile in dajte, da Vam te solze otrem! Berta, ali hočete, da Vas jutri zasnobim?“ ...

Tedaj se je zgodilo, da so cvetke sklonile glavice k tlom, ker niso hotele motiti dveh srečnih...

* * *

Ne pripovedoval bi vam tega intermezza iz življenja Berte in Emila, ko bi se mi ne zdelo, da si je Emil priboril Bertino ljubezen in svojo srečo kot mož, dasi si je kot mladenič ni mogel.

Refren.

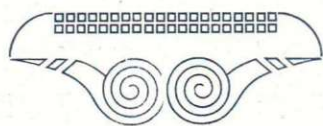
Zložil Josip Lovrenčič.

Ko mi spomin v življenja knjigi lista
in pridem miren do strani, ki nanje
s krvjo pisala je ljubezen sanje,
otožen spomnim se idealista.

— Povrni hlapcu, o Gospod, oči,
ki so ga vedno varale na sveti,
ko hodil je v objemu mladih dni!

In res, da morem, bi posnel Psalmista
na harfi sladko-zvočni in igranje
bi moje vzdih bil iz noči brezdanje,
kot hrepeni po nebu duša čista:

Če v rožah zrl bo lilije cveteti
in kjer so lilije, rdečo kri —
v zahvalo ti ne neha himen peti!

Staro in novo o ljudskem štetju.

Sestavil dr. Vinko Šarabon.

(Dalje.)

Za Grško so se že pred sto leti zanimali in poizkušali določiti število prebivalcev. O tem govori obširno knjiga: Griechenland und die Griechen, von den Verfasser der Kriegsbibliothek, Leipzig, 1821. Anglež Galt je naštel okoli leta 1800. na Grškem samo 400.000 ljudi, dr. Pouqueville 459.000, med temi 40.000 Majnotov, ki so znani kot hrabri branitelji svoje domovine proti Turkom in Egipčanom, Quarterly Review (št. 46) za polotok in otoke štiri milijone, kar je seveda preveč. Leta 1814. je naštel Pouqueville že 1,168.000, katero število se je pa do 1820 hudo skrčilo, ker je pobrala kuga v Epiru najmanj šestino, po drugih pokrajinah pa najmanj petino vseh prebivalcev. Razmerje kristjanov proti mohamedanom je bilo takrat 5:1. Beaujour, francoski konzul v Makedoniji, je s pomočjo turške vlade in različnih virov naštel okrog 1,920.900, od teh v grški Makedoniji (takozvani cis-aksijski Makedoniji, po reki Axios, Vardar) 700.000, Tesaliji 300.000, Epiru 400.000, Etoliji, Focidi in v Beociji 200.000, Atiki samo 20.900, Moreji 300.000. Število za Atiko se nam zdi jako malo, pa tudi drugi nimajo več kakor 25.000. Okoli leta 1830. našteje Kammerer približno 60.000 Majnotov, Brachelli okoli l. 1850. 230.000 Arnavtov po rodu, l. 1860. pa 300.000 Arnavtov in 750.000 Helenov.

Zaradi primerjanja moramo pripomniti, da je dobila Grecija l. 1881. Tesalijo in del Epira s 13.370 km² in 300.000 prebivalci, med katerimi je bilo pa mnogo Otomanov in torej tudi mohamedanov.

Tudi Galletti in Volter izkazujeta jako visoko število Arbanasov, do 400.000, Kolb v istem času, 1850, pa 280.000. Kolb pravi, da je bilo l. 1821. na Grškem še 90.830 mohamedanov, da so se pa večinoma izselili, ali prostovoljno ali pa so bili prisiljeni; za 1807 ima 68.000 mohamedanov.

Število Arnavtov se je znižalo leta 1870. na 37.598, tako Brachelli, Kolb i. dr., dočim jih Böckh 1869 našteje še 300.000, Hoffmannova enciklopedija l. 1864. 280.000. Ta razlika pride vsled tega, ker so pri štetju l. 1870. prvič vpoštevali jezik in so videli, da so Albanci razen kakih 38.000 že vsi asimilirani. Istotako so prej vedno pisali o 25.000 Cincarih ali Macedovlahih, leta 1870. se je pa njihovo število znižalo na 1217; Cincari so eden onih narodov, ki se da jako hitro asimilirati, se zelo lahko uči tujih

jezikov, o čemer piše dr. Zupanič. So v tem oziru nekako Slovenci.

Philipsson je l. 1890. objavil v Peterm. Mitteilungen članek: Zur Ethnographie des Peloponnes (1 do 11, 33—41), kjer pravi: Ganz Peloponnes zählte im Jahre 1879 729.930 Einwohner, und davon sprachen 90.253 — 12·3⁰/₀ — albanesisch, 639.977 — 87·7⁰/₀ — griechisch. Man sieht einen gewaltigen absoluten und relativen Rückgang des Albanesentums seit dem Beginn des 15. Jahrhunderts, wo es mit 200.000 Seelen mindestens die Hälfte der damaligen Bevölkerung ausmachte. Von den Griechen sind 8705 sogenannte Tzakonen, 46.000 Mainoten, 6000 sogenannte Ramelioten, 850 Kretenser.

V istem času pravi Sievers: Man spricht fast ausschließlich die neugriechische Sprache, die selbst auch die 224.000 Albanesen, die 1879 gezählt wurden, nebst den zusammen etwas über 30.000 Köpfe ausmachenden Walachen, Bulgaren, Türken etc. fast ausnahmslos verstehen und gebrauchen. Tudi dr. Buzek pravi, da je komaj 40.000 Albancev ohranilo svojo narodnost in svoj jezik. Diefenbach omeni, da so se Arnavti helenizirali zlasti v 19. stoletju, posebno od l. 1830. naprej, ko si je Grška izvojevala samostojnost, oziroma ne Grška, ampak Rusija, Anglija in Francija. Veliko Grkov se je pa priselilo, tako da so Arnavti relativno še na slabšem.

H koncu opozorimo na neko knjigo, ki je že pred tridesetimi leti vzbudila mnogo zanimanja, pa tudi mnogo oporekanja, A. Synvet: Les Grecs de l'empire Ottoman. Etude statistique et ethnographique. Constantinople 1878. Ker so bili pravoslavni takrat večinoma še v odvisnosti grškega patriarhata v Carigradu, so njegove številke o Grkih neprimerno pretirane. — Bolgarski eksarhat za Bolgarijo med Donavo in Balkanom so obnovili 1870 in le polagoma si je pridobil zaupanje in veljavo tudi pri Slovanih južno Balkana. — V Trakiji je bilo po njegovem mnenju 729.000 Grkov, v Makedoniji 588.000, Epiru 618.000 itd., vseh skupaj z arhipelom in Azijo vred 4,324.000. Opiral je svoja raziskovanja samo na grške cerkvene listine in na syllogie, društva za vzdrževanje grških šol, zato je tako zašel. Zopet dokaz, kako brezprimerno velike vrednosti je pravilno, nepristransko ljudsko štetje. Sicer so se pa prebivalci dotičnih pokrajin sami uprli takemu nasilnemu početju in

zavedni Bolgari iz Drinopolja, Plovdiva in Seresa so dokazovali, da prebivajo v njihovi domovini večinoma Slovani — Bolgari, ne pa Grki (primerjaj Courier d'Orient. 1878, N. 4613—4615).

V Srbiji so uradno določili število prebivalstva prvič leta 1834. — 678.137 duš —, potem 1840, 1843, 1846, 1850, 1854, 1859, 1863, 1867, 1874, 1884, 1890, 1895, 1900, 1905, 1910. Kakor vidimo, se vlada za to stroko jako zanima; v novejšem času so vpeljali, kakor marsikje drugod, tako tudi to štetje na vsakih pet let, imamo pa tudi izkaze za vsako leto. Omeniti moramo, da je berolinski kongres leta 1878. odmeril Srbiji okraje Vranja, Niš, Pirot in Topolica (10.972 km² 303.097 prebivalcev). Od leta 1874. naprej imamo tudi uradne podatke glede veroizpovedanja, glede tujcev od 1884. dalje. V verskem oziru je Srbija itak enolična, 1895 n. pr. 98.6⁰/₀ pravoslavnih. Za narodnosti so se začeli zanimati jako zgodaj, kmalu po vpeljavi splošnega ljudskega štetja.

Srbski časopis Glasnik, 4. zv., pove natančno, da je bilo leta 1850. na Srbskem med 927.283 prebivalci 113.807 Rumunov, Léjean jih našteje l. 1857. 104.343, Kolb 1861 okoli 120.000, Böckh 1869 106.000, uradno štetje 1863 okoli 123.000; takrat je bilo v Srbiji tudi 20.000 Ciganov in 1800 Španjolv. Nemcev morebiti 2000. Zelo jasno sliko o narodnostih in verah nam poda štetje leta 1866., in moramo reči, tudi zelo objektivno, bolj kakor pri nas. Zaradi zanimivosti naj navedemo par števil:

Srbi	1,058.488
Vlahi (Rumuni)	127.545
Cigani	24.693
Avstrijci in Nemci	2.595
Španski židje	1.512
Čehi	480
Grki	183
Poljaki	43
Francozi	41
Italijani	41
Turki	27
Rusi	7
	1,215.655

Pri veroizpovedanju so našteali razen pravoslavnih še 3409 katolikov, 352 protestantov, 1512 židov in 4961 mohamedanov.

O štetju l. 1874. n. pr. je izdal predsednik statističnega urada, Bogumil Jovanović, celo v nemškem jeziku knjigo: Volkszählung des Fürstentums Serbien 1874. Belgrad 1881. Istotako par let pozneje Srb Miličević: Kraljevina Srbija, Beograd, kjer izvemo vse, kar hočemo v tem oziru vedeti o novem kraljestvu. Brachelli pravi, da je prišlo s pridobitvami

l. 1878. pod srbsko žezlo tudi okoli 200.000 Bolgarov; in nihče nam ne more oporekati, ako trdimo, da je prebivalstvo okrajev Niš in Pirot bolj bolgarsko kakor srbsko a — Slovan je Slovan. Rus zatira Poljaka, a pusti popolno svobodo Nemcu, Poljak Ukrajinca, Nemcu se pa v Galiciji dobro godi itd.; tako so tudi Srbi zamolčali Bolgare, obenem pa tudi Arnavte, ki jih je bilo za časa priklopljenja novih okrajev okoli 100.000. Sedaj so se menda že vsi asimilirali, kar moramo zlasti s splošno slovanskega stališča le pozdravljati. Če kdo nekoliko natančneje proučuje narodnostno karto balkanskega polotoka, bo opazil, da silijo ravno v Srbiji Albanci in Rumuni drug proti drugemu in da je bila nevarnost velika, da raztrgajo slovansko pleme, kakor to opazamo v zgodovini v večjem obsegu pri Nemcih in Madjarih. S tem da Srbi asimilirajo, vrše veliko nalogo v interesu vsega slovanstva, in če asimilirajo Arnavte, oziroma si zopet pridobijo izgubljene Srbe, takozvane Arnavtaše, je to tem lažje pri Bolgarih, katerih narečje v teh okrajih je po poročilih mnogih večšakov jako podobno srbskemu; saj so tako sami prehodi, kakor pravi Jagić. Zato nam statistika prihodnjih let — po letu 1878. — ne izkazuje ravno mnogo Bolgarov ali Arnavtov, dočim zavzema število naštetih Rumunov v taisti še vedno častno mesto.

Tako piše Viljem Kohn v svoji knjigi: Serbien in geogr., ethnogr., volkswirtschaftl. und kommerzieller Hinsicht, Semlin 1894, da je Rumunov na Srbskem sicer 143.000, Ciganov 7000 (premalo), Nemcev 7000, tudi Madjarov 2000, Grkov 1500, Arnavtov pa samo 1800 in Bolgarov komaj 1300; poleg teh so še druge manjšine, Turki, Čehi, Italijani, Rusi, Francozi, Angleži i. dr. Oficielna statistika je leta 1895. izkazala sledeče: 2,083.482 Srbov, 159.510 Rumunov, 46.212 Ciganov, 5048 Židov, 1816 Grkov, 577 Turkov in samo 717 Bolgarov, torej takih, ki so se izrecno izjavili za bolgarsko narodnost, drugi so vsi Srbi; 15.122 je bilo „drugih“, med temi par Arnavtov.

Zanimivo je, da je prijavilo 25.324 Ciganov kot svoj materni jezik srbsko, 11.728 cigansko, 8595 rumunsko in 565 turško.

L. 1905. so našteali 2,688.747 prebivalcev; 1903 samo še 89.873 Rumunov, 46.148 Ciganov, 7494 Nemcev, 5729 Židov itd.

S kako vnemo se pečajo Srbi z ljudskim štetjem in s statistiko sploh, nam kaže poleg drugega tudi dejstvo, da so takoj leta 1878., torej neposredno po okupaciji, sešteli prebivalstvo priklopljenih okrajev in rezultate tudi takoj objavili (XI. zvezek statistike Srbske): 303.097 prebivalcev = 294.593 pravoslavni + 1443 židov + 7061 mohamedanov.

Kraj	Pre- bivalcev	Med temi	
		moha- medanov	židov
Niš	115.890	2445	1076
Pirot	76.892	824	360
Toplica	42.014	1047	7
Vranja	64.844	2251	—
Deset krajev okraja Ale- ksinac	2963	—	—
Občina Mali Zvornik v okraju Podrinje . . .	494	494	—

Imamo glede Srbije tudi še podatke za čas pred l. 1834., tako n. pr. za 1815: 401.350, a ti se ne dajo primerjati s poznejšimi, ker so šele leta 1833. natančno zmerili ozemlje srbske kneževine.

O Rumuniji pa nismo tako dobro poučeni. Bertillon n. pr. nam navaja številke za 1852, 1859 in 1894, pristavi pa pri vseh treh: Evaluations incertaines; v Bertillonovi knjigi ima ravnatelj statističnega urada, M. Crupenski, tudi podatke za 1884 in 1889, pove nam pa, s kakšnimi težkočami je bilo včasih zvezano poizvedovanje po številu prebivalcev. Številko za leto 1852. — 3,300.723 — so dobili na ta način, da so pomnožili število davkoplačevalcev s 5, kakor je bilo to takrat sploh navadno; na isti način so našli leta 1859/60 2,864.848 prebivalcev, a ker je bilo vendar preveč davkoplačevalcev izpuščenih, je vlada odredila uradno štetje in tako so dobili veliko ugodnejši rezultat, 4,424.961; leta 1884. je izkazalo štetje zopet samo 4,468.273 in Crupenski pristavi: il y a eu certainement beaucoup d'ommissions. Leta 1894. je štel finančno ministrstvo v svrhu obdačenja in našlo 5,406.249 rumunskih podanikov, o katerem številu se Crupenski izrazi tako: il y a lieu de supposer que ces recensements, faits par le ministère des Finances dans un but fiscal, ont donné lieu à beaucoup d'ommissions; on évalue la population à 5,800.000 — 6,000.000.

Tako slabo je bilo v tem oziru na Rumunskem. Prvo res precej zanesljivo štetje se je vršilo šele v prvih mesecih leta 1899. — uradni datum 31. decembra 1899 —, našli so 5,912.520 prebivalcev. Leta 1856. je dobila Rumunska del Besarabije — 8355 km² —, leta 1878. ga zopet izgubila, a nadomestila izgubo s priklopitvijo Dobrudže, 15.600 km². — Dočim so pa Srbi vsako pridobitev takoj vsestransko preštudirali, tega na Rumunskem ni bilo, seveda tudi ne ljudskega štetja saj se še doma niso znali sešteti. Vendar imamo tudi za takrat semtertja kak paber, ne sicer objavljen po domačinih, pač pa po tujih časopih. Tako ima „Statistische Monatschrift“ leta 1880., VI., stran 40, majhen odstavek o Dobrudži pod naslovom „Nationalitäten in der

Dobrudža“, podpisan s F., najbrže statistik Ficker. Vseh ljudi v Dobrudži je bilo po njegovem računanju 106.943, med njimi Rumunov 30.977, Bolgarov 28.715, Rusov 16.420, Grkov 3165, Nemcev 2471, Tatarov 6540, Osmanov 16.493, Židov 1051, Armencev 803 in 308 „drugih“.

Razumljivo je, če že splošni podatki niso zanesljivi, da smemo še manj verjeti onim glede narodnosti in veroizpovedanja. Ne preostaja nam drugega nego opirati se na cenitve dobrih raziskovalcev. Crupenski nam poda sicer že za 1860 število pravoslavnih, katolikov itd., a da ga ne bi kdo zaradi tega prijel, takoj pristavi: ce sont des données corrigées, mais on les regarde comme absolument inexactes.

Število tujcev so določili prvič šele leta 1899, a kako! Po varstvu „par protection“, in sicer: protection Roumaine 5,469.036 (to so torej domačini), protection étrangère 171.063, sans aucune protection étrangère 272.421.

Po Gallettiju je bilo okoli 1850 v Rumuniji do 100.000 Ciganov in ravno toliko Židov. V istem času je potoval po teh krajih Anatol Demidoff in priobčil leta 1854. v Vratislavi knjigo: „Reise nach dem südlichen Rußland und der Krim. Govori o Valahiji; tam so 349.403 rodovine, vsaka pet glav — tu se je zmotil, kajti rumunske rodovine imajo po 10 do 12 glav — je 1,747.015 duš, poleg teh še 2648 menihov in 1519 ljudi brez stalnega bivališča, skupaj 1,751.182 duš. Tako so si pomagali, ko ni bilo pravega štetja!

Daniel Völter je pa napravil kar sumaričen račun: Valahija 2,600.000, Moldavija 1,400.000 = 4,000.000, med temi je 100.000 Ciganov, 80.000 Židov, 5000 Srbov in Armencev itd., glede vere 100.000 rimskih katolikov, 3000 protestantov, omenjeni tisoči židov, drugi pravoslavni. Pravi, da Turki po postavi ne smejo biti stalno naseljeni ne v Valahiji, ne v Moldaviji.

Brachelli pa pravi, da je bilo okoli 1860 na Rumunskem približno 300.000 Ciganov, 280.000 Židov, 60.000 Madjarov, ravno toliko Rusov itd.; leta 1878. zniža število Ciganov na 200.000, zviša pa ono Židov na 400.000, našteje tudi 25.000 Turkov in Tatarov ter 40.000 Bolgarov (zaradi Dobrudže); pravoslavnih je 89·10/0, drugi večinoma židje in katoliki. Böckh ima tudi sicer, zlasti pa glede židov, čisto druge podatke, zadnje ceni na 66.000.

Rudolf Henke: „Rumänien. Land und Volk“, Berlin 1877, se ujema z Brachelijem v vsakem oziru, istotako Kolb, ki ima tudi podatek za Besarabijo, 136.600.

Diefenbach nam navaja v svojem lepem delu: „Völkerkunde Osteuropas“ različne avtorje, ki so

se z večjim ali manjšim uspehom bavili s tem predmetom, tako Réclusa, Hellwalda, Henschlinga, tudi uradni Buletinul soc. geogr. Romane 1876, ki določi število vseh Rumunov na 10 milijonov, kar je za tisti čas vsekakor preveč, nadalje list „Daheim“, ki privošči Rumunom celo 600.000 Židov, Karasina, Kieperta itd. Fievers pravi, da so Židje različnega pokoljenja, večkrat tudi španskega, od leta 1878. dalje imajo iste pravice kakor druge narodnosti. O Ciganih (200.000) nam omeni, da se poslužujejo večinoma

rumunščine kot občevalnega jezika. Iste številke itd. navaja tudi Yearbook 1897. Še 1900 so našli poleg Rumunov — 88·2⁰/₀ — nad 269·000 Židov, okoli 250.000 Ciganov, 40.000 Turkov in Tatarov, 45.000 Bolgarov in Rusov i. dr. Glede Ciganov in Židov zavzema torej Rumunska kar najčastnejše mesto; če pomislimo, da je sicer posestvo večinoma v rokah maloštevilnih bogatašev, bojarov, potem se nam mora rumunski kmet res smiliti. Koncem l. 1908. so prebivalstvo cenili na 6,772.000. (Dalje.)

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

VI.

Ksaver Meško.

„Jaz hodim ob nedeljah k Devici Mariji na Zili k maši, ker je tam slovenska pridiga,“ mi je dejala moja sopotnica, ko se je vlak ustavljal pred Beljakom, in je še pristavila: „O, Meško je prijazen in tudi bogu-služen gospod!“

„Glej jo, sodbo,“ sem si rekel, „ki prevaga literarno, kakor prevaga tovor žoltega zlata breme drobnih plev,“ in sem izstopil. Premeril sem Beljak ter se napolil po zložni vkrebrici proti Meškovi župniji.

Ta kos slovenske zemlje je ves drugačen kot gorenjska stran. Nje čudno oblikovani vrhovi se zde kranjskemu očesu, ki je vajeno mirnih črt naših hribov, kakor pohabljeni; če bi jih narava bila spočela v pijanosti, bi jih skoro ne mogla roditi drugačnih. Ta kos slovenske zemlje je bolan. Vprašal sem dvakrat za pot; prvič sem moral govoriti nemško, drugič sem se menil s pastirico, šoli še neodraslo, šibko deklico — in o slovenščina, ti jezik vseh jezikov, ti sladka mešanica slavčevega polnočnega narečja in rezkih krikov kraljevo-jeznih orlov, ki se za plen borijo nad prepadom, ti gibčni veter vonjivih blagoglasij, ti čista jasnost, bolj čista od jutranje prozornosti neba, ti žlahtni sok, sladak in opojen kot staro vino, tu si bila po vonju in po okusu in po bistrini kakor sluzasta mlakuža in po gibčnosti kakor dete nebogljeno, ki je zamenjalo za prožnost lastnih nog okornost tujih bergel. Severno krilo slovenskih pljuč je jetično; tujina ga je razdejala in razgrizla. Vse nade, da se nam kdaj rane zacelijo in da bomo še kdaj pili sočni zrak svoje zemlje z zdravimi dihali, so nade jeticnika, ki najbolj upa, ko je smrt najbliže. Tem ranam ni vzklila zdravilna roža in le naša skrb in naše samozatajevanje bo storilo, da morda zvapnené. —

Ko sem zavil okrog roba, se mi je prikazala Meškova cerkev. Stara gotska stavba, s potlačnim zvonikom tistega značilnega nemškega tipa, ki takoj spomni na zakotnega, vase pogreznjenega modrijana, upornega in nezadovoljnega reformatorja. Stopil sem še mimo nemške šole in nemške gostilne ter se znašel pred čednim, enonadstropnim župniščem, ki je prijazno pozdravljalo z oken z zelenim in rdečim pozdravom rož. V veži sem srečal staro žensko, Meškovo gospodinjo.

„Kje je gospod župnik?“

„Mislim, da modlijo.“

Medtem je že stopil Meško z brevirjem v roki iz cerkve in me spremil v svoje stanovanje. Presenetila me je velikanska množica slik; slike v veži zgornjega nadstropja, slike v vseh treh sobah, slike na steni in na stojalih, na mizicah in povsod, kjer so mogle dobiti ped podlage; vrhutega mrgole v paradnem koraku po zidovju še vojaško sklenjene čete razglednic, popisane od nešteto rok. Slike so večinoma barvane reprodukcije, dasi je tudi dokaj originalov; posebne lepote jim nisem mogel presoditi; prej bi rekel, da so slabe. Toda to vrvenje barv, ta množica prizorov, ki se skokoma menjavajo in zadevajo, ta večni nemir kretenj bega oko, draži živce, zbada domišljijo. Zdelo se mi je, da je ta platneni odsev življenja Mešku potreben v njegovi samoti.

Meško je v življenju tak kot v knjigi: mehak, obziren in vljuden. Zdi se, da mu je surka potreba in galantnost dolžnost. Njegov drobni, rahlo začrtani obraz — zlasti ker je obrit, spominja močno na žensko — se je sedaj, ko se mu na temenu boči globoka pleša, precej podaljšal. On govori mirno, skoro brez kretenj, s štajerskim naglasom, z vljudnim nasmehom na ustnicah in z neopaznim humorjem, ki mu le v lepih očeh poseva. Ko se nit pogovora pretrga,

zamrmra nerazločen „Hm, hm!“ ali vzdihne z veselo ironijo: „To je húdo, o, to je húdo!“

„Pisateljski pot je trnjev. Če bi ga pričel še enkrat in bi ga poznal tako, kakor ga poznam sedaj, resnično, ne bi ga nastopil! Ker kaj čaka človeka na njem? Nešteto razočaranj, sitnosti, krivic in poniževanja. Naše delo je težko in ni nikakor šala. Mnogi mislijo, da pišemo za kratek čas in igraje. To je velika zmota. Če delam pet ali šest ur na dan, ne morem vso noč spati. To ni šala — ne, ne! Tisti mladi ljudje, ki tako hrepene po pisateljski slavi, ne vedo, kako grenkega kruha si žele. Kaj neki imam

— Ti, mali Meškec, kam pa greš?

— Ti, mali Meškec, ali hočeš cukra?

Seveda bi ga! a dala mi ga ni nikoli. Tej nevolji sem dal duška v dolgi pesmi.

Prvo delce v prozi sem spisal v tretjem gimnazijskem razredu: „Starši in sin“. Poslal sem ga „Družbi sv. Mohorja“. Odgovora seve niko'i. A glej, čudo! Ko razgrnem poleti l. 1908. neke sobote ravnokar došli „Mir“, berem tam v veliko svoje začudenje „Starši in sin. Spisal France Meško.“ Pod črto pa: „To povest je spisal M. kot tretješolec v Ptuju. Slučajno nam je prišla v roke in jo priobčujemo.“

od svojega truda? Slavo? Mene ni osrečila in mislim, da tudi drugih ni. Ali denar? Če povem, da sem pisal „Na Poljani“ štiri leta in da sem dobil zanjo 820 K, lahko preračuni vsakdo sam naše sijajne honorarje.

Pisateljska strast se je v meni vzbudila prav kmalu. Nekoč sem izteknil v šoli na prazni klopi za pečjo, kjer je bila nekaka knjižnica nadučiteljeva, zvezek pesmi. Ko mislim sedaj nanje, se mi dozdeva, da so bile Orožnove. Te so me tako navdušile, da sem se poizkusil v pesništvu tudi sam. Prve verze sem spesnil o poštarjevi Pepiki, moji součenki. Živo in lepo dekle je bila, zato sem jo imel prav rad. A obenem sem se srdil nanjo, ker se je vedno šalila z menoj in me zasmehovala. Lotila se me je, kjerkoli me je videla:

— Ti, Meškec, zakaj si pa tako majhen?

F. Meško

Velika škoda za naše slovstvo tiči v tem, da nimamo ali vsaj nismo imeli od Stritarja do najnovejših časov nikogar, ki bi vzgajal mladi naraščaj. Uredniki leposlovnih listov bi prišli v prvi vrsti vpoštev, pa so navadno z delom preobloženi. Ker ni šole, se marsikak talent ne more dolgo prav razviti, drugi se razvijejo enostransko. Marsikoga, ki se ne zaveda dovolj svoje moči, splaši trda, dostikrat zasmehljiva sodba, ki jo sliši o svojih prvencih. Spominjam se, kako sem poslal l. 1896. iz bogoslovja v Mariboru rajnemu dr. Lampetu črtico „Moj prijatelj“. Pozneje jo je prinesel, nekoliko opiljeno, „Zvon“. Nekaj časa čakam ves nemiren odgovora — in glej, nekega dne priroma rokopis po pošti nazaj in z njo precej ironično pismo g. doktorja: „Bral sem in bral in sem pričakoval z veliko napestostjo, da pride zdajzdaj nekaj velikega in pretresljivi-

vega, a zastonj . . . ' Ton pisma me je ranil. V jezi sem sedel in napisal v nekaj večerih 'Hrast' ter ga poslal 'Zvonu' (1896). Tedanji urednik se ga je močno razveselil. Ob koncu leta ga je mladi literarni klub dunajski (Vidic, Govekar, Župančič, Eller) ocenil izredno laskavo v 'Slov. Narodu'. Jaz sam smatram delo za eno svojih najboljših.

Sicer sva se pozneje z dr. Lampetom sporazumela. Ko sem bil že nastavljen v dušnem pastirstvu, me je povabil k sebi. Ker sem bil ravno namenjen k pokojnemu Resmanu, sem se oglasil tudi v Marijanišču. Tedaj sem spoznal v dr. Lampetu odkritega in blagega moža, učenjaka in miselca in sem se ga naučil spoštovati.

Pozneje sva se nekoč zopet sporekla. Poslal sem mu rokopis 'Norec' (Mohorjev koledar, 1900). Vrnil mi ga je s pripombo: à la Tavčar. Odkrito povem, da tega še danes ne razumem; vse pri Tavčarju ni nikakor slabo in jaz sem prepričan, da se bodo nekatera dela Tavčarjeva še tedaj brala, ko bo na mnogi drugi sedaj slavni knjigi ležala debela plast prahu. — Tako zavrženo črtico sem malo predelal in jo poslal 'Družbi sv. Mohorja'. Odbor jo je rad sprejel, a eno mi je naročil: konec naj zasučem tako, da se Jakobè pred žalostno svojo smrtjo izpove! Debelo sem pogledal to zahtevo: Norec je in okoliščine, v katerih umira, so take, da je skoro nemogoče ugoditi pobožni želji celovškega odbora. A če gospodje vsekakor hočejo, v božjem imenu! In izpovedal sem ga na papirju.

V dijaških letih sem bral mnogo. Poleg slovenskih pesnikov in pripovedovalcev mi je najbolj ugajal Dickens. Spominjam se, da me je zelo navdušil tudi Dahnov roman 'Kampf um Rom', toda druga njegova dela me že tedaj niso posebno ogrela. Ni mi ugajalo, da postopa pisatelj z zgodovino tako neusmiljeno in samovoljno. Tudi sovraštvo proti papeštvu ne. (Kajti dasi smo bili tedaj vsi hudi liberalci, smo prav lepo molili jutranje in večerne molitve in smo se oglasili na poti v šolo vsak dan brez izjeme v cerkvi.) Povsem drugače pa je vplival name veliki rojak Dickensov Valter Scott. Prvi roman Scottov, ki sem ga dobil kot četrtošolec v roke, je bil 'Ivanhoe'. Takoj me je povsem očaral in prevzel žar romantike in toplota Scottovega pripovedovanja. Mislim, da ni bilo glavno, ker je delo zgodovinsko, ampak ker ga je pisal velik pesnik. In srčno sem se veselil, ko sem pozneje naletel na Heinejevo sodbo, ki je nazval Scotta največjega pesnika Britanije. Moj bivši katehet, dr. Janežič, izredno inteligenten in izobražen gospod, me je opozoril na Byrona. Bral sem ga z veseljem in menim, da je precej vplival name po svoji mehkoobi in tudi psihologiji. — Nemški zgodovinski romani, ki so brez globoke poezije in brez visokega poleta, me pa niso mogli navdušiti. Najbolj mi je ugajal Scheffel in Weber s svojim

polzgodovinskim epom 'Dreizehnlinden'. Iz nemškega slovstva sem sploh rajši bral drame in pesmi nego romane.

Z naslado sem čital Shakespearejeva dela, Pellicovo 'Francisko z Rimini' — pač dva nasprotna svetova — sem znal skoro napamet. Izmed Slovanov sem se bavil precej s Sienkiewiczem, ki pa se mi je zdel večji mojster v grupiranju nego polnokrven umetnik, dasi je tudi v njegovih knjigah mnogo mest, polnih neposrednje, samonikle poezije in pisanih z mogočno umetniško energijo. Izmed Rusov sem bral v letih študij Puškina, Lermontova in Korolenka. Tolstega tedaj še skoro nič, od Turgenjeva le nekaj krajših novelic in 'Poezije v prozi'. 'Lovčeve zapiske' sem dobil v roke šele v prvem letu bogoslovja, z drugimi njegovimi romani pa sem se seznanil pozneje.

Zato se je motil dr. Vidic, ko je pisal, da so na moj roman 'Kam plovemo?' zelo vplivali 'Otci in sinovi'. Res, da citiram v romanu neko mesto iz teh; toda ta citat sem povzel iz drugotnega vira, ne iz Turgenjeva samega. Ravnotako se je motil, ko je pisal, da sem izdelal roman pod vtiskom Colomovih 'Malenkosti'. Tudi to delo sem dobil v roke šele štiri leta potem, ko je moj roman že bil napisan.

S povestjo 'Kam plovemo?' je pa bilo takole: V velikih počitnicah l. 1896. sem poslal tedanjemu uredniku 'Zvona' troje ali četvero prvih poglavij romana, češ kaj poreče. Prof. Bežek mi je koncem novembra izporočil, naj pridno nadaljujem, ker porabi stvar za uvodno povest v prihodnjem letniku. Seve sem se nemalo ustrašil. Ne bi mi bilo ravno prijetno, če bi zvedel semeniški ravnatelj, da pišem obširen roman za 'Zvon', zoper katerega je ravno takrat vladalo precejšnje nasprotje, zlasti v duhovniških krogih. In napisati ob obilnem učenju zaokroženo delo, ni bila šala! — Dobro so mi služila za razvoj dejanja razna opazovanja življenja v Ormožu, Ptuju, Celju, posebno po čitalnicah. Vendar se delu pozna, da ni pisano v mirnem času in ne po enotnem načrtu. Tekom leta sem marsikaj drugače zasnoval, a izpremeniti se ni več dalo, ker so bila prva poglavja že tiskana. Tedaj sem se zarotil, da ne dam ničesar več iz rok, dokler ni spisano do konca. Zato sem kesneje odklanjal vsa vabila urednikov, naj jim napišem daljšo povest, ki jo lahko pošiljam sproti. Le 'Cirila Zavozla' sem dajal po polah, ker je tiskarna morala imeti rokopis.

Vprašali ste me prej, zakaj sedaj manje pišem. Deloma je tudi to vzrok: vsak rokopis prepisem petkrat ali šestkrat, in menim, da je to stvari v prid. (Kljubtemu se ne morem pohvaliti, da bi bil kdaj s katerimkoli svojim spisom popolnoma zadovoljen.) Dobro bi bilo, ko bi se tudi naši mladi navadili junaško prepisovati.“

„Prepisovati?“

„Da, prepisovati, toda sebe, ne drugih. S tem bi izvili javni sodbi, ki moderno vse preveč podcenjuje, zadnje razloge iz rok. Kajti moderne pri nas v resnici še ne znajo prav ceniti. Formo ji sicer morajo priznati, toda očitajo ji, da ni ustvarila velikih del, ampak same črtice. Moj Bog — kakor bi umetnost merili po foliantih in kakor bi na eni sami strani ne moglo biti več lepote nego v mnogih debelih zvezkih kakega romana! V zadnjem času se je vendar mnogo dobrega napisalo! Odrekati nam ne morejo, da smo slovensko slovstvo povzdignili, in če nam očitajo pomanjkanje ‚idej‘, naj pogledajo naše toliko spoštovane prednike ter doženejo, koliko ‚idej‘ smo od njih podedovali in s kako lahkomiselnostjo smo jih napravili.

Že iz tega razvidite, kaj sodim o naši kritiki. Velikokrat se mi zdi površna, tako površna, kakor bi kritik ocenjevanega dela niti prebral ne bil, in neredko tudi pristranska. Naj bi se vendar že enkrat sodilo po estetskem, ne po političnem zakoniku! Pri nas so razmere take, da bralec, ko vidi v začetku ocene ime pisatelja in spodaj podpis recenzenta, takoj ve, kako se bo glasila literalna sodba; in to je nezdravo. Dobra kritika obstoji v tem, da mi mož odkrito in razumno pove, kaj je dobro in zakaj, kaj je slabo in zakaj, ter da mi da resne nasvete.

Jaz imam s kritiko, javno in zasebno, nekaj bridkih izkušenj. V zabavo Vam povem, kako me je sodil moj rajni škof Kahn. V ‚Matici‘ izšlo ‚Izgubljeno dušo‘ si je dal predstaviti in je bil z njo še precej zadovoljen, le fraza ‚Oči so se srečale‘ se mu ni zdela popolnoma pravovernna. ‚Das hat mir nicht gefallen‘ mi je rekel ob neki priliki. ‚Übrigens möchten ich nur wünschen, daß Sie keine Humoresken schreiben.‘ Ko je izšel ‚Mir božji‘, je bral kritiko o njem in mi je zopet ob priložnosti dejal: „Sie haben wieder was geschrieben, was nicht recht koscher ist.“ Jaz sem mu stvar pojasnil, opozoril ga na oceno dr. Evg. Lampeta, pa sva se pobotala.

Kritika se mi torej ne zdi povsem zanesljiva, zlasti kadar govori o moderni. Vendar pa moram priznati, da je tudi na naši strani precej krivde. Naši

mladi pišejo za — denar; povejmo odkrito, da je to naša nesreča. Kajti v tem nesigurnem, bednem življenju se kmalu začno mešati pojmi slovstvenega dela iz krokanja. Tudi ni v njem časa za študij jezika, zgodovine, človeka — sveta in sebe. Ko bi si vzeli potrebni čas, se zlasti malo ozrli v zgodovino, bi izginilo tisto literarno špiritiziranje s psihološkimi fantomi; dobili bi težka in resno premišljena dela, ki bi bila krona moderne.

Revščina je en vzrok naše literarne bede; drugi vzrok se mi zdi pomanjkanje stika med slovstveniki. Literatura bi se zelo poživila, če bi se redno shajali na pogovore. Največji ljudje so brali svoja dela in vpoštevali prijateljske nasvete; Tolstoj, ki je imel dovolj lastne moči, je ravnal tako in bi smeli tudi mi. Naravno središče slovstvenih jour fixeov bi bila Ljubljana. Prepričan sem, da se bo, če se uvedejo, njihov vpliv v našem slovstvu poznal in da bo marsikateri spis, ki ga pisatelj pred tovariši prebere, pozneje drugačen ter boljši.“

Medtem se je bilo že zvečerilo. Ure so pretekle kot hip. Ko sva stopila z Meškom iz hiše, da greva na beljaški kolodvor, je bila vas in cerkev in vsa okolica v senci; skaloviti vrh Jepe pa je rdel kakor v žaru tleče žrjavice. Vas se je bila čisto umirila. Le ko sva prišla mimo koroško-revne bajte, je skočilo s ceste k Mešku dvoje otrok:

— Grüß Gott, Pfarrer!

— Grüß Gott, Kinder!

In ko sva se oddaljila za nekaj korakov, še klic od bajte:

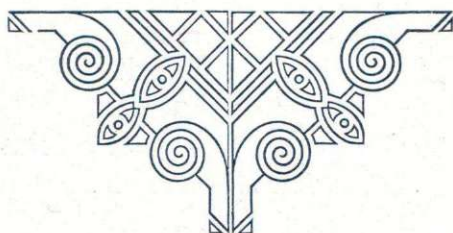
— Pfarrer, Pfarrer!

In Meškov odgovor:

— Brav sein, Kinder!

Vlak je že skoro odhajal, ko sva dospela na kolodvor. Še en pozdrav skoz okno pred odhodom. Na nebu so se po vihnem dnevu kupičili oblaki čudnih oblik in barv, kot bi jih bil izbljuval pekel. Bilo mi je skoro tesno po tej deželi; in Meško je sam v njej.

(Dalje.)

Književnost.

Pedagoški letopis.

(Dalje.)

Jako kočljivega in težkega, pa zelo važnega in aktualnega predmeta se je lotil ravnatelj Schreiner v svoji razpravi „O seksualni (spolni) vzgoji“. Deli jo na tri dele. V prvem govori o sedanji spolni vzgoji in njenih posledicah. Spolni nagon človeški, ki vzdržuje ves napredek sveta, je v naši dobi obolel. Pozabilo se je na njegov prvotni visoki namen, uporablja se v slabe svrhe, ki imajo strašne posledice; vzgojitelji pa, ki bi morali mladino primerno poučevati, kako naj kroti svoje naravne nagone, jo puste v tem oziru čisto na cedilu; prepuste jo v odločilnih letih telesnega razvoja sami sebi, njeni lahkomišelnosti in njenim temnim nagibom. Viri pa, iz katerih potem zajema svoje spolno znanje, so motni in blatni: domači posli, součenci, časniki, gledališča, kinematografi, literarni proizvodi, na kmetih še poleg tega opazovanje dogodkov v živalskem življenju in naposled žalostne obiteljske razmere.

Razne so opasnosti, ki doletavajo mladino iz neznanja spolnosti: deklica postane nezakonska mati, temu slede beda, prostitucija, goljufija, umori in druga hudodelstva. Dalje je omeniti spolne bolezni; rod postaja slaboten, nervozen. „Narod, ki je zagazil na to pot, je narod slabičev, ki vedno propada, tak narod je izgubljen.“ Druga slaba posledica je, da se dečki leta in leta navajajo smatrati spolno življenje samo s stališča osebnega poželenja in uživanja. Naposled še „izpodkopava molčanje staršev z ozirom na spolna vprašanja spoštovanje pred vrednostjo vsega duševnega in nramnega vodstva“. Tako trdi Foerster v svoji knjigi „Jugendlehre, ein Buch für Eltern, Lehrer und Geistliche“. Berlin 1909. To so vzroki, zaradi katerih se mora govoriti o spolni vzgoji mladine.

V drugem delu govori pisatelj o spolni etiki. Obrača se najprej proti pojavu, da je dandanašnji etično polje vsakemu odprto — torišče brezpogojnega diletantizma in površnih misli. Zato je tu opazovati tako malo resničnega in stvarnega mišljenja. Človeška družba je v preteklem stoletju na korist gojitve samega znanja — zlasti prirodoznanstva, zanemarjala gojitev volje in vesti. Telesne potrebščine so tako postale središče izobrazbe, pravi smoter življenja: nastala je spolna hipertrofija. Pojavil se je boj med staro versko etiko, ki prepoveduje vsako izvenzakonsko spolno življenje, ki določuje, „da spolni nagon ne sme hoditi svoja pota, ampak da je tesno združen z vesoljno ureditvijo življenja“, in med novo spolno etiko, ki zahteva prosto ljubezen, razporočljivost zakona, varstvo materinstva itd., ki torej želi, da spolno življenje nadvlada vse druge življenske smotre in ozire. Proti tej absolutni diktaturi pohotnosti mora baš s pedagoškega stališča obveljati temeljni nazor, da bodi spolno življenje brezobzirno podrejeno višjim idealom in vsebinam življenja. Kajti le večstoletna vzgoja k samozatajevanju in k značajni kreposti duha, ki se je v bran postavljala poltenosti, je ljubavno življenje poglobila ter človeštvo neizmerno povzdignila nad telesnost. „Kdor torej hoče zavoljo neomejenega življenja

ločiti ljubezen od terjatve vesti in zvestobe, ta bo zavedel ljubavno življenje zopet v revščino in bo končal navsezadnje z golo poltenostjo.“ Ti novi preroki napadajo enoženstvo tudi v imenu usmiljenja: „naravno obsojanje nezakonskega materinstva hočejo razveljaviti“. Proti temu stoji pisatelj na stališču, ki ga mora zastopati vsak pameten etik, da zakonsko materinstvo mora ostati vedno temelj ženskega častnega zakonika.

So pa nekateri resnejši zastopniki nove spolne etike, ki ne marajo sirovega vladanja nagonov, ki le hočejo, „da se duševnost in telesnost združita na tleh prostosti“. Ti sicer „hočejo čist smoter, a zaradi nedostatnega poznanja življenja in ljudi priporočajo popolnoma nezadostna sredstva, da bi ta smoter dosegli“. „Vsa njihova spolna etika nazadnje ni nič drugega nego kolikor mogoče ugodno postopanje, kako se zabranjuje in zavaruje spočetje, z namenom, da se zavira vsaka nezdrava razplodba.“ Tako se širijo težkoče, iz katerih „ni drugega izhoda, nego da pospešujemo možev vzgojo k samozatajevanju z vsemi sredstvi verstva, spoštovanja samega sebe in žene“.

Tretji odstavek „Spolna vzgoja“ je namenjen nekaterim pedagoškim pravilom, kako je treba z ozirom na spolno vzgojo z gojenci ravnati. Proti takozvanemu spolnemu razjasnjevanju, ki se tako močno poudarja v najnovejši dobi, trdi pisatelj, da spolna podivjanost naše dobe ne izvira iz pomanjkanja pouka o spolnem vprašanju, ampak iz grozovitega propada v obraževanju značajev in iz obče poželjivosti naše dobe. Temu pridemo v okom le z vzgojevanjem krepke volje, ki daje mlademu človeku v trenutku izkušnja pravo moč, da se izogne nevarnosti. Kaj mu pomage vse obširno higijensko spolno znanje, če nima te moči. „Zato je varovanje mladine pred spolno nevarnostjo bolj vprašanje moči nego vprašanje znanja.“ „Spolna pedagogika mora biti v prvi vrsti pedagogika volje.“ Najboljša spolna vzgoja je torej prava splošna vzgoja. Nekatera druga posebna načela glede spolne vzgoje so ta-le: Vežbajmo otroka na polju volje, napeljujmo ga, že preden se mu vzbuja spolni nagon, na polju drugih nazorov k prostovoljnemu vajam v samozatajevanju, n. pr. pri poželenju po jedi! Ne prezirajmo neprecenljivega pedagoškega pomena sramežljivosti glede spolnosti; zatorej se mora odločno ugovarjati proti neposrednemu pouku o posameznostih človeške razploditve pred celim razredom. Velika je torej napaka, „da prihaja danes že cela vrsta spisov med mladino, ki celo ponepotrebno široke kroge seznanjajo z vsakojakimi ostudnimi perverznošmi“. Svariti je tudi pred prezgodnjim spolnim poukom, iz katerega bi lahko izviral prezgodnji spolni razvoj. V šoli glejmo, da postavimo ves pouk v središče gimnastike volje in vzgoje značajnosti! Ne pozabimo, kolikega pomena je glede spolne vzgoje telesno delo. Danski pedagog Palmgren pravi, da bi morali baš v tistih letih, ko se poltenost začne razvijati, telo siliti v jarem dela. Sem spada tudi telovadba in šport. Naposled poudarja pisatelj s Foersterjem, da je največja spolna pedagoška sila verstvo; kajti vsa ta izvajanja zadobe šele tedaj pravi uspeh, ako jih prešine in izpolni temeljno versko naziranje.

To so glavne misli Schreinerjeve razprave, ki jo je spisal na podlagi Foersterjeve izvrstne knjige „Sexual-ethik und Sexualpädagogik. Eine Auseinandersetzung mit den Modernen“. Kempten und München 1907. Porabil je zraven tudi Wegenerjevo knjigo „Das nächste Geschlecht. Ein Buch zur Selbsterziehung für Eltern“. Gießen 1909. Razprava je dobro premišljena, kakor vse, kar pride iz Schreinerjevega peresa, in prva v slovenskem pedagoškem slovstvu, ki se loteva tega jako težkega vprašanja; zato zasluži tem večjo pozornost. Četudi pisatelj morda prestrogo sodi o nekaterih rečeh, zlasti če prehudo obsoja „spolno podivjanost“ naše dobe, ki izvestno ni hujša nego je že bila — le pomislimo na nekatere dobe srednjega veka, zlasti na dobo Ludovika XIV. — četudi prehudo nastopi proti tistim, ki hočejo razveljaviti obsojanje nezakonskega materinstva; četudi se bolj ozira na moški spol nego na ženski in daje nekako večjo krivdo onemu — kar pa ne drži; kajti zgodovina in izkušnja nas učita, da se enako greši na obeh straneh — vendar moramo priznati, da je delo pisano z resno voljo, pozornost slovenskega učiteljstva in slovenskih staršev obrniti na to velevažno vzgojno vprašanje ter jim pokazati pravo pot, ki naj bi jo ubrali pri izpolnjevanju te silno težavne in velike dolžnosti. Kdor se torej hoče na kratek način poučiti o tej poti, sezi po knjigi! Bral jo bode z velikim pridom.

Druzovič, učitelj glasbe na mariborskem učiteljskišču, nadaljuje svojo razpravo „O glasbeni vzgoji z ozirom na učiteljskišča in srednje šole“, ki jo je začel objavljati v Pedagoškem Letopisu za leto 1909.

Najprej govori o prejšnjih in sedanjih postavnih določbah za glasbeni pouk na učiteljskiščih; potem rešuje vprašanje, kako je uspešno urediti ta pouk na podlagi sedanjih učnih načrtov. Tu se bori z načinom pevskega in instrumentalnega pouka. Pri pevskega pouka dobro poudarja, da je podlaga pevskotehnične naobrazbe fonetika, pri pevskoteoretični naobrazbi pa da je treba uvaževati muzikalne in ritmične diktate. Pri zborovem petju naj se vpoštevata narodno, umetno in cerkveno petje, gojenci pa naj se navajajo popevati iz partitur. Tej zahtevi moram le pritrditi kakor tudi oni, da naj se goji tudi enoglasna cerkveno-narodna pesem v zmislu cerkvenega ljudskega petja. Zraventega naj se gojenci seznanijo tudi z glasbeno teorijo in z glasbeno zgodovino, ki ima obraževalno vrednost, zlasti se gojenci tako uče samostojno umevati umetniške oblike.

Instrumentalni pouk na učiteljskiščih pa ima namen, da pospešuje muzikalno vzgojo bodočega učitelja. Najvažnejše godalo zanj so gosli. Tu sem čisto istih misli. Pravtako pritrjujem njegovim izvajanjem o potrebi igranja na klavirju, o čemer so mnenja različna. Zlasti marsikateri učitelji zahtevajo, naj se odstrani klavirski pouk. Temu nasproti trdi Druzovič, da nobeno godalo ni tako primerno sredstvo za obrazbo harmonskega čuta ter za razvoj muzikalnega umevanja vobče kakor klavir. Seveda naj se ne vzgajajo bodoči pianisti in domišljavi diletantje, ampak igranje na klavirju bodi izdatno sredstvo v glasbeni vzgoji!

Dr. Bezjak.

(Konec prih.)

Charles Dickens, **Povest o dveh mestih**. Iz angleščine prevel Izidor Cankar. Lepslovne knjižnice 9. zvezek. V Ljubljani 1911. Založila Kato-liška Tiskarna. — C. Dickens (1812—1870) je največji humoristični pisatelj 19. stoletja; med Nemci mu je soroden Jean Paul, med Slovani pa zlasti Gogolj s svojim romanom „Mrtve duše“ in svojo komedijo „Revizor“. Ti bogonadarjeni pisatelji so prečudno znali geniti srca čitateljev: na ustni smeh, v očesu solza sočutja — to je učinek njih spisov. Dickens je bil skozinskozi demokrat; najrajši nam slika življenje nižjega, trpečega ljudstva; zlasti je prijatelj sirot. Čudovit je bil uspeh Dickensovih romanov: prej so bile šole mučilnice, zdaj so se jele spreminjati res v učilnice; temeljito so se spremenile tudi kaznilnice. Škoda, da gosp. C. ni napisal, kakor je bila „Lepslovna knjižnica“ že začela, kratkega uvoda, kjer naj bi nam orisal življenje Dickensovo, ki je tako zanimivo, zlasti vzor ubogi, a delavni mladini, in njegov pomen v svetovnem slovstvu. Ne morem pomagati, a jaz sem že tak, da vprašam, kadar berem kakšno povest, kdo je bil pisatelj, kakšen značaj in s katerimi izmed oseb, v povesti nastopajočih, je držal? In najbrže se drugim bralcem godi ravnotako. In tako bi nam uvod lahko povedal, da je Dickens stal kot demokrat na strani nižjega, zatiranega ljudstva in da strašno francosko revolucijo, ki je predmet povesti, smatra kot pravično kazen božjo za pregrehe plemstva in višje duhovščine.

Dickensa prevajati je zelo težko; in tu radi priznavamo, da je gosp. C. prevel zvesto in v lepem slogu, kar je največja pohvala za vsakega prevajalca. A najboljše priporočilo knjige bi gosp. C. napisal sam, ako nam n. pr. v „Dom in Svetu“ napiše životopis Dickensov.

Dr. Debevec.

† Ivan Grohar.

Nekrolog slovenskemu slikarju. — Napisal dr. Jos. Regali.

(Konec.)

Ko je Grohar prvič nastopil v slov. javnosti, se je pokazal kot figuralika. Velik vpliv je imel za časa študij nanj Deffregger in ta vpliv se kaže zlasti v večji figuralni kompoziciji „Petelin“, ki predstavlja svatbeni običaj v kmetiški hiši. To sliko, ki je žela na

I. slov. umetn. razstavi v Ljubljani veliko priznanja, je nameraval Grohar izvršiti, če bi dobil sredstev, v velikem galerijskem formatu. Marsikak slovenski kmetski tip je spravil Grohar tiste čase s sigurno roko na platno. Ustvaril je tudi nekaj cerkvenih slik, in sicer dve oltarni

sliki za Brezje na Gorenjskem, na katerih so nekateri obrazi izvrstno risani in karakterizirani. Večje cerkveno delo Groharjevo je oltarna slika za Ribnico. Sedanji knezoškof ljubljanski pa poseduje lepo Groharjevo delo iz te dobe, „Srce Jezusovo“, nabožno sliko z večjo skupino vernikov (med njimi dobri ljudski tipi) v ospredju. Slika je dobra zlasti v razsvetljavi. Grohar bi imel poslikati tudi kupolo trnovske župne cerkve v Ljubljani, vendar pa je moral pustiti komaj začeto delo, kar ga je zelo potrla.

Že pred II. slov. umetn. razstavo v Ljubljani 1902 se je pričel Grohar pečati s krajino. Veliki pejzaž „Koprivnik“ je gorenjska krajina, ne še v impresionistični maniri izvršena, vendar polna zraka in daljave. V ospredju na travnik je postavil Grohar nekaj figuric pod velik rdeč dežnik, katerega na noben način ni hotel odstraniti. In res je bilo v tej kompoziciji nekaj pristnodomačega. V ozadju za travniki je bil gozd in za njim planine. Zračna perspektiva je na tej sliki, — kam je prešla, ne vem — že tako izvrstna, da še pozneje malokdaj tako. Velik pejzaž Groharjev s figuralno stafažo so tudi „Kosci“: vroč poleten dan, v ospredju travniki, na njih kosci in ženske, ki grabijo seno, v ozadju Kamniške planine. To krajino je delal Grohar v Dravljah poleg Ljubljane pri g. Babniku.

Šele po II. slov. umetn. razstavi v Ljubljani je začel Grohar čutiti in pojmovati pejzaž popolnoma impresijonistično. Zelo je cenil Segantinija. Ko je čul, da je Segantini umrl, je bil resnično potrtn in zdelo se je, kot bi ga zadela osebno kaka nezgoda. V krajino se je Grohar po l. 1902. čisto zatopil, vsaka figuralna stafaža je izginila in njegov čopič se je naslajal nad svetlobo in barvo. Grohar ni vlagal svojim krajinam, tolikšnega subjektivnega znaka kot Jakopič, vedno se je bolj držal objektivnosti. Tudi ni bil tako vehementen v izrazu, ljubil je mrzlejše tone, ki v resnici prevladujejo na Gorenjskem. Preprosta resničnost in naravna svežost diha iz Groharjevih pokrajin.

Po popolnem neuspehu pri II. umetn. ljublj. razstavi, ki ga je kronala še persiflaža v „Novicah“ na mlado slov. umetnost, so izprevideli slov. umetniki, da doma ne pride umetnost tako izlepa do priznanja in uspeha. Soglasno so bili umetniki mnenja, da so razmere v domovini take, da se niti s poukom ne da nič opraviti. Tako se je rodila misel, da mora najprej tujina slov. umetnost venčati, in če se venčana vrne domov, jo bo morda le spoznala domača javnost. Vkoliko so se slovenski umetniki motili, vidimo danes jasno.

Grohar se je podal na Dunaj, kjer je pozimi l. 1903. prav pošteno stradal in prezeboval, hodil je okoli umetn. trgovcev ter vstopil za nekaj časa celo pri nekem dekoracijskem slikarju v delo. Dogovarjal in dogovoril pa se je z Miethkejem, v čigar salonu so malo prej prvokrat nastopili Čehi (Manes) korporativno, glede slov. razstave na Dunaju. Ta razstava je imela velik uspeh. Vsi dunajski dnevnikarji so jo naravnost laskavo omenjali, razen vsenemških, ki so z nacionalnega stališča v onemoglem srdu zabavljali. Zlasti krasno je pisal znani kritik Habermfeld, ki je v nepopisno lepih izrazih očrtal ubornost slovenske zemlje in veliko ljubezen slovenskih umetnikov do nje, katera nadomešča zemlji vso bogatijo ter jo obdaja s sijajem. Habermfeld, ki sicer ni poznal Slovencev, je poudarjal, kako nekaj ljudskega in globoko religioznega veje iz slovenskih umotvorov.

Ta nepričakovani uspeh je ojunčil naše umetnike, kajti čutili niso le zmage svoje umetnosti v tujini, nego bili so prepričani, da so se obenem tudi v domovini zjasnili dnevi slov. umetnosti, ki bo zanaprej cenjena in podpirana od vsega naroda.

Kako zmagoslavna čustva so tedaj obvladovala Groharja, dokazuje dopis, ki mi ga je poslal z Dunaja 23. marca 1904 in ki se glasi:

„Dragi!

Hvala za čestitko! Sem itak namenjen Ti poročati o naših vseh in sicer v kratkem. Ali smo jih! Presneti filistri! Imamo vspeh, kakoršnega pač niti v najlepši noči nisem sanjal! Gmotni pač ni tako velik, toliko bolj moralni. Prodanih je 9 stvari za kakih 3000 K. Jakopič je prodal tri, Jama tri, jaz dve, vse najbolj ekstremne stvari. Živeli „Kozolci!“ Sredi aprila se vidimo.

Pozdrav Tebi in vsem mojim prijateljem!

Iv. Grohar.“

Po tej razstavi je prišel Grohar zopet v domovino ter se je naselil v slovenskem Barbizonu, v Škofji Loki. Tu je živel in delal do tiste zadnje poti iz Škofje Loke v Ljubljano, odkoder se je mislil odpeljati v solnčno Italijo, cilj umetnikov iz davnih dni, pa je moral leči na mrtvaško posteljo v dež. bolnišnici. V Škofji Loki je prebival deloma skupaj z Jakopičem, ki je bil tudi nekaj časa v Stari Loki, in pa v bližini Sternenovi, ki se je naselil v Godešičih pri Škofji Loki. V Škofji Loki prebiva tudi slikar Birolla. Notranje življenje je pač živel tu Grohar, ko je ustvarjal svoja najdovršenejša dela, ki jih je pošiljal po razstavah med svet. Nazunaj pa to življenje ni bilo sijajno. Vkljub vsem moralnim uspehom v tujini, ni hotelo biti gmotnega priznanja v domovini. Krajino za krajino je slikal, bogve koliko lepih stvari je zopet preslikal, ker jih ni prodal ter se mu je zdelo škoda platna. Tuintam je napravil tudi kak portret, če je mogel dobiti kako naročilo. V Škofji Loki je Grohar dovršil l. 1907. svojega znanega „Sejalca“ in pa „Loko v snegu“ (snežni metež), ki pa je žal zelo zaprašena ter je izgubila barvni lesk. Grohar se je čezdalje bolj zaglabljal v krajino ter iskal nje bistva. Morda je bil tupatam enostranski, toda dvigal se je do čezdalje večje virtuoznosti v tehniki. Ravno nekatere manjše krajine, ki jih je razstavil v zadnji razstavi v Jakopičevem paviljonu, kažejo, kako visoko se je povzpел v tem oziru in kako markantno je podal karakter in ozračje, dasi se je zdelo na prvi pogled delo masivno. Iz Škofje Loke je pošiljal Grohar svoja započeta in izvršena dela iz same ljubezni do umetnosti po razstavah. Mnogo trenutkov je imel, ko je omagoval pod težkim bremenom njegov prirojeni optimizem, ko se ga je prijemala bolezen in so ga trle skrbi. Prav gotovo ga je tolažila v teh časih le umetnost sama, da ni obupal. Molčeč je postal, postava sklonjena, oko vdrto.

Letos, po novem letu, mu je naklonil dež. odbor kranjski čisto iz lastne iniciative, ne da bi sam komurkoli kaj omenil, štipendijo v znesku 2000 K za pot v Italijo. Morda je bil to drugi najveselejši moment v Groharjevem življenju. Zasijala je pomlad bolnemu umetniku, koval je načrte in nove sanje so ga objele. Napravljal se je v Benetke, mesto Tizianovo, in v

Florenco, mesto Medičejcev. Avstrijski denar je že zamenjal deloma v italijanski. Pa se je ustavil kazalec na uri življenja in božja dekla, bela smrt, ga je poljubila na čelo.

V petek, 21. aprila t. l., popoldne se je vil izpred mrtvašnice dež. bolnišnice v Ljubljani Groharjev pogreb k Sv. Križu, kjer počiva sedaj sredi Ljubljanskega polja, s Kamniškimi planinami v ozadju, na severozapadu se pa odpira gorenjska stran. Skromen je bil pogreb, ali kakor bi čutila naša zemlja, naše nebo,

— po vsej krajini je bila tedaj razlita ona specifična Groharjeva „štimunga“, kot jo srečujemo v njegovih pejzažih.

Dostavek. — Pomotoma sem napisal, da je Grohar prvokrat razstavil svoj veliki pejzaž „Spomlad“ (ki ga je slikal na Brdu pri Rahnetu) v Secesiji; v resnici ga je razstavil pri Miethkeju. — Dostaviti mi je tudi, da je Grohar skupaj s Savani razstavil l. 1908. v Varšavi in v Krakovu.

J. R.

Mladim literatom.

VII.

Danes se pogovarjam z Vami zadnjikrat pred počitnicami, ali pa sploh zadnjikrat v tej obliki. Kajti brez škode ti-le nauki prenehajo, ker so popolnoma brezplodni. Manjka jim tiste živahnosti in dobrosrčnosti, ki vzbujajo zaupanje in odpre srce. Kakšno življenje n. pr. pôlje na platnicah lista naših akademikov „Zore!“ Te-le vrstice pa doslej niso vzbudile skoro nikakršnega odmeva. In kdor molči, dovolj glasno govori — za tistega, ki molk čuti in razume. Pa tudi s komer govorim, vsak si je ta-le predal mislil drugače, samo takega ne, kakoršen je bil dozdej. In končno sem iz merodajnih ust izvedel, da je bila semtertja moja sodba jako krivična. Vzrokov več ko dovolj, da stopim s tega uzurpiranega sodnega stolca.

Vendar pa si ne morem kaj, da Vam ne bi sedaj-le, ko se prične najlepši čas za mlade literature-dijake, zlasti čas velikih počitnic, prav toplo priporočil neke stvari. Vem sicer, da zavzema v Vašem počitniškem načrtu to ali ono potovanje po naši domovini prvo mesto, in prav je tako; ali precej časa bo le še ostalo. In kako bi ga najbolje porabili? Ravnokar je izšel drugi zvezek prof. Iv. Grafenauerja Slovstvene zgodovine, ki obravnava prezanimivo dobo narodnega prebujenja od l. 1843—1868; koliko se tukaj lahko naučite! V I. zvezku namreč, kjer stoji v ospredju velikan Prešeren, se godi mlademu literatu kot turistu pred nebotično goro, ki se mu zdi popolnoma nedostopna, kajti

Prešeren stoji naenkrat velik pred nami, ne da bi vedeli, kako se je v mladosti učil, razvijal, izpopolnjeval; vse drugače je v tej dobi: tu pa čisto natančno gledamo Fr. Levstika kot dijaka v šoli in doma na počitnicah, kaj dela, s čim se ukvarja, kako začenja in kako raste; mladostnim letom njegovim je posvetil g. pisatelj str. 272—293, s čimer je Vam, mladim literatom, pripravil prav cesarski obed. Izborna so opisana tudi mlada leta Simona Jenka, dalje mladost pisateljev Jan. Trdine, Fr. Erjavca in Janeza Mencingerja. Naj Vam bo ta knjiga vsakdanja hrana; prebirajte jo noč in dan. Če je nimaš sam, pa si jo izposodi; gotovo jo dobiš pri kakem imovitejšem prijatelju naše mladine.

Ko boste prebirali to knjigo, se Vam iznova potrdi stara resnica, ki sem jo vam povedal v 1. št. t. l. (pri Koljčovem), da vkljub preziranju in zatiranju, vkljub nebrižnosti in neprijaznosti sodobnikov to, kar je čilega, obvelja.

In s tem lahko končam. Samo neki star dolg naj še prej poravnaj. Nekaj drobiža mi je namreč še ostalo neocenjenega. Da tudi to reč natančno uredimo, predlagam, da dotični gg. pošiljatelji pridejo osebno v uredništvo; naznanite mi po dopisnici, kdaj morete, da si določimo uro. Ustno se mnogo lažje, temeljiteje in z večjim pridom napravi ta literarni „pretres“. V tem imam že nekaj izkušnje. In pa še nekaj: po ustni kritiki se skoro vselej ločita pesnik in kritik — brez jeze.

D.

To in ono.

Prvi slovenski oratorij.

Slutili smo, da naš zaslužni skladatelj, p. Hugolin Sattner, ne bo završil svoje umetniške poti z „Jeftejevo prisego“. Poroča se nam, da je ravnokar dokončal oratorij v proslavo Marijinega Vnebovzetja. Naslov velikemu glasbenemu delu je „Canticum Assumptionis B. M. V. — Pesem o Vnebovzetju prebl. Device Marije“. Besedilo mu je zložil dr. Mihael Opeka po gradivu, ki ga je iz sv. pisma skrbno razbral dr. Aleš Ušeničnik. Oratorij ima tri dele: Dormitio (Smrt), Assumptio (Vnebovzetje) in Coronatio (Kronanje Marijino) in je zložen za orkester, zbor in soli. To je prvi oratorij, ki je posvečen sveti Bogorodnici, a je tudi prvi oratorij, s katerim je zabogatela slovenska glasbena literatura. „Dom in Svet“ bo priobčil v teku časa

natančnejše poročilo in tudi besedilo oratorija. Za danes omenimo le, da je delo že izročeno tisku in da bo „Katoliška Bukvarna“ začetkom meseca oktobra izdala klavirski izvleček, ki se bo po subskripciji dobil ceneje nego pozneje v knjigotrštvu. Majhen narod smo, zato je založba takega dela kočljiva stvar; vendar smo uverjeni, da bo našel ta prvi slovenski oratorij pot v vsako glasbeno nadarjeno družino.

Slovenska spomladanska umetniška razstava je bila otvorjena dne 3. junija. Poleg drugih slovenskih umetnikov so razstavljene tudi slike umrlega Groharja. Novost v razstavi je zbirka fotografij slovenskih fotografskih amaterjev. — Poročilo o razstavi priobčimo prihodnji mesec.

Slovenski umetnik v tujini. Po posredovanju Hannoverkega umetn. društva (Hannoverscher Kunstverein) se je priredila pred kratkim mednarodna umetniška razstava z denarnimi nagradami za najboljše slike. Bilo je poslanih čez 700 slik; tekme se je udeležilo seveda največ Nemcev, toda zastopani so bili tudi Francozi, Belgijci in druge narodnosti, izmed Slovencev pa M. Sternen, ki je poslal krajinsko sliko iz Devina, slikano v prvi pomladi in v dopoldanskem solncu. „Hannoverscher Anzeiger“ jo omenja v svoji splošni kritiki: „M. Sternen zeichnet sich in seiner dunstigen italienischen Landschaft durch die perspektivische Behandlung und durch die getreue Wiedergabe des Lichten und Luftigen aus.“ Jury je bil sestavljen iz odličnih strokovnjakov, izmed katerih omenjamo zlasti v. Habermanna, Maxa Liebermanna, v. Tschudija, in je prisodil M. Sternenovi sliki, razstavljeni pod motom „Der Süden“, eno izmed prvih nagrad (1000 K). Naj bi bilo to priznanje tujine našemu Sternenu in naši umetnosti v zadoščenje.

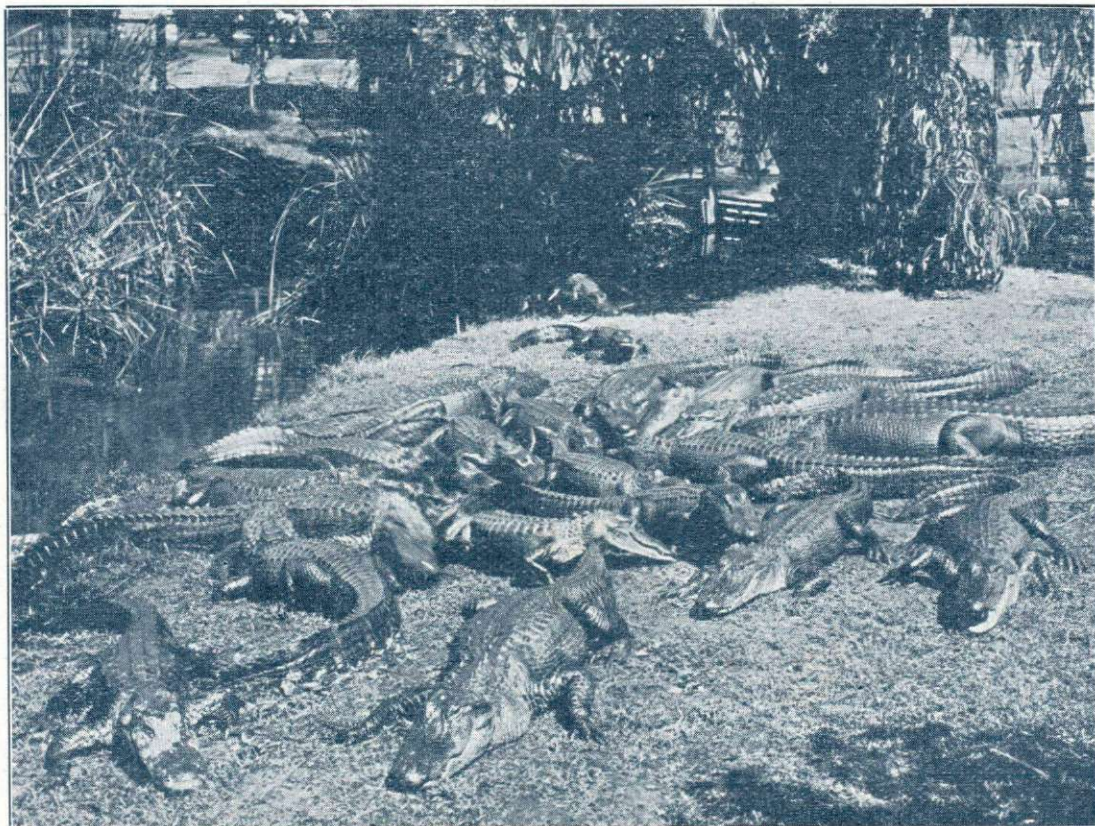
† **Fr. Ks. Kuhač.** V Zagrebu je umrl dne 19. junija hrvaški skladatelj in glasbeni pisatelj Fr. Ks. Kuhač, star 77 let. Kuhač je bil rojen v Osjeku in je tam poučeval glasbo. Potem je šel v Belgrad, na konservatorij v Lipsko in slednjič je postal ravnatelj konservatorija v Zagrebu, kjer je deloval do smrti. Kuhač ima velike zasluge za sistematično gojenje jugoslovanske narodne pesmi, o kateri je napisal mnogo razprav; izdal je tudi zbirko jugoslovanskih narodnih pesmi.

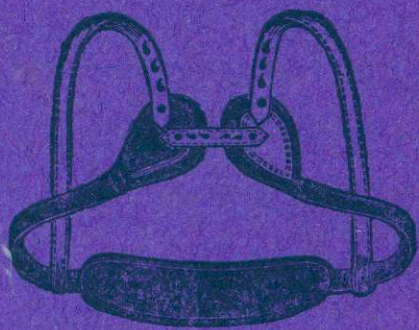
Drame s tendenco: „Proč od Rima“. Protestantska „Wartburg“ je prinesla svojčas članek „O pomenu drame za proćodrimsko gibanje“, kjer nam protestant odmoli vele-zanimiv konfiteor. Najprej govori o potrebi religiozno-tendenćnih dram za protestantizem, češ: Naši novi privrženci morajo dobiti priliko, da novo, ki naj je doumejo, na

odru doživijo. Nuditi jim moramo nekaj, v čemer se zrcali ona globoka smotrnost, katero nahajamo v srednjeveških misterijih in pasionskih igrah v Oberammergau: treba nam je dram, ki kažejo živo, kar učimo... Nato omenja veliko vplivno moć in velik pomen Bachovih pasionov in pravi nazadnje: „Za gibanje Proć od Rima! so dramatićne prireditve velikanskega pomena. Imamo celo vrsto dram, ki to gibanje poglobljajo in pospešujejo. Navajamo samo nekatere: Der Pfarrer von Kirchfeld (Anzengruber), Die Brüder v. St. Bernhard (Ohorn), Die Salzburger (Th. v. Paschwitz), Luther in Gustav Adolf (E. Devrient); najvećje proćodrimske drame, ki jih imamo, pa sta Tannhäuser in Die Meistersinger. Svobodomiselstvo in proćodrimstvo stopa tu pred nas v živi podobi.“ Die Brüder v. St. Bernhard so se uprizorili že tudi pri nas. *Anton Sušnik.*

Antimodernizem in znanstvo. Nemški vseučiliški profesorji, odborniki društva „Deutscher Hochschullehrertag“, so se zbrali 21. januarja 1911 v Lipskem, da se posvetujejo o pravilih društva. Pri tej priliki so sklenili: „Oni člani akademićnega učiteljskega zbora, ki so prisegli zoper modernizem, ne morejo biti člani (omenjene) zveze, ker so s tem (s prisego) izpovedali, da jim ni mar svobodno spoznavanje resnice in delovanje po svojem znanstvenem preprićanju, in so zapravili pravico do ćastnega mesta, ki ga zavzema neodvisen znanstvenik.“ Podpisani so: v. Arnira — Monakovo; Barkhausen — Hanover; Barth — Lipsko; Binding — Lipsko; Brentano — Monakovo; Chun — Lipsko; Hartmann — Dunaj, Krüger — Hanover; Pappenheim — Kiel, Rein — Jena, Stengel — Greifswalden, v. Wettstein — Dunaj. — Po pravici pristavlja „Apol. Rundschau“: Ne oziraje se na ta sklep zastopnikov moderne znanosti bo Cerkev šla naprej, in ko bodo imena onih mož in njih sistemov že davno pozabljena, bo katolićka Cerkev še učila resnico, ki je ni mogel okrniti modernizem. *Anton Sušnik.*

REJA ALIGATORJEV V AMERIŠKI FARMI

Zunanja naročila se točno, hitro in diskretno dopošiljajo po najnižjih cenah.

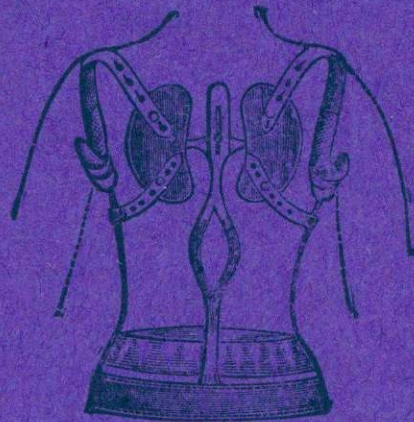
Izdelovanje kirurških in medicinskih instrumentov
Atelijé za ortopedične aparate in bandaže

Br. Hlavka

Ljubljana, Prešernova ulica št. 5.

Vse bandaže se izdelujejo pod strogim nadzorstvom po odredbah gg. zdravnikov.

Galvanični poniklovalni zavod z motornim obratom.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za cerkvene in pohištvene oprave, spominki iz marmorja, granita ali sijenita, živo in ugašeno apno

se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Domača tvrdka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporoča se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga

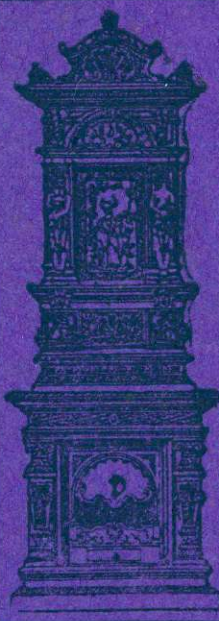
srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Največja in najstarejša tovarna lončenih peči in raznih lončenih izdelkov

Av gust Drelse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila na

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in šolam dovoljujem znaten popust. Ilustrirani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. MIKUSCH

v Ljubljani, Mestni trg šte. 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3 in 10

priporoča se p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev v hiši Stari trg št. 9 kot podružnico. Istotako priporočam svojo podružnico v Trsta, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Najsigurnejša prilika za štedenje!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od
8. do 12. ure dopoldne hra-
nilne vloge ter jih obrestuje

po $4\frac{3}{4}\%$

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

reg. zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg št. 19

Prilaf Kain Andrej L. r., predsednik.

Kanonik Šušnik Janez I. r., podpredsednik.

Dr. Fran Dolšak I. r., zdravnik v Ljub-
ljani, podpredsednik.

Druga hranilna knjižica se spre-
jemajo kot gotov denar, ne da
bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom prednjme
na osebni kredit, vračljiv v $7\frac{1}{2}$ leta
(90 mesecev) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Največja zaloga zlatnine in srebrnine

H. Suttner, Ljubljana

Mestni trg in Sv. Petra cesta 8

Tovarniška znamka

IKO

Lastna tovarna ur v Švici.

Zahtevajte novi cenik

kateri je ravno sedaj izšel
zastonj in poštnine prosto.

Tovarniška znamka

IKO